



№ 4 (194) Квітень 2012

Здано до друку 30.03.2012 р.

Засновник і видавець: Національний банк України

Адреса: вул. Інститутська, 9,
Київ-8, 01008, Україна

Журнал зареєстровано Держкомвидавом України
09.06.1994 р., свідоцтво КВ № 691

Постановою президії ВАК України
від 10.02.2010 р. № 1-05/1
журнал "Вісник Національного банку України"
внесено до "Переліку
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних
робіт на здобуття наукових ступенів доктора
і кандидата наук" (економічні науки)

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного економічного
університету ім. Вадима Гетьмана та
Вченою радою Університету банківської справи
Національного банку України (м. Київ)

Видається у комплекті з електронною версією
на CD-диску додатка "Законодавчі
і нормативні акти з банківської діяльності"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
http: //www.bank.gov.ua

Передплатний індекс 74132

© Національний банк України, 2012

ВІСНИК

Національного банку України

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року

ЗМІСТ

МАКРОЕКОНОМІКА

Ю.Колобов
Монетарні параметри розвитку економіки України 3

Т.Богдан
Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності 8

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют,
який встановлюється Національним банком України
один раз на місяць (за лютий 2012 року) 15

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют,
який встановлюється Національним банком України
щоденно (за лютий 2012 року) 16

О.Юркевич, А.Шинкаренко
Рівень ліквідності фондового ринку: значення та підходи до визначення 62

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України
у лютому 2012 року 69

Ринок державних цінних паперів України у лютому 2012 року 70

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

О.Барановський
Сьогодення світового ринку банківських послуг 18

БАНКНОТИ І МОНЕТИ

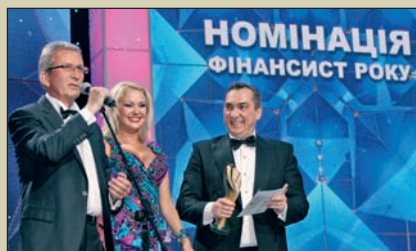
Про введення в обіг пам'ятної монети "Олекса Новаківський" 23

Про введення в обіг пам'ятних монет "Гутник" 31

Поповнення готівково-грошового обігу банкнотами
номіналами 20 і 100 гривень у березні 2012 року 37

БАНКИ УКРАЇНИ

Д.Гладких
Ключові показники діяльності банків України за підсумками 2011 року 24



РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄЄВ О.І. (голова)	ПАТРИКАЦ Л.М.
БАЖАЛ Ю.М.	ПЕТРИК О.І.
БАРАНОВСЬКИЙ О.І.	РАЙЗЕР Мартін
БОРОВЕЦЬКИЙ Ришард	РАЄВСЬКИЙ К.Є.
ВОЖЖОВ А.П.	РИЧАКІВСЬКА В.І.
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.	САВЛУК М.І.
ГЕСЬ В.М.	СЕНИЦЬ П.М.
ГРУШКО В.І.	СМОВЖЕНКО Т.С.
КОЗЬМЕНКО С.М.	СТЕЛЬМАХ В.С.
КРОТЮК В.Л.	СТЕПАНЕНКО А.І.
КРУГЛИК С.В.	ТРИДІД О.М.
ЛЮТИЙ І.О.	ШАРОВ О.М.
МІТТНІК Стефан	ШЕВЧУК А.В.
МІЩЕНКО В.І.	ШУЛЬГА Н.П.
МОРОЗ А.М.	ШУМИЛО І.А.

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор	ПАТРИКАЦ Л.М.
Заступник головного редактора	КРОХМАЛЮК Д.І.
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"	ПІДВИСОЦЬКИЙ Р.В.
Заступник начальника відділу	ЗАЄЦЬ О.С.
Редактори:	МАТВІЙЧУК Ю.Г., ПАЦЕРА М.М.
Відповідальний секретар	ЛІПІНСЬКА С.М.
Головний художник	КОЗИЦЬКА С.Г.
Дизайнер	ХАРУК О.В.
Коректор	ТРИФОНОВА О.М.
Оператор	ЛИТВИНОВА Н.В.
Реклама:	ГРИЦЕНКО М.Р.
Розповсюдження:	ТРИКИША А.І.
Фото:	ГНИП В.С., НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.
Черговий редактор	ЗАЄЦЬ О.С.

Дизайн: редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета

відділом забезпечення

друкованою продукцією

головного управління

господарського забезпечення

та організації будівництва Національного банку України

Адреса друкарні:
просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8

Друк на цифровому обладнанні

Фіз. друк. арк. 9.0

Умовн. друк. арк. 9.0

Обл.-вид. арк. 11.2

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник Національного банку України" обов'язкове.

Редакція може публікувати матеріали в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів – рекламодавець.

Р.Герасименко, М.Дегтярьова

Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку 40

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у лютому 2012 р. 49

Банки, включені до Державного реєстру банків у лютому 2012 р. 49

Доповнення до Переліку осіб, які мають сертифікати Національного банку України на право здійснення функцій тимчасового адміністратора та ліквідатора банків, внесені у лютому 2012 р. 60

Грег Краснов – "Фінансист року – 2011" 65

М.Гриценко

Журнал "Банкир" називає кращих 66

Основні показники діяльності банків України на 1 березня 2012 року 68

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Тут зберігаються національні гроші 32

Державні нагороди України 35

"Шевченко знаний і невідомий" 37

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ

Внутрішньодержавні і транскордонні перекази за підсумками 2011 року 38

О.Гришин, О.Біліловець

Електронні гроші і мікрокредитування: оцінка можливості їх співіснування за допомогою математичної моделі 54

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

М.Вознюк

П'ять кроків, що змінять нашу освіту 47

ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

С.Левшаков

Перспективи розвитку послуг із надання електронних цифрових підписів у банківській системі України 50

НОВІ КНИГИ

Л.Полюга

Новий крок у банківській термінології 61

АНОТАЦІЇ 72



Юрій КолобовМіністр фінансів України,
в грудні 2010 року –
лютому 2012-го –
перший заступник Голови
Національного банку України

Монетарні параметри розвитку економіки України

У статті висвітлено основні тенденції та шляхи реалізації грошово-кредитної політики Національного банку України у 2011 р. в умовах посткризового відновлення банківської системи. Завдяки ґрунтовному аналізу визначено основні перспективи її розвитку. Зокрема наголошено, що Національний банк України, використовуючи інструменти грошово-кредитної політики, вживав і вживатиме всіх можливих заходів для забезпечення стабільності національної грошової одиниці, стійкості банківської системи та сталого економічного зростання. Однією з важливих складових цього процесу має стати поєднання зусиль уряду та Національного банку щодо розвитку ринку державних цінних паперів як дієвого стимулу для розбудови внутрішнього ринку капіталів та підвищення ефективності трансмісійного механізму грошово-кредитної політики.

2011 рік ознаменувався закріпленням здобутків посткризового відновлення вітчизняної банківської системи та соціально-економічного зростання України, започаткованих у 2010 р. За підсумками 2011 р. реальний ВВП зріс майже на 5.2% (порівняно з 4.2% у 2010 р.). Обсяги промислового виробництва збільшилися на 7.3%, сільськогосподарського – на 17.5%, будівельних робіт – на 11.1%, роздрібною торгівлі – на 14.7%. Індекс виробництва базових галузей зріс на 10.1% (порівняно з 7.4% у 2010 р.). Реноваційні процеси у вітчизняному виробництві та реалізація низки інфраструктурних проєктів за програмою підготовки до чемпіонату Європи з футболу 2012 р. стимулювали інтенсифікацію інвестиційних процесів у економіці України. Інвестиції в основний капітал за 9 місяців 2011 р. уперше з 2007 р. зросли на 21.2%. Упродовж 2011 р. зростання реальних доходів населення як у номінальному, так і в реальному вимірі залишалось на високому рівні – 17.6 та 8.7% відповідно. Це підтримувало належний рівень внутрішнього споживчого попиту як важливого чинника стабільного економічного зростання.

ЗАХОДИ ТА ЗДОБУТКИ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Головна роль у процесі посткризового відновлення економіки України належала Національно-

му банку України, грошово-кредитна політика якого є не просто однією зі складових загальноекономічної політики держави, а її ключовим елементом. Як засвідчила світова практика, роль центрального банку зростає саме у посткризовий період чи на переломних стадіях економічного циклу. За допомогою вдалого застосування монетарних заходів регулятор спроможний ринковими методами посилити властивість економіки до саморегулювання та відновлення, згладити циклічні коливання, стимулювати позитивні та уповільнити негативні тенденції в динаміці економічних показників, чутливих до монетарних чинників.

Аналіз дій монетарної влади та одержаних економічних ефектів переконує, що завдяки ефективним заходам Національного банку України були створені відповідні монетарні умови для зростання вітчизняної економіки та добробуту громадян. У рамках чітко визначеної чинним законодавством ієрархії цілей Національний банк успішно виконував покладені на нього функції щодо:

- забезпечення стабільності національної грошової одиниці, пріоритетною складовою якої є цінова стабільність у державі;
- сприяння стабільності банківської системи України;
- дотримання стійких темпів економічного зростання та підтримки

економічної політики Кабінету Міністрів України [1; 10].

Найголовнішим здобутком посткризового періоду розвитку вітчизняної економіки стало закріплення низхідного тренду інфляційних процесів. Індекс споживчих цін (грудень 2011 р. до грудня 2010 р.) зменшився до 4.6% (у 2010 р. він становив 9.1%), що є найнижчим рівнем за останні дев'ять років (див. таблицю). Відносно низький показник інфляції дав змогу забезпечити збереження вартості заощаджень населення та позитивно вплинув на динаміку реального ефективного обмінного курсу, що створило підґрунтя для подальших позитивних зрушень у макроекономічній сфері та на фінансовому ринку.

У 2011 році зниженню інфляції сприяла низка чинників, у тому числі: високий урожай сільськогосподарської продукції; стримування зростання цін на певні товари, що регулюються адміністративно; політична стабільність у країні та зниження інфляційних очікувань; глобальне уповільнення світової економіки, яке стримувало нарощення обсягів споживання тощо. Але найголовнішими чинниками стримування інфляції були помірно жорстка грошово-кредитна та бюджетно-податкова політика, котрі обмежували надмірне зростання споживчого попиту й забезпечили прогнозовану динаміку обмінного курсу гривні щодо долара США.

Зі свого боку Національний банк докладав усіх зусиль, аби запобігти формуванню монетарних ризиків цінової стабільності, сприяв сталому уповільненню темпів інфляції споживчих цін. У 2011 р. грошово-кредитна політика реалізовувалася в умовах, що визначалися загальносвітовими тенденціями зростання зовнішніх ризиків, пов'язаними з наслідками світової фінансової кризи, зокрема процесами рецесії в найбільших розвинутих економіках, нестабільністю на світових фінансових ринках, погіршенням ситуації на зовнішніх ринках запозичення, а також внутрішніми макроекономічними дисбалансами вітчизняної економіки.

У 2011 році Національний банк України проводив помірно жорстку грошово-кредитну політику, яка не створювала монетарного “нависання” в економіці та дала змогу зберегти стабільність національної грошової одиниці, сприяла підтримці стабільності банківської системи та дотриманню стійких темпів економічного зростання. З метою досягнення зазначених цілей Національний банк гнучко застосовував свої інструменти адекватно до ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках, а також відповідно до розвитку макроекономічних процесів у економіці країни в цілому. Зокрема, протягом перших трьох кварталів 2011 р. з метою нівелювання впливу монетарних чинників на розвиток інфляційних процесів Національний банк інтенсивно проводив мобілізаційні операції, загальний обсяг яких протягом січня – вересня 2011 р. становив 158.6 млрд. грн., а за весь 2011 р.

їх обсяг сягнув 166.8 млрд. грн.

У першій половині 2011 р. в умовах посилення інфляційного тиску Національний банк активно застосовував найпотужніший за силою впливу інструмент монетарної політики – обов'язкові резервні вимоги. Відповідно до Постанови Правління Національного банку України “Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку” від 16.06.2011 р. № 195 було запроваджено жорсткіші вимоги до формування банками обов'язкових резервів. Насамперед зміни стосувалися нормативів обов'язкового резервування, які було оптимізовано з метою стимулювання структурних зрушень у ресурсній базі банків у напрямі створення преференційних умов для залучення довгострокових коштів.

Відповідно до цієї постанови встановлено такі нормативи обов'язкового резервування за:

- коштами, що залучені банками від банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів у іноземній валюті, – 2%;

- довгостроковими строковими коштами та вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – 2%;

- короткостроковими строковими коштами та вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті – 6%;

- коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб на вимогу та коштами на поточних рахунках у іноземній валюті – 8%.

При цьому було збережено нульову ставку обов'язкового резервування за

залученими коштами банків у національній валюті та встановлено нульову ставку за коштами, залученими банками від банків-нерезидентів і фінансових організацій-нерезидентів. В умовах формування обов'язкових резервних вимог було збережено вимогу щодо зберігання коштів обов'язкових резервів на окремому рахунку в Національному банку України в розмірі 100% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування, згідно з установленими нормативами на відповідний період. Водночас було зменшено розміри можливого зарахування для покриття обов'язкових резервів придбаних банками цільових облігацій внутрішніх державних позик України, випущених з метою фінансування заходів, пов'язаних з підготовкою та проведенням в Україні чемпіонату Європи з футболу 2012 р., зі 100% до 50% їх номінальної вартості. За допомогою таких заходів Національному банку вдалося “зв'язати” значну частку вільної ліквідності банківської системи, стабілізувати ситуацію на валютному ринку, збільшити внутрішню вартість гривні та поліпшити ринкові очікування, що в результаті сприяло зниженню темпів інфляції.

Завдяки зниженню інфляційного тиску Національний банк здійснив певні пом'якшувальні заходи з метою згладжування впливу волатильності вільної ліквідності на динаміку процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку та запобігання невчасному виконанню банками розрахункової функції. Зокрема, зміни стосувалися оптимізації нормативів обов'язкового резервування та умов зберігання коштів обов'язкових резервів. Відповідно до Постанови Правління Національного банку України “Про окремі питання регулювання грошово-кредитного ринку” від 15.11.2011 р. № 407 банкам було підвищено норматив обов'язкового резервування за короткостроковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті з 6 до 7.5%. Водночас банкам було надано змогу формувати частину (30%) обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національному банку, що також сприяло гнучкішому управлінню ними власною ліквідністю. Крім того, для банків встановлено вимогу стосовно щоденного зберігання на початок операційного дня коштів обов'язкових резервів на кореспондентському рахунку в Національ-

Основні показники монетарної сфери економіки України

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Індекс споживчих цін, грудень до грудня попереднього року, %	122.3	112.3	109.1	104.6
Облікова ставка НБУ, на кінець періоду, %	12.00	10.25	7.75	7.75
Середньозважена ставка за всіма операціями рефінансування, %	15.3	16.7	11.6	12.4
Монетарна база, млн. грн.	186.67	194.97	225.69	239.89
Грошова маса, млн. грн.	515.73	487.30	597.87	685.52
Грошовий мультиплікатор, разів	2.76	2.50	2.65	2.86
Питома вага готівки в структурі грошової маси, %	30.0	32.2	30.6	28.1
Доларизація грошової маси, %	30.62	31.68	29.13	30.4
Доларизація депозитів, %	44.0	47.0	42.0	42.5
Доларизація кредитів, %	59.1	51.3	46.6	40.7
Депозити банків, млрд. грн.	357.77	327.75	413.85	489.14
Кредитний портфель банків, млрд. грн., у тому числі:	734.01	717.54	724.00	793.28
– кредити, надані юридичним особам	460.21	482.21	519.60	597.03
– кредити, надані фізичним особам	273.80	235.33	204.40	196.25
Офіційний курс, на кінець періоду, грн./дол. США	7.70	7.99	7.96	7.99
Офіційні резервні активи, млн. доларів США	31.54	26.51	34.58	31.8

Джерела: [2, 3, 4, 5, 6].

ному банку в розмірі 25% від суми обов'язкових резервів, сформованих за попередній звітний період резервування [8].

З метою забезпечення рівноваги на грошово-кредитному ринку в IV кварталі 2011 року операції Національного банку здебільшого спрямовувалися на підтримання банківської ліквідності. Необхідність у цьому була зумовлена погіршенням ситуації з ліквідністю банків унаслідок зростання зовнішньоекономічних ризиків, пов'язаних із невизначеністю та нестабільністю на міжнародних фінансових ринках, збільшенням попиту на іноземну валюту й уповільненням темпів зростання депозитів банків. Обсяг операцій Національного банку з рефінансування в останньому кварталі минулого року становив 22.82 млрд. грн., а за весь 2011 р. – 28.83 млрд. грн.

Водночас у цілому за 2011 рік вплив на ліквідність банківської системи операцій з рефінансування банків нівелиювався за рахунок повернення банками заборгованості за раніше наданими Національним банком кредитами. Обсяг повернення заборгованості за такими кредитами в 2011 р. становив 29.5 млрд. грн., із яких 8.6 млрд. грн. банки повернули достроково. Забезпеченню такого результату сприяла системна робота НБУ щодо прискорення повернення заборгованості за кредитами рефінансування, основна частина яких була надана банкам у 2008–2009 роках.

Аналіз структури обсягів операцій з рефінансування банків свідчить, що в 2011 р. із їх загального обсягу (28.83 млрд. грн.) 7% було надано на основі постійно діючої лінії рефінансування за кредитами “овернайт”, 11.2% становили кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендерів, а 81.8% – операції прямого РЕПО. Значна частка операцій РЕПО була зумовлена потребами розвитку ринку державних цінних паперів.

Важливо наголосити, що в 2011 р. Національний банк України не надавав комерційним банкам стабілізаційні кредити й інші селективні кредити, видача яких не притаманна діяльності центральних банків за нормальних умов. У цьому контексті важливо констатувати факт успішного завершення центральним банком так званої “стратегії виходу” та згортання надзвичайних заходів й інструментів, що застосовувалися під час кризового періоду та повернення до

звичайного режиму регулювання ліквідності банківської системи. В цілому впродовж минулого року Національний банк України підтримував ліквідність банківської системи на достатньому рівні. Середньоденні залишки коштів на кореспондентських рахунках банків у НБУ в 2011 р. становили близько 17.5 млрд. грн.

РОЗВИТОК ФОНДОВОГО РИНКУ

У процесі стимулювання розвитку фондового ринку Національний банк брав активну участь, здійснюючи операції з державними цінними паперами як у рамках підтримки фінансово-економічної політики уряду, так і в рамках регулювання грошово-кредитного ринку. На виконання норм чинного законодавства та з метою підтримки економічної політики уряду НБУ здійснив у 2011 р. викуп державних облігацій України на загальну суму 8.7 млрд. грн. З метою регулювання грошово-кредитного ринку НБУ закупив у банків цінні папери за номінальною вартістю на суму 16.4 млрд. грн., у тому числі на основі механізму двостороннього котирування – 4.7 млрд. грн., а також продав їх на суму 1.8 млрд. грн., у тому числі шляхом двостороннього котирування – 0.4 млрд. грн.

Спрямованість операцій Національного банку України відповідним чином відображалася на каналах емісії платіжних засобів. Загальний обсяг чистої безготівкової емісії за підсумками 2011 р. становив 6.4 млрд. грн., що було забезпечено виключно завдяки позитивному сальдо випуску коштів у обіг на основі проведення операцій з цінними паперами (фондовий канал). Натомість через валютний та кредитний канали відбувалося вилучення коштів з обігу. Це свідчить про значну роль, яку надає Національний банк розвитку ринку державних цінних паперів, що відповідає світовій тенденції активізації операцій центральних банків з цінними паперами на відкритому ринку у посткризовий період.

Завдяки спільним зусиллям уряду та Національного банку ринок державних цінних паперів має стати стимулом для розвитку внутрішнього ринку капіталів шляхом розширення альтернативних напрямів інвестування для суб'єктів фінансового ринку. З боку уряду з цією метою наприкінці 2011 р. було розширено перелік інструментів державних вну-

трішніх запозичень. Зокрема, учасниками ринку додатково до традиційних облігацій були запропоновані інструменти з індексацією їх вартості відповідно до зміни курсу гривні щодо долара США, а також облігації, номіновані в іноземній валюті. Правлінням Національного банку України було затверджено Постанову “Про внесення змін до Положення про депозитарну діяльність Національного банку України” від 14.12.2011 р. № 456, якою передбачено доступ учасників біржового ринку до сучасних технологій, в основі яких – нетингові розрахунки операцій з купівлі-продажу цінних паперів, у тому числі Інтернет-трейдингу. Такі зміни дають змогу спростити механізм укладення угод, що сприятиме розширенню кола інвесторів на фондовому ринку, підвищить ліквідність і збільшить обсяги операцій з ОВДП на внутрішньому ринку, сприятиме диверсифікації інвестиційних вкладень суб'єктів економіки та зменшить їх участь на валютному ринку.

В цілому розвиток і поліпшення функціонального потенціалу фондового ринку сприятиме підвищенню ефективності роботи монетарного трансмісійного механізму завдяки розширенню меж впливу монетарної політики на фінансовий ринок (шляхом використання операцій на відкритому ринку та процентної політики), посилить еластичність реакції суб'єктів ринку (на основі переміщення капіталів і формування кривої дохідності на ринку) у відповідь на зміни в грошово-кредитній політиці.

МОНЕТАРНІ УМОВИ

Процентна політика Національного банку України в 2011 р. була спрямована на утримання вартості грошей на позитивному рівні відносно інфляції та проводилася адекватно до макроекономічної ситуації, що стимулювало накопичення банківських депозитних вкладів у національній валюті та зменшувало таким чином девальваційний тиск та інфляційні ризики. Середньозважена процентна ставка за операціями з рефінансування банків у 2011 р. становила 12.4%, середньозважена процентна ставка за мобілізаційними операціями – 1.8%. Облікова ставка НБУ, яка є базовою щодо інших процентних ставок, у 2011 р. була за-

фіксована на рівні 7.75%. При цьому жорсткі заходи грошово-кредитної політики сприяли зростанню внутрішньої вартості гривні водночас зі зменшенням вартості коштів у іноземній валюті.

Помірна жорсткість грошово-кредитної політики відображалася у повільній динаміці пропозиції грошей, яка давала змогу підтримувати розвиток економіки, не провокуючи інфляційного тиску. Обсяг монетарної бази на 01.01.2012 р. становив 239.9 млрд. грн., а її річний приріст дорівнював 6.3%, або 14.2 млрд. грн. Для порівняння: у 2010 р. вона зросла на 15.8%. Загальний обсяг грошової маси на кінець 2011 р. становив 685.5 млрд. грн., а її приріст за рік сягнув 14.7%, або 87.6 млрд. грн. Для порівняння: у 2010 р. грошова маса зросла на 22.7%.

Випереджальні темпи приросту грошової маси порівняно зі збільшенням монетарної бази забезпечувалися активізацією механізму мультиплікації коштів. Так, значення грошового мультиплікатора за станом на 01.01.2012 р. збільшилося до 2.86 порівняно з 2.65 за станом на початок 2011 р. Зростання грошового мультиплікатора свідчить про збільшення потенціалу грошової пропозиції (ресурсних можливостей) банківської системи для забезпечення процесів економічного розвитку країни. Необхідно зазначити, що підтримуючи нульові ставки нормативів обов'язкового резервування за залученими коштами в національній валюті, Національний банк фактично усунув перепони для грошової експансії банків і активного використання гривневих ресурсів банків для кредитування економіки.

Позитивною тенденцією 2011 р. також було зменшення питомої ваги готівки поза банками в структурі грошової маси до 28.1% за станом на 01.01.2012 р. порівняно з 30.6% за станом на кінець 2010 р. та 32.2% — на кінець 2009 р. Це зумовлено помірними темпами зростання готівкових коштів у обігу порівняно зі значним приростом депозитів і свідчить про відновлення довіри до банківської системи та національної валюти України як засобу заощаджень.

Водночас у 2011 р. порівняно з 2010 р. внаслідок збільшення обсягів депозитів у іноземній валюті рівень доларизації грошової маси зріс із 29.1% до 30.4%. Тенденція до зростання рівня доларизації почала фор-

муватися в III кварталі 2011 р. і була безпосередньо пов'язана з впливом нестабільності на світових ринках. Проте завдяки діям Національного банку України, спрямованим на підвищення внутрішньої вартості гривні та дестимулювання кредитування в іноземній валюті, доларизація депозитів на кінець 2011 р. (42.5%) залишилася практично на рівні попереднього року, а доларизація кредитів зменшилася з 50.1% до 48.8% відповідно. При цьому необхідно зазначити, що зниження рівня доларизації кредитного портфеля банків сприяло підвищенню потенціалу банківської системи в протидії зовнішнім шокам і зменшенню валютного ризику кредитної діяльності банків.

ПРІОРИТЕТ – ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ

У 2011 р. Національному банку вдалося підтримати тенденції зростання довіри до банківської системи та національної грошової одиниці як засобу заощадження, важливим індикатором якої є обсяги та темпи примноження коштів на депозитних рахунках банків, а також продовження їх строковості. У цілому за рік загальний обсяг депозитів збільшився на 18.2%, або на 75.3 млрд. грн., сягнувши на кінець року 489.1 млрд. грн. Значний приріст коштів на депозитних рахунках за підсумками року було зафіксовано як на рахунках суб'єктів господарювання (на 27.9%, або 39.6 млрд. грн.), так і фізичних осіб (на 13.1%, або 17.7 млрд. грн.). Приріст банківських депозитів у 2011 р. супроводжувався позитивними змінами в їх строковій структурі — частка довгострокових депозитів у їх загальному обсязі в 2011 р. збільшилася з 31.4% за станом на початок року до 33.1% на кінець 2011 р.

Акумуляція банками коштів вкладників завдяки діям Національного банку щодо уповільнення інфляції, підвищення внутрішньої вартості гривні та стабілізації очікувань сприяли подальшій активізації банківського кредитування. Обсяги кредитів, наданих у економіку в 2011 р., зросли на 9.6% і становили на кінець року 793.28 млрд. грн., тоді як у 2010 р. вони зросли лише на 0.9%. Такого приросту кредитних вкладень вдалося досягти за рахунок нарощення обсягів кредитування в національній валюті на 21.6% (на 83.4 млрд. грн.) паралельно зі зменшенням кредиту-

вання в іноземній валюті на 4.2%, або на 14.1 млрд. грн.

Збільшення загального обсягу кредитних вкладень відбулося переважно за рахунок корпоративного кредитування, яке активізувалося в умовах підвищення надійності суб'єктів господарювання з огляду на поліпшення їх фінансового стану та збільшення інвестицій в основний капітал. Загальний обсяг залишків кредитів, наданих суб'єктам господарювання, за підсумками 2011 р. збільшився на 14.9%, або на 77.4 млрд. грн. і становив на кінець року 597.0 млрд. грн., у тому числі в національній валюті — на 19.1%, або на 62.1 млрд. грн., а в іноземній валюті — на 7.9%, або на 15.3 млрд. грн. Загальний обсяг залишків кредитів, наданих населенню в національній валюті, за підсумками 2011 р. збільшився на 34.2%, або на 21.3 млрд. грн. — до 83.5 млрд. грн. Натомість залишки за кредитами, наданими в іноземній валюті домашнім господарствам, за цей період зменшилися на 20.7%, або на 29.4 млрд. грн. і на кінець року становили 112.8 млрд. грн. Це пояснюється насамперед заборонаю валютного кредитування фізичних осіб, що не є суб'єктами господарської діяльності та не мають надходжень у іноземній валюті. В цілому, за підрахунками спеціалістів Національного банку, активізація кредитної діяльності банків дала змогу в 2011 р. забезпечити приблизно 2% приросту ВВП України із 5.2% загального зростання.

Розвитку позитивних тенденцій у реальному секторі економіки та на грошово-кредитному ринку сприяло збереження прогнозованої ситуації на валютному ринку. В 2011 р. обмінний курс гривні щодо долара США на міжбанківському валютному ринку знизився на 0.84% — до 8.028 грн. за один долар США. Офіційний курс НБУ з початку року втратив лише 0.35% і на кінець періоду становив 7.99 (у 2010 р. — 7.96 грн. за один долар США). В умовах дефіциту зведеного платіжного балансу та відсутності кредитного фінансування з боку МВФ у 2011 р. Національному банку вдалося мінімізувати зменшення міжнародних резервів. Їх обсяг з урахуванням вчасно здійснених платежів із погашення та обслуговування зовнішнього державного та гарантованого державою боргу, а також підтримки зовнішніх розрахунків НАК “Нафтогаз України” за природний газ зменшився в 2011 р. на 2.8 млрд. до-

ларів США. На початок 2012 р. обсяг міжнародних резервів становив 31,8 млрд. доларів США, що є достатнім для забезпечення стабільного функціонування грошового ринку та фінансування майбутнього імпорту товарів і послуг упродовж 3,6 місяця.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Уже другий рік поспіль в Україні спостерігається тенденція до прискорення економічного зростання при одночасному зниженні рівня інфляції споживчих цін. Закріплення тенденцій щодо зменшення інфляційних ризиків у 2012 р. та необхідність усунення загроз уповільнення темпів економічного зростання, особливо під впливом негативних зовнішніх чинників, потребують коригування політики Національного банку України в бік пом'якшення. Такі тенденції відповідають загальносвітовим практикам: центральні банки країн — емітентів світових резервних валют (країни єврозони, США, Великобританія) та більшість центральних банків інших країн з різним рівнем економічного потенціалу (Данія, Норвегія, Росія, Румунія, Швеція, країни Південно-Східної Азії і т. д.) наразі пом'якшують свою грошово-кредитну політику в умовах зміни балансу ризиків між можливим прискоренням інфляції та гальмуванням економічного зростання на користь останнього.

Відповідно до змін, внесених до Постанови Правління Національного банку України “Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків” від 30.04.2009 р. № 259 (Постановою Національного банку України “Про внесення змін до Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України” від 25.01.2012 р. № 21), з 9 лютого цього року терміни операцій строкового РЕПО подовжено з 30 до 60 днів [9]. Крім цього, з 14.02.2012 р. було знято обмеження на операції РЕПО, згідно з якими банки могли звертатися до Національного банку України для проведення операцій прямого РЕПО не частіше одного разу на тиждень після завершення дії всіх попередніх договорів і виконання зобов'язань за ними (Постанова Національного банку України “Про внесення змін до деяких нормативно-правових ак-

тів Національного банку України” від 08.02.2012 р. № 48).

Із 23 січня 2012 р. Національний банк України розпочав зближення ставок рефінансування з обліковою ставкою, яка з серпня 2010 р. утримується на рівні 7,75%. Відповідно до ухвалених рішень на 0,25 п. п. було знижено процентні ставки рефінансування, які утримувалися на незмінному рівні з 8 жовтня 2010 р.: за кредитами овернайт під забезпечення державними цінними паперами — до 9%, без забезпечення — до 11%. Із 14 лютого 2012 р. Національний банк удруге знизив ставки рефінансування банків на 0,25 п. п. На сьогодні ставки за кредитами овернайт під забезпечення державними цінними паперами становлять 8,75%, а без забезпечення — 10,75%. Рішення НБУ щодо підвищення рівня доступності для банків кредитних операцій більшої строковості (прямого РЕПО на 60 днів) та зниження ставок за операціями рефінансування є чітким сигналом про пом'якшення грошово-кредитної політики, яку проводитиме Національний банк України в найближчій перспективі. Очікуваним позитивним результатом такої політики буде зниження процентних ставок на грошово-кредитному ринку, підвищення кредитної активності банків без ризику втрати контролю над рівнем інфляції, а також кредитне стимулювання розвитку реального сектору економіки. Подальші зміни в політиці Національного банку залежатимуть від динаміки показників цінової стабільності, економічного зростання та індикаторів фінансової стабільності.

ВИСНОВКИ

Таким чином, Національний банк України, використовуючи інструменти грошово-кредитної політики, вживав і вживатиме всіх можливих заходів, аби в Україні панувала стабільність національної грошової одиниці. Виконуючи свою основну функцію, центральний банк виходить із пріоритетності підтримки цінової стабільності в державі. В межах наданих чинним законодавством повноважень Національний банк також сприятиме подальшому забезпеченню стабільності банківської системи та забезпеченню стійких темпів економічного зростання. У процесі грошово-кредитного регулювання вагомою залишатиметься роль кількісних показників грошової

пропозиції як проміжних орієнтирів грошово-кредитної політики. Виважене регулювання обсягу монетарної бази даватиме змогу Національному банку України вчасно реагувати на монетарні ризики, які можуть впливати на стабільність національної грошової одиниці.

Література

1. Арбузов С. Час реформ і розвитку // Вісник Національного банку України. — 2011. — № 3. — С. 3—6.
2. Аналіз економічного стану України // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71014.
3. Аналіз інфляції (грудень 2011 року) // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71014.
4. Макроекономічний огляд // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58040.
5. Монетарний огляд за 2011 рік // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
6. Основні тенденції грошово-кредитного ринку України // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>.
7. Оцінка стану платіжного балансу в грудні 2011 року (за попередніми даними) // Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=71014.
8. Про деякі питання регулювання грошово-кредитного ринку / Постанова Правління Національного банку України від 16.06.2011 р. № 195 // [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/PB11007.html.
9. Положення про регулювання Національним банком ліквідності банків // Постанова Національного банку України від 30.04.2009 р. № 259.
10. Про Національний банк України // Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14&p=131586111068405/>.



Дослідження/

Тетяна Богдан

Доктор економічних наук,
головний науковий співробітник
Інституту економіки та прогнозування
Національної академії наук України

Боргова безпека та її роль у гарантуванні фінансової стабільності*

Проаналізовано напрями можливого впливу боргової кризи в ЄС на фінансову систему України, висвітлено суть і запропоновано індикатори боргової безпеки. Проведено порівняльний аналіз фактичних показників розміру, структури та вартості обслуговування боргу в Україні з показниками країн із ринками, що формуються. Обґрунтовано методичні підходи до оцінки боргової безпеки України та проведено оцінку рівня боргових ризиків за станом на початок 2012 року.

БОРГОВА КРИЗА В ЄС ТА КАНАЛИ ЇЇ МОЖЛИВОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Європейська боргова криза поширилася з країн периферії ЄС на країни центру, що ускладнило доступ і підвищило вартість фінансування для всіх держав зони євро. Зростання дохідності позик і підвищення спредів зачепило навіть таких донедавна надійних позичальників, як Австрія і Франція. На початку 2012 року спреди за кредитно-дефолтними свопами більше двох третин суверенної заборгованості країн зони євро перевищували 200 базисних пунктів (б. п.).

Кризові явища на ринках суверенних боргів перекинулися і на банківську систему ЄС. Останнім часом доступ європейських банків до строкових джерел фінансування значно звужився, а міжбанківські спреди зросли. В умовах, коли банки стикаються з труднощами формування власної ресурсної бази, вони вимушено зменшують обсяги кредитування домашніх господарств, малих і середніх підприємств. За оцінками МВФ, у зоні євро та за її межами існує вірогідність запускання циклу негативного зво-

ротного зв'язку між кредитними ринками і реальною економікою [1].

У цьому контексті серед країн із ринками, що формуються, країни Східної Європи залишаються найвразливішими, враховуючи значну присутність європейських банків на внутрішніх кредитних ринках цих країн і залежність від Західної та Центральної Європи як ринку збуту експортованої продукції.

Європейські материнські банки вже зменшили обсяги фінансування дочірніх структур в Україні та вимагають погашення наданих раніше кредитів. Лише за грудень 2011 року обсяги зовнішньої заборгованості банків України скоротилися на 1.2 млрд. доларів. На міжнародних ринках рівень відсоткових ставок за борговими зобов'язаннями корпоративних позичальників України вже досяг 13–14%. Величина спреду “EMBI+ Україна” за станом на середину лютого 2012 року сягнула 870 б. п., тоді як загальний показник для країн із ринками, що формуються, “EMBI+ спред” становив 340 б. п.

За таких умов ресурси міжнародного ринку капіталів важкодоступні для суб'єктів національної економіки. При цьому потреби уряду України, корпорацій фінансового та нефінансового секторів у залученні зовнішніх позик із метою рефінансування накопичених

боргів залишаються великими. Короткостроковий зовнішній борг України за залишковим терміном погашення за станом на 1 січня 2012 року становив 56.8 млрд. доларів США (тобто за 2012 р. резиденти України повинні погасити зовнішніх боргів на суму 56.8 млрд. дол.). Лише на погашення основної суми зовнішнього державного боргу необхідно вилучити з бюджету й міжнародних резервів НБУ 6.4 млрд. доларів США.

В умовах високого зовнішньоборгового навантаження суттєве зростання відсоткових ставок на міжбанківських кредитних ринках і збільшення спредів за фінансовими інструментами України підвищують імовірність поширення міжнародних “ефектів зараження” на економіку України.

Первинні прояви фінансових шоків для економіки й фінансової системи України можуть бути такими:

- скорочуватимуться надходження за фінансовим рахунком платіжного балансу, зростатимуть виплати за статтею “доходи” та зменшуватиметься рівень міжнародних резервів України;
- в умовах посилення непевності на міжнародних фінансових ринках та зниження схильності інвесторів до прийняття ризиків збільшуватимуться масштаби втечі капіталу з

* Дослідження виконано у рамках науково-дослідної роботи “Розвиток державних фінансів в умовах глобалізації” Інституту економіки і прогнозування НАН України (№ 0109U004580).

України, що негативно впливатиме на стан платіжного балансу та стабільність банківської системи;

- на валютному ринку зменшуватиметься пропозиція іноземної валюти, внаслідок чого НБУ буде змушений збільшувати обсяги власних валютних інтервенцій для нівелювання різких стрибків курсу;

- суттєве підвищення відсоткових ставок на міжнародних ринках призводитиме до зростання вартості обслуговування зовнішнього боргу для українських позичальників та ускладнюватиме рефінансування існуючих боргів;

- посилення нестабільності міжнародних фінансових ринків призведе до звуження джерел фінансування виробництва для підприємств-експортерів;

- при підвищенні спредів і відсоткових ставок уряд буде змушений збільшувати видатки бюджету на обслуговування зовнішнього боргу, при цьому можливість для залучення зовнішніх комерційних позик погіршуватимуться, знижуватиметься також ринковий попит на внутрішні зобов'язання уряду.

Нині на ресурсну базу українських банків (як вітчизняних, так і з іноземним капіталом) впливає зниження кредитних лімітів для України з боку європейських банків. Найвразливіші банки вже відчувають потребу в додатковій підтримці акціонерів і змушені залучати у значних обсягах ресурси на внутрішньому ринку депозитів. Найближчим часом такі банки постануть перед необхідністю докапіталізації та реструктуризації боргів перед зовнішніми кредиторами.

У міжнародному контексті висока вразливість східноєвропейських країн до боргової кризи у ЄС пов'язана також з їх низькими буферними запасами ліквідності, необхідними для проведення антициклічної фінансової політики. Рівень міжнародних резервів країн Східної Європи помітно нижчий, ніж у інших регіональних групах країн із ринками, що формуються. Досить інформативними є показники відношення міжнародних резервів до сукупного зовнішнього боргу та відношення резервів до імпорту товарів і послуг, які публікуються МБРР у щорічному виданні "Глобал Девелопмент Файненс" ("Global Development Finance").

Наприкінці 2010 року міжнародні резерви відносно зовнішнього сукупного боргу в країнах із низьким і се-

реднім рівнем доходів становили 137%, а в країнах Європи і Центральної Азії — лише 59%. Резерви становили 11 місяців імпорту товарів і послуг у країнах із низьким і середнім рівнем доходів та 8 місяців імпорту в країнах Європи і Центральної Азії. Ситуація в Україні була ще гіршою: рівень міжнародних резервів не досягав і 30% зовнішнього сукупного боргу та ледь перевищував 5 місяців імпорту. За станом на початок 2012 року цей рівень знизився до 25.2% зовнішнього боргу і 3.5 місяця імпорту.

На відміну від першої хвилі світової фінансової кризи, спровокованої надмірними боргами приватного сектору, нині як в Україні, так і в економічно розвинутих країнах світу суттєві ризики змістилися до державного сектору економіки. У групі країн із розвинутою економікою державний борг за станом на початок 2012 року становив 103.5% ВВП, а бюджетний дефіцит за 2011 рік — 6.6% ВВП [2]. Державний борг України за станом на 1 січня 2012 року становив 36.2% ВВП і впритул наблизився до критичного значення для країн із ринками, що формуються, — 40% ВВП. Стрімке зростання державного боргу України впродовж останніх років, високі валютні ризики боргу і непевна ситуація з рефінансуванням накопичених боргів актуалізують проблеми оцінки стану боргової безпеки України і ступеню міцності державних фінансів.

СУТЬ ТА ІНДИКАТОРИ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ

Боргова безпека — це досягнення такого рівня державного й зовнішнього сукупного боргу, співвідношення між структурними складовими боргу, вартості обслуговування боргу і цільової спрямованості запозичених коштів, які забезпечують вирішення нагальних соціально-економічних потреб держави і не створюють загроз для стабільності

вітчизняної фінансової системи й поступального розвитку економіки країни.

Комплексна оцінка загроз для боргової безпеки, які мають екзогенний характер або породжуються незбалансованою фіскальною, монетарною, валютною чи загальноекономічною політикою України, має стати головним компонентом системи моніторингу боргової безпеки. Ця система покликана ідентифікувати ризики, що загрожують утриманню боргової безпеки, та умови (фактори), які визначають загострення цих ризиків, або ж можуть пом'якшити їх вплив на стан боргової безпеки.

Метою системи моніторингу боргової безпеки є:

- комплексний аналіз індикаторів боргової безпеки з виявленням потенційно можливих загроз для динамічного і стабільного розвитку фінансової системи України;

- постійний моніторинг впливу на боргову безпеку процесів внутрішнього і зовнішнього характеру, що відбуваються в економічній, політичній, фінансовій та інших сферах;

- прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз і дестабілізуючих чинників для боргової безпеки, причин їх виникнення та наслідків прояву;

- розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою гарантування боргової безпеки України;

- оцінка результативності дій основних суб'єктів у сфері гарантування боргової безпеки.

На думку О.І.Барановського, рівень боргової безпеки визначається такими факторами:

- 1) загальним обсягом, динамікою і структурою державного боргу (за джерелами запозичень, видами валют, умовами емісії, амортизації та обслуговування боргових зобов'язань);

- 2) переліком наявних і потенційно

Таблиця 1. Рівень міжнародних резервів за групами країн на кінець 2010 року

Країна чи група країн	Резерви/ зовнішній сукупний борг, %	Резерви/ імпорту товарів і послуг, місяці
Із низьким і середнім рівнем доходів у цілому	137.1	11.1
Східної Азії і Тихоокеанського басейну	332.9	16.5
Латинської Америки і Карибського басейну	62.1	6.8
Близького Сходу і Північної Африки	226.9	11.1
Південної Азії	84.2	7.2
Африки (крім Північної)	74.6	4.1
Європи і Центральної Азії	58.9	8.2
Україна	29.6	5.2

Джерело: складено автором за даними МБРР [5].

можливих боргових інструментів, які використовуються у практиці державного запозичення, а також фактичними пропорціями між ними й можливостями диверсифікації ринку державних цінних паперів;

3) темпами зростання реального ВВП й офіційним обмінним курсом;

4) системою управління державним боргом і адекватністю інструментів управління поточним умовам;

5) політичною стабільністю в країні [3].

Одним із проявів порушення умов і критеріїв боргової безпеки є виникнення боргових криз, які, зазвичай, є наслідком перевищення економічно безпечних розмірів й деформації структури державного боргу. Факт настання боргової кризи визначається експертами МВФ як одна з таких подій, що може проявлятися ізольовано чи у поєднанні з іншими подіями:

- реструктуризація державного боргу чи дефолт за державними зобов'язаннями;

- фінансування платіжного балансу країни чи бюджету Міжнародним валютним фондом у розмірі, що перевищує 100% квоти країни;

- неочевидний дефолт за внутрішніми зобов'язаннями у формі гіперінфляції (що перевищує 500% на рік для країн із ринками, що формуються, і 35% на рік для економічно розвинутих країн);

- стрімке зростання вартості державних запозичень (підвищення спредів за суверенними зобов'язаннями до 1000 б. п. і вище) [4].

Згідно з наказом Міністерства економіки від 2 березня 2007 року № 60 “Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України” до показників боргової безпеки віднесено:

- відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %;

- відношення обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %;

- рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, доларів США;

- відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %;

- відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %;

- відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходу державного бюджету, %;

- відношення обсягу внутрішньо-

го боргу до ВВП, %;

- відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів державного бюджету, %;

- відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП, %.

У міжнародній практиці для оцінки параметрів боргової безпеки використовується кілька десятків індикаторів. Зокрема, МБРР у щорічному виданні “Глобал Девелопмент Файненс” для кожної країни окремо, для регіональних груп країн і в цілому для країн із низьким і середнім рівнем доходів публікує такі показники:

- зовнішній сукупний борг, % до експорту товарів і послуг;

- зовнішній сукупний борг, % до валового національного доходу;

- погашення й обслуговування довгострокового зовнішнього боргу, % експорту товарів і послуг;

- короткостроковий зовнішній борг за залишковим терміном погашення, % до загальної суми зовнішнього сукупного боргу;

- міжнародні резерви, % до зовнішнього сукупного боргу.

За даними МБРР, у країнах із низьким і середнім рівнем доходів за станом на кінець 2010 року зовнішній сукупний борг становив 69% експорту і 21% валового національного доходу. Українські показники у кілька разів перевищували цей середній рівень. Так, зовнішній сукупний борг України на кінець 2010 року відносно експорту становив 158%, а відносно валового національного доходу — 86%. У 2010 році в країнах із низьким і середнім рівнем доходів на обслуговування зовнішнього сукупного боргу витрачалося 10% надходжень від експорту, а в Україні — 41% [5].

На нашу думку, найбільш інформативними і значущими індикаторами боргової безпеки щодо рівня боргового навантаження і витрат на обслуговування боргу є такі:

- державний і гарантований державою борг, % ВВП;

- державний і гарантований державою борг, % доходів державного бюджету;

- валовий зовнішній борг, % експорту товарів і послуг;

- погашення й обслуговування державного боргу, % доходів бюджету;

- погашення й обслуговування довгострокового зовнішнього сукупного боргу, % експорту товарів і послуг;

- короткостроковий зовнішній сукупний борг за залишковим терміном погашення, % до міжнародних резервів країни.

Показник *співвідношення державного і гарантованого державою боргу та обсягу ВВП* дає змогу оцінити рівень боргового навантаження на економіку країни й відображає можливість держави розраховуватися з кредиторами, виходячи з економічного потенціалу. В Україні цей показник за станом на початок 2012 року становив 36.2% ВВП, тоді як у цілому для країн із низьким і середнім рівнем доходів — 39.3% ВВП [6] (див. таблицю 2). А граничне значення державного боргу для цієї групи країн не перевищує 40% ВВП.

Показник *відношення державного і гарантованого державою боргу до доходів державного бюджету* відображає можливість покриття доходами бюджету всіх діючих боргових зобов'язань держави. В Україні за підсумками 2011 року таке співвідношення дорівнювало 150.3% і відповідало гранично допустимому рівню.¹

Відношення зовнішнього сукупного боргу (який, крім державного боргу, включає також борги банків і підприємств) *до експорту товарів і послуг* указує на можливість обслуговувати зовнішні борги всіх секторів економіки за рахунок надходжень від експорту товарів і послуг. Чим більше розвинутий експортний сектор національної економіки, тим більше можливостей в її суб'єктів для виконання боргових зобов'язань за зовнішніми позиками. Зовнішній сукупний борг України за станом на початок 2012 року (за попередніми даними) становив 142.1% експорту, тобто вдвічі перевищував середній рівень для країн із низькими і середніми доходами (69%), проте не досягав граничного рівня — 200% експорту.

Показники *обслуговування державного боргу* визначають рівень боргового навантаження у термінах відволікання обмежених економічних і фінансових ресурсів від реалізації програм у соціально-економічній сфері. Співвідношення витрат за державним боргом і доходів бюджету дає змогу визначити стійкість системи державних фінансів у критичному випадку щодо неможливості рефінансування державного боргу. В Україні суми погашення й обслуговування

¹ Граничні показники для кожного з індикаторів боргової безпеки обґрунтовано автором у праці [7].

Таблиця 2. Індикатори боргової безпеки України, їх граничні значення та рівень боргових ризиків

Показники	Гранично допустиме значення	Середнє значення для країн із ринками, що формуються *	Фактичні значення для України на кінець 2011 року	Оцінка рівня ризиків, балів за 10-бальною шкалою
Державний борг і гарантований державою борг, % до ВВП	40	39.3	36.2	9
Державний борг і гарантований державою борг, % доходів державного бюджету	150	146.6	150.4	10
Валовий зовнішній борг, % експорту товарів і послуг	200	68.7	142.1	7
Погашення й обслуговування державного боргу, % доходів бюджету	45	–	21.8	5
Погашення й обслуговування довгострокового зовнішнього сукупного боргу, % експорту товарів і послуг	20	9.8	25.9	10
Короткостроковий зовнішній сукупний борг за залишковим терміном погашення, % до міжнародних резервів	100	73	178.6	10
Циклічно скоригований первинний баланс сектору загального державного управління, % ВВП	–0.5	0.4	0.1	2
Різниця між номінальною ставкою обслуговування державного боргу і темпами зростання номінального ВВП, %	1.1	–4.7	–4.9	1
Валові потреби уряду в позичковому фінансуванні (сума планованого дефіциту бюджету і погашення боргу), % до ВВП	20	10.9	6.2**	3
Середній термін до погашення державного боргу, років	2.3	6.4	4.1	5
Частка боргових зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу, в загальній сумі державного боргу, %	40	54.9	66.2**	10
Інтегральний показник боргових ризиків, балів				6.5

* За станом на кінець 2010 року.

** Оцінка автора на основі офіційних даних.

Джерело: результати емпіричних досліджень, авторські розробки.

державного боргу відносно доходів державного бюджету знаходяться на прийнятному рівні. Вказане співвідношення у 2011 році становило 21.8%, тоді як гранично допустиме значення – 45%.

Відношення обсягу платежів за зовнішнім сукупним боргом до експорту товарів і послуг відображає частку надходжень від експорту, яку держава та суб'єкти національної економіки змушені спрямовувати на виконання боргових зобов'язань за зовнішніми кредитами (позиками). Цей показник для України за підсумками 2011 року становив 25.9%, тоді як граничний показник – 20%. Принагідно зазначимо, що в країнах із низьким і середнім рівнем доходів частка експортних надходжень, яка використовувалася на боргові виплати, була нижчою у 2.7 рази і становила 9.8%.

Показник **співвідношення короткострокового зовнішнього боргу** за залишковим терміном погашення (річ-

них виплат за довгостроковим боргом і суми короткострокових зобов'язань) **і міжнародних резервів країни** дає змогу оцінити ступінь покриття міжнародними резервами боргових виплат усіх секторів упродовж року. Значення такого показника свідчить про стійкість зовнішньоборгової позиції суб'єктів національної економіки й адекватність міжнародних резервів на випадок раптової зупинки чи реверсу потоків капіталу. В Україні відношення короткострокового зовнішнього сукупного боргу до міжнародних резервів країни становить 178.6%, тоді як критичне значення дорівнює 100% (це відомий критерій Грінспена). У країнах із низьким і середнім рівнем доходів короткостроковий борг становив лише 73% резервів цієї групи країн.

У міжнародній практиці, крім показників, пов'язаних із рівнем державного боргу й обсягами боргових виплат, для оцінки перспектив утриман-

ня боргової стійкості та дотримання умов боргової безпеки використовують третю групу показників – показників структури державного боргу та ключових факторів впливу на боргову динаміку. Передусім це – показники структури за видами валют, процентних ставок і строковістю боргових зобов'язань. Відповідність структури державного боргу оптимальним значенням та відсутність значних структурних деформацій є вагомими детермінантами зменшення зовнішньої вразливості фінансової системи. На противагу цьому, різкі зміни валютних курсів та/або відсоткових ставок за ризикової структури державного боргу можуть мати суттєвий негативний вплив як на обсяги боргових виплат, так і на рівень боргу в цілому.

Для оцінки ступеня ризиковості структури державного боргу традиційно використовують такі основні показники: частка зовнішнього боргу в загальній сумі боргу, яка вказує на вразливість боргового портфеля уряду до валютних ризиків; середня строковість боргових зобов'язань, що є показником вразливості до ризику рефінансування боргу; частка заборгованості з плаваючою і фіксованою відсотковою ставкою, яка свідчить про вразливість до відсоткового ризику.

Д.Есколано обґрунтував положення про те, що оцінка платоспроможності держави або рівня боргової безпеки має базуватися на дослідженні таких фінансових індикаторів, як первинний баланс бюджету (поточний або майбутній), а також середня відсоткова ставка за державним боргом, скоригована на темпи зростання економіки [8].

Серед міжнародних експертів досягнуто згоди щодо того, що поряд із показниками обсягу боргу і витрат на його обслуговування, стан боргової безпеки варто відстежувати на основі ряду фінансових індикаторів, які впливають на рівень боргових ризиків, та індикаторів структури державного боргу. До цієї групи індикаторів слід віднести:

- циклічно скоригований первинний баланс сектору загального державного управління, % ВВП;
- різницю між номінальною ставкою обслуговування державного боргу і темпами зростання номінального ВВП, %;
- валові потреби уряду в позичковому фінансуванні у поточному чи наступному періодах, % ВВП;

- частку боргових зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу, в загальній сумі державного боргу, %;

- середній термін до погашення внутрішнього та зовнішнього державного боргу, років [4].

Циклічно скоригований первинний баланс сектору загального державного управління в % до ВВП є одним з індикаторів платоспроможності держави і збалансованості державних фінансів, оскільки показує фіскальну позицію, “очищену” від впливу макроекономічних тенденцій. Цей показник відображає нейтральний рівень доходів бюджету і його видатків, які оцінюються з використанням середнього рівня випуску, а не потенційного випуску (як при розрахунку структурного дефіциту). Такий підхід враховує той факт, що на стадії падіння або рецесії доходи бюджету нижчі, ніж за нормальних умов, а окремі видаткові статті бюджету збільшуються. Тому показник циклічно скоригованого дефіциту бюджету визначає “фіскальний імпульс”, або чистий вплив фіскальної політики на сукупний попит.

Використання даних МВФ по Україні, які наводяться у “Ворлд Економік Аутлук Дейтабейз” (“World Economic Outlook Database”), дає змогу отримати показник циклічно скоригованого первинного балансу сектору загального державного управління, який за підсумками 2011 року становив 0.1% ВВП. Цей показник нижчий від граничного для країн із низьким і середнім рівнем доходів –0.5% ВВП, хоча й не досягає середнього рівня для зазначеної групи країн – +0.4% ВВП.

Номінальна відсоткова ставка за державним боргом за вирахуванням темпів зростання номінального ВВП є вагомим фактором впливу на боргову динаміку. Якщо відсоткова ставка перевищує номінальні темпи зростання ВВП, то навіть за утримання нульового бюджетного дефіциту абсолютна сума державного боргу зростатиме. За таких умов для утримання платоспроможності у тривалій перспективі держава змушена буде досягати первинного балансу бюджету. Причому чим більша позитивна різниця між відсотковою ставкою і темпом зростання, тим більшим має бути первинний баланс бюджету. Згідно з нашими оцінками в Україні різниця між номінальною ставкою обслуговування державного боргу і темпами

зростання номінального ВВП була негативною (див. таблицю 2), а тому цей фактор не породжував загрози для боргової стійкості.

Частка боргових зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу, в загальній сумі державного боргу є важливим показником для оцінки вразливості державних фінансів до коливань обмінного курсу національної валюти. Цей показник виражає також величину потреб держави в іноземній валюті для обслуговування боргу та певним чином характеризує рівень розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів і ступінь довіри до національної валюти.

В Україні офіційно не оприлюднюються дані щодо частки боргових зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу в загальній сумі державного боргу. Відомо лише, що на початок 2012 року частка зовнішнього боргу в загальній сумі державного і гарантованого державою боргу становила 63.3%. Провівши коригування цієї величини на обсяги валютних ОВДП і ОВДП з валютною прив'язкою, отримуємо показник 66.2%. Частка зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу, на рівні 66.2% суттєво перевищує як граничний рівень – 40%, так і середній рівень у країнах із ринками, що формуються, – 54.9% [4].

Показник **валових потреб уряду в позичковому фінансуванні** у поточному чи наступному періоді є сумою планового дефіциту бюджету й погашення боргу із загального та спеціального фондів державного бюджету, що припадає на відповідний період, та виражається у % до ВВП. Він відображає обсяг потреб уряду в залученні позичкових коштів з метою фінансування дефіциту бюджету і планових розрахунків за державним боргом і засвідчує вразливість державних фінансів до ризиків рефінансування державного боргу. Наші розрахунки на 2012 рік засвідчують, що валові потреби уряду в позичковому фінансуванні в цілому за рік становлять 6.2% ВВП, що майже втричі нижче від граничного показника (20% ВВП) та не досягає середнього рівня для країн із ринками, що формуються, – 10.9% ВВП. Тобто за обсягами боргових виплат із бюджету ситуація поки що не загрозлива, основні ризики для боргової безпеки України містяться у площині нестабільності дже-

рел рефінансування боргу.

Середній термін до погашення внутрішнього та зовнішнього державного боргу вказує на стійкість фінансової позиції держави до ризиків рефінансування боргу і засвідчує її вразливість до змін настроїв учасників фінансового ринку. Цей показник виражається в роках. Як правило, внаслідок невисокої ефективності зусиль держави щодо підвищення довіри суб'єктів ринку до державних цінних паперів зменшується середній термін до погашення державного боргу. Згідно з оцінками Міністерства фінансів у 2012 році середній термін до погашення внутрішнього та зовнішнього державного боргу України становитиме 4.1 року, що значно перевищує мінімально допустимий показник – 2.3 року, однак менший від середнього показника для країн із ринками, що формуються, – 6.4 роки.

ГРАНИЧНІ ЗНАЧЕННЯ ІНДИКАТОРІВ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ

Для отримання граничних значень індикаторів боргової безпеки здебільшого використовують медіанні значення боргових показників у період, що передував виникненню боргових криз у країнах зі схожими соціально-економічними умовами. Такі медіанні значення можуть виконувати роль “точок відсікання” для розмежування країн, які знаходилися у стані боргової стійкості, та країн, боргова позиція яких була нестійкою.

За результатами останнього дослідження МВФ, яке враховує наслідки глобальної фінансово-економічної кризи, критичне значення відношення суспільного боргу (державного і місцевого боргу) до ВВП для країн із ринками, що формуються, становить 42.8% ВВП [4]. Згідно з прийнятими підходами, які широко висвітлювалися в економічній літературі, граничний рівень відношення державного боргу до доходів бюджету не перевищує 150% – 200%, а граничний показник відношення зовнішнього сукупного боргу до експорту товарів і послуг – 200%.

Слід указати на те, що будь-який граничний рівень боргового навантаження треба застосовувати досить обережно. Жоден пороговий показник не дає змоги достатньо точно визначити той поворотний пункт, починаючи з якого державний борг стане

Таблиця 3. Порогові значення боргових індикаторів за оцінками Світового банку (показники рівня боргу у термінах поточної дисконтованої вартості)

Градація країн за якістю політики і дієвістю інститутів
Відсотки

Боргові індикатори	Сильні	Середні	Слабкі
Державний борг / ВВП	50	40	30
Зовнішній сумарний борг / експорт товарів і послуг	200	150	100
Обслуговування зовнішнього боргу / експорт товарів і послуг	25	20	15
Державний борг / доходи бюджету	250	200	150
Обслуговування державного боргу / доходи бюджету	35	30	25

Джерело: Світовий банк.

економічно неприйнятним, оскільки це значною мірою залежить від властивих країні конкретних факторів і обставин. Наприклад, вищі відносні показники заборгованості викликають менше побоювань у країнах зі швидшими темпами зростання експорту, вищим відношенням експорту до ВВП і більшою питомою вагою боргу в національній валюті.

Результати регресійного аналізу вказують на те, що якість політики та сила шоків відіграють важливу роль у передбаченні того, які країни зазнають боргових проблем. Із використанням кількісних методів фахівці Світового банку показали, що в багатьох країнах рівень боргу не перевищує граничні значення, але, незважаючи на це, ймовірність виникнення боргових проблем доволі висока внаслідок низьких показників економічного зростання або прорахунків економічної політики. Є також країни, які несуть високий борговий тягар, але вірогідність виникнення у них боргових ускладнень не перевищує середній показник, що зумовлено високою якістю їх економічної політики та міцністю економічної бази [9].

Фахівці Міжнародного валютного фонду і Світового банку зазначають, що країни зі слабкими інститутами і неефективною економічною політикою характеризуються підвищеними ризиками боргової кризи навіть при досягненні державним боргом рівня 30% ВВП, 100% доходів бюджету і накопиченні сумарного зовнішнього боргу обсягом 200% експорту [10].

Світовий банк запропонував установити різні критичні рівні боргового навантаження для трьох груп країн: сильних, середніх і слабких, які визначалися за показниками інституційної спроможності і якості економічної політики [11]. Такі критичні рівні наведено в таблиці 3.

Тобто вибір адекватних граничних показників боргового навантаження і структури державного боргу має

здійснюватися з урахуванням специфічних умов країни і результатів емпіричних досліджень, які проводилися в міжнародному контексті. Країни зі слабким інституційним середовищем і неадекватною економічною політикою частіше стикаються з борговими проблемами за досить низького рівня заборгованості, оскільки вони більш схильні до зловживань та неефективного використання коштів.

Граничні значення індикаторів боргової безпеки, які враховують специфіку країн із ринками, що формуються, а також результати проведених автором та експертами міжнародних фінансових організацій емпіричних досліджень наведено у таблиці 2.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Пропонована система моніторингу й оцінки боргової безпеки є аналогом так званої системи індикаторів раннього попередження, розробленої МВФ на основі застосування кількісних методів, яка використовувалася з 1990-х рр. для передбачення банківських, валютних і боргових криз. Так, Г.Камінські, С.Лізондо і К.Райнхарт у 1998 році запропонували систему раннього попередження валютних криз із чітко визначеними кількісними параметрами [12]. А.Берг, Е.Боренцтайн і К.Паттілло розробили комплекс моделей для передбачення валютних криз і криз платіжного балансу [13].

Одним із визнаних недоліків перших систем раннього попередження фінансових криз була “зорієнтованість у минуле” — використання як основи для оцінки фінансової стабільності історичних показників, які можуть бути малоінформативними з точки зору аналізу майбутніх ризиків [14].

Для уникнення “історизму” і забезпечення спрямованості цього інструментарію в майбутнє за допомогою методики оцінки боргової без-

пеки передбачено використання як фактичних даних, так і прогнозних значень індикаторів боргової безпеки на наступні 6 або 12 місяців.

Мета розробленої методики оцінки стану боргової безпеки — охопити основні потенційні загрози і джерела нестабільності, спрогнозувати їх майбутню динаміку і визначити інтегральний показник стану боргової безпеки на поточний момент і наступні 6 чи 12 місяців.

Як було показано вище, у рамках системи моніторингу й оцінки боргової безпеки доцільно використовувати показники рівня державного боргу й зовнішнього сукупного боргу, вартості обслуговування боргу, структури державного боргу й фінансові показники, які безпосередньо визначають розмір боргу. Зазначені індикатори, їх критичні значення, а також середні значення для країн із ринками, що формуються (країн із низьким і середнім рівнем доходів), наведено в таблиці 2.

В основі методики оцінки боргової безпеки лежить положення про те, що боргова безпека є функцією 11 критеріїв, які характеризують рівень ризиковості за відповідним параметром або масштаб загрози борговій безпеці за обраним вектором. Тобто ступінь боргової безпеки (ББ) у кількісному вираженні можна записати у такому вигляді:

$$ББ = f(X_i) \quad (i = 1, 2, 3, \dots, 11).$$

У рамках нашої методики кожен з індикаторів боргової безпеки X_i при розрахунку інтегрального показника має однакову вагу, а сам інтегральний показник розраховується як середнє арифметичне окремих критеріїв. Такий підхід робить загальну методику гнучкішою і дає змогу додавати чи вилучати окремі індикатори, не змінюючи значення вагів. Крім того, сама система індикаторів боргової безпеки розроблялася таким чином, щоб охопити всі потенційно можливі загрози, а серед ряду однотипних чи конкуруючих показників обирався найважливіший.

Для оцінки боргових ризиків використовується бальна система оцінювання за 10-бальною шкалою — кожному з індикаторів боргової безпеки присвоюється кількісне значення від 1 до 10 залежно від гостроти відповідних ризиків для фінансової стабільності й боргової стійкості. Значення 10 відповідає найвищому рівню ризиків і означає високу ймовірність розгортання боргової чи фі-

нансової кризи, викликаній недо-триманням безпечних меж за відпо-відним вектором боргової безпеки.

В останньому стовпчику таблиці 2 наведено оцінки рівня ризиків за 10-бальною шкалою для кожного з відібраних показників боргової безпеки. Такі оцінки ґрунтуються на порівнянні фактичних значень в Україні з граничними показниками та показниками для інших країн із ринками, що формуються, з урахуванням величини розриву й значущості відповідної проблеми для України.

За допомогою пропонованого аналітичного інструментарію можна охопити всі потенційні джерела ризиків (загрози) для боргової безпеки з урахуванням існуючих взаємозв'язків між ними, провести кількісну оцінку відповідних ризиків і відобразити їх наочно.

Із метою візуалізації ризиків і загроз борговій безпеці на рисунку зображено структурно-сітьову діаграму, яка дає узагальнюючу картину результатів оцінювання загроз борговій безпеці й боргових ризиків в Україні за станом на початок 2012 року. Сині позначки на діаграмі відображають рівень ризиків для кожного з векторів боргової безпеки. Чим ближче до центру діаграми знаходиться позначка, тим нижча загроза дестабілізації ситуації з державним чи сукупним боргом за відповідним напрямом.

Тобто в основі нашої методики оцінки боргової безпеки лежить гіпотеза про те, що її рівень не може оцінюватися за єдиним показником, а всі загрози і дестабілізуючі чинники, які вимірюються окремими індикаторами боргової безпеки, заслуговують

окремого розгляду (відповідні вектори і рівні ризиків відображені на діаграмі). Проте їх взаємопов'язаний вплив забезпечує загальний результат і дає змогу оцінити сумарний рівень боргової безпеки.

Залежно від того, як співвідносяться фактичні та прогнозовані на найближче майбутнє боргові показники з відповідними граничними значеннями (чи середніми значеннями для країн із низьким і середнім рівнем доходів) і залежно від отриманого за результатами оцінювання значення інтегрального показника боргових ризиків, ситуація з державним (зовнішнім сукупним) боргом може бути віднесена до однієї з чотирьох груп:

1. Низького ризику (значення інтегрального показника від 1 до 4): усі боргові показники країни знаходяться нижче граничних рівнів. При прогнозуванні їх значень на найближче майбутнє і проведенні стрес-тестів не відзначається небезпеки виникнення боргових ускладнень;

2. Середнього ризику (значення інтегрального показника від 4 включно до 6): лише 1 чи 2 з боргових показників перевищують граничний рівень, але фактичні й прогнозні значення показників обслуговування державного боргу знаходяться у допустимих межах. Стрес-тести, які можуть використовуватися для оцінки наслідків виключних, але вірогідних потрясінь, свідчать про мінімальні загрози для утримання боргової стійкості;

3. Високого ризику (значення інтегрального показника від 6 включно до 8): 3 чи більше боргових показників перевищують граничний рівень, але в країні поки що немає проблем із виконанням боргових

зобов'язань. Ситуація погіршується з використанням альтернативних сценаріїв і стрес-тестів, які свідчать про можливість невиконання державою своїх зобов'язань у випадку виникнення певних потрясінь;

4. Надзвичайно високого ризику, передкризового стану (значення інтегрального показника від 8 включно до 10): загрози для боргової безпеки відзначаються як за показниками рівня державного боргу, так і його структури та вартості обслуговування боргу, кілька боргових індикаторів перевищують граничний рівень, а країна з високою вірогідністю наражатиметься на вплив кризових потрясінь чи вже знаходиться у стані боргової кризи.

Дані таблиці 2 та рисунок свідчать, що від'ємна різниця між номінальною ставкою обслуговування державного боргу й темпами зростання номінального ВВП (–4.9%), порівняно незначні потреби уряду в позичковому фінансуванні відносно ВВП (6.2%) і позитивний циклічно скоригований первинний баланс сектору загального державного управління (0.1% ВВП) генерують мінімальні ризики для утримання боргової стійкості й не викликають суттєвих загроз для платоспроможності держави.

Водночас *суттєві загрози для боргової безпеки України породжуються аномально високим рівнем державного і гарантованого державою боргу відносно доходів державного бюджету (150.3%), великою часткою боргових зобов'язань, деномінованих в іноземній валюті чи прив'язаних до обмінного курсу (66.2%), значними обсягами вилучення валютних ресурсів (25.9% експортної виручки) на зовнішньоборгові виплати всіх секторів економіки, а також низьким рівнем міжнародних резервів відносно суми короткострокових зовнішніх зобов'язань резидентів України та погашення довгострокового зовнішнього боргу впродовж року.*

За результатами проведених розрахунків, для України інтегральний показник боргових ризиків за станом на початок 2012 року становить 6.5 за 10-бальною шкалою, що автоматично зараховує нашу країну до групи високого ризику. І хоча в Україні поки що відсутні проблеми з виконанням боргових зобов'язань, дія будь-яких несприятливих чинників зовнішнього чи внутрішнього характеру (загострення боргової кризи у ЄС, погіршення фінансового стану вітчизняних банків, некерована девальвація гривні, неконтрольоване збільшення

Рисунок. Структурно-сітьова діаграма боргової безпеки України за станом на початок 2012 року



дефіциту бюджету, трансформація умовних зобов'язань держави у прямий борг та ін.) може суттєво погіршити платоспроможність держави й приватних суб'єктів та підірвати фінансову стабільність у країні.

Слід пам'ятати, що виникнення боргових ускладнень може становити пряму загрозу для збереження стабільності банківської системи, платіжного балансу, валютного ринку. Зокрема, у кризових умовах можливе поширення боргових проблем держави на банківський сектор чи валютний ринок. Загроза дефолту уряду може спровокувати відплив вкладів з банків чи паніку на валютному ринку. Крім того, інвестування банками значних сум коштів у державні цінні папери може загрожувати їх платоспроможності у випадку переходу цих активів до категорії проблемних.

У міжнародному контексті минулі боргові кризи в багатьох випадках запускали в дію маховик фінансової дестабілізації та ставали чинниками поширення фінансових криз у світовому масштабі. Тому суверенні борги привертають значну увагу світової спільноти як критично важливий компонент макроекономічної стабільності.

Таким чином, за наявних зон вразливості до впливу кризових чинників, які породжуються борговими процесами, держава має враховувати складні взаємозв'язки між борговою політикою і ступенем фінансової стабільності та створити ефективну систему управління національним і державним боргом. Дотримання умов і критеріїв боргової безпеки, а також зва-

жене управління державними фінансами, грошово-кредитною системою і валютно-фінансовою сферою є надзвичайно важливими для мінімізації боргових ризиків і забезпечення фінансової стабільності у довгостроковій перспективі.

Література

1. *Международный валютный фонд. Доклад о глобальной финансовой стабильности. Бюллетень о состоянии рынков. 24 января 2012 года* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>.

2. *Международный валютный фонд. Бюджетный вестник. 24 января 2012 года* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>.

3. *Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України: У 6 т. — Т. 6: Підвищення ефективності боргової політики держави / Азаров М.Я., Ярошенко Ф.О., Барановський О.І. та ін. — К.: НДФІ, 2004. — С. 240.*

4. *IMF Working Paper. Assessing Fiscal Stress / Prepared by Emanuele Baldacci, Iva Petrova, Nazim Belhocine, Gabriela Dobrescu, and Samah Mazraani. — May 2011.*

5. *International Bank for Reconstruction and Development. Global Development Finance 2012. External Debt of Developing Countries. — Washington, 2012.*

6. *International Monetary Fund. World Economic Outlook Database, September 2011* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>.

7. *Звіт про науково-дослідну роботу "Оцінка боргової стійкості України та*

визначення граничного розміру дефіциту Державного бюджету", ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України", керівник НДР: д-р екон. наук Т.П.Богдан. — Київ, 2010.

8. *Escolano, J. A Practical Guide to Public Debt Dynamics, Fiscal Sustainability, and Cyclical Adjustment of Budgetary Aggregate / FAD Technical Notes and Manuals. — International Monetary Fund (Washington DC). — 2010.*

9. *World Bank Policy Research Working Paper 3200. When Is External Debt Sustainable? / Aart Kraay and Vikram Nehru. — February 2004.*

10. *International Monetary Fund and International Development Association. Debt Sustainability in Low-Income Countries — Proposal for an Operational Framework and Policy Implications. — February 2004* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org>.

11. *UNDP. Nihal Kappagoda. Debt Sustainability Framework for low-income countries. Paper presented at the Workshop on Debt, Finance and Emerging Issues in Financial Integration, London, March 6–7, 2007.*

12. *Kaminsky, Graciela, Saul Lizondo, and Carmen Reinhart. Leading Indicators of Currency Crises. — MPRA Paper No. 6981. — 1998.*

13. *IMF Working Paper 04/52. Assessing Early Warning Systems: How Have They Worked in Practice? / Prepared by Berg, Andrew, Eduardo Borensztein, and Catherine Pattillo. — 2004.*

14. *IMF Working Paper. Can You Map Global Financial Stability? / Prepared by Peter Dattels, Rebecca McCaughrin, Ken Miyajima, and Jaime Puig. — June 2010.*

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за лютий 2012 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	535.5607	16	434 LYD	100 лівійських динарів	653.8216
2	986 BRL	100 бразильських реалів	457.7051	17	484 MXN	100 мексиканських нових песо	61.6989
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	206.6498	18	496 MNT	10000 монгольських тугриків	58.4256
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	7.0709	19	554 NZD	100 новозеландських доларів	652.9421
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.8228	20	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.8533
6	981 GEL	100 грузинських ларі	478.7118	21	604 PEN	100 перуанських нових сол	297.0701
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	102.9870	22	642 ROL	100 румунських лейв	241.4591
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	132.3894	23	682 SAR	100 саудівських ріялів	213.0359
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	212.5316	24	760 SYP	100 сирійських фунтів	13.9436
10	356 INR	1000 індійських рупій	162.0300	25	901 TWD	100 нових тайванських доларів	26.6723
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.7061	26	972 TJS	100 таджицьких сомони	167.9214
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.6867	27	952 XOF	1000 франків КФА	15.9951
13	417 KGS	100 киргизьких сомів	17.0834	28	152 CLP	1000 чилійських песо	16.4583
14	414 KWD	100 кувейтських динарів	2873.9928	29	191 HRK	100 хорватських кун	138.1532
15	422 LBP	1000 ліванських фунтів	5.3088	30	255	100 доларів США за розр. із Індією	639.1760

* Курс встановлено з 01.02.2012 року.

Підготовлено департаментом аналізу та прогнозування грошово-кредитного ринку Національного банку України.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.02.2012 р.	02.02.2012 р.	03.02.2012 р.	04.02.2012 р.	05.02.2012 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	851.3043	854.9732	854.2964	854.2964	854.2964	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1260.5950	1266.4136	1264.0262	1264.0262	1264.0262	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	1015.9842	1016.1134	1016.1134	1016.1134	1016.1134	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0096	0.0095	0.0095	0.0095	0.0095	
5	208 DKK	100 датських крон	141.5978	141.6042	140.7374	140.7374	140.7374	
6	840 USD	100 доларів США	798.9700	798.9700	798.9700	798.9700	798.9700	
7	352 ISK	100 ісландських крон	6.5042	6.4851	6.4936	6.4936	6.4936	
8	124 CAD	100 канадських доларів	801.5250	799.8199	798.7870	798.7870	798.7870	
9	398 KZT	100 казахстанських тенге	5.3781	5.3730	5.3763	5.3763	5.3763	
10	428 LVL	100 латвійських латів	1505.8259	1504.6355	1494.5305	1494.5305	1494.5305	
11	440 LTL	100 литовських літів	304.8896	304.8665	302.9922	302.9922	302.9922	
12	498 MDL	100 молдовських лейв	67.7995	67.6652	67.6738	67.6738	67.6738	
13	578 NOK	100 норвезьких крон	137.5030	137.5285	136.7902	136.7902	136.7902	
14	985 PLN	100 польських злотих	249.2065	250.5994	249.1062	249.1062	249.1062	
15	643 RUB	10 російських рублів	2.6357	2.6276	2.6469	2.6469	2.6469	
16	702 SGD	100 сингапурських доларів	638.5169	638.1201	640.2909	640.2909	640.2909	
17	792 TRL	100 турецьких лір	451.2314	453.1005	452.1052	452.1052	452.1052	
18	795 TMM	100 туркменських манатів	280.3404	280.3404	280.3404	280.3404	280.3404	
19	348 HUF	1000 угорських форинтів	35.8179	35.9890	35.7214	35.7214	35.7214	
20	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4410	0.4410	0.4410	0.4410	0.4410	
21	203 CZK	100 чеських крон	41.7946	41.8429	41.5956	41.5956	41.5956	
22	752 SEK	100 шведських крон	118.3273	118.4129	118.1247	118.1247	118.1247	
23	756 CHF	100 швейцарських франків	873.7740	873.7076	868.3361	868.3361	868.3361	
24	156 CNY	100 юанів женьмінбі (Китай)	126.6494	126.6901	126.6981	126.6981	126.6981	
25	392 JPY	1000 японських єн	104.6132	104.9599	104.9740	104.9740	104.9740	
26	978 EUR	100 євро	1052.7229	1052.6430	1046.1713	1046.1713	1046.1713	
27	960 XDR	100 СПЗ	1239.2704	1237.9992	1238.6306	1238.6306	1238.6306	
			16.02.2012 р.	17.02.2012 р.	18.02.2012 р.	19.02.2012 р.		
1	036 AUD	100 австралійських доларів	857.5663	852.1838	852.1838	852.1838		
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1252.7576	1251.6594	1251.6594	1251.6594		
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	1016.1684	1016.0921	1016.0921	1016.0921		
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0095	0.0095	0.0095	0.0095		
5	208 DKK	100 датських крон	140.7085	139.5027	139.5027	139.5027		
6	840 USD	100 доларів США	798.8100	798.7500	798.7500	798.7500		
7	352 ISK	100 ісландських крон	6.4944	6.4281	6.4281	6.4281		
8	124 CAD	100 канадських доларів	801.1967	796.0519	796.0519	796.0519		
9	398 KZT	100 казахстанських тенге	5.3868	5.3926	5.3926	5.3926		
10	428 LVL	100 латвійських латів	1496.7827	1484.3075	1484.3075	1484.3075		
11	440 LTL	100 литовських літів	302.8852	300.3178	300.3178	300.3178		
12	498 MDL	100 молдовських лейв	67.5744	67.5824	67.5824	67.5824		
13	578 NOK	100 норвезьких крон	138.9124	137.3154	137.3154	137.3154		
14	985 PLN	100 польських злотих	249.7438	244.7916	244.7916	244.7916		
15	643 RUB	10 російських рублів	2.6677	2.6440	2.6440	2.6440		
16	702 SGD	100 сингапурських доларів	633.3204	628.6754	628.6754	628.6754		
17	792 TRL	100 турецьких лір	452.7086	449.9034	449.9034	449.9034		
18	795 TMM	100 туркменських манатів	280.2842	280.2632	280.2632	280.2632		
19	348 HUF	1000 угорських форинтів	36.1082	35.2820	35.2820	35.2820		
20	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.4388	0.4387	0.4387	0.4387		
21	203 CZK	100 чеських крон	41.5495	41.0376	41.0376	41.0376		
22	752 SEK	100 шведських крон	119.0292	117.7468	117.7468	117.7468		
23	756 CHF	100 швейцарських франків	866.2321	858.9606	858.9606	858.9606		
24	156 CNY	100 юанів женьмінбі (Китай)	126.8992	126.7402	126.7402	126.7402		
25	392 JPY	1000 японських єн	101.8010	101.3525	101.3525	101.3525		
26	978 EUR	100 євро	1045.8021	1036.9373	1036.9373	1036.9373		
27	960 XDR	100 СПЗ	1233.6015	1228.1301	1228.1301	1228.1301		

щодо іноземних валют, України щоденно (за лютий 2012 року)

Офіційний курс

	06.02.2012 р.	07.02.2012 р.	08.02.2012 р.	09.02.2012 р.	10.02.2012 р.	11.02.2012 р.	12.02.2012 р.	13.02.2012 р.	14.02.2012 р.	15.02.2012 р.
	854.0691	854.6725	861.5158	865.7084	863.5201	863.5201	863.5201	851.1331	858.9078	855.3853
	1263.4517	1258.3223	1261.9722	1270.2309	1268.9869	1268.9869	1268.9869	1260.0597	1262.0728	1255.8382
	1016.1134	1016.1134	1016.1134	1016.1389	1016.1389	1016.1389	1016.1389	1016.1389	1015.8591	1016.1684
	0.0095	0.0095	0.0095	0.0096	0.0097	0.0097	0.0097	0.0096	0.0096	0.0095
	141.4506	140.1653	140.9397	142.6891	142.8549	142.8549	142.8549	141.7868	142.4329	141.5190
	798.9700	798.9700	798.9700	798.9900	798.9900	798.9900	798.9900	798.9900	798.7700	798.8100
	6.5105	6.4542	6.4920	6.5443	6.5443	6.5443	6.5443	6.5389	6.5430	6.5193
	797.2132	800.3815	800.4961	803.5301	803.1605	803.1605	803.1605	796.8151	800.7032	799.2348
	5.3723	5.3745	5.3756	5.3771	5.3808	5.3808	5.3808	5.3851	5.3836	5.3839
	1502.2782	1490.0853	1498.8403	1517.2809	1519.0985	1519.0985	1519.0985	1507.5650	1515.0111	1505.3705
	304.5194	301.7889	303.4318	307.1650	307.4890	307.4890	307.4890	305.1981	306.6177	304.6666
	67.2800	66.9900	66.6636	66.5248	66.5664	66.5664	66.5664	66.7990	67.0993	67.4830
	137.5516	137.2429	137.4469	139.0194	139.1478	139.1478	139.1478	138.3287	139.8349	139.6089
	250.7499	249.4653	250.7454	253.8911	252.9599	252.9599	252.9599	249.7838	252.4176	251.0028
	2.6422	2.6428	2.6555	2.6908	2.6921	2.6921	2.6921	2.6729	2.6726	2.6550
	641.0856	639.1564	640.0057	642.0360	641.5868	641.5868	641.5868	633.4764	636.9208	631.8035
	454.9345	452.7161	454.0169	457.3237	455.0589	455.0589	455.0589	452.1725	454.1394	451.3463
	280.3404	280.3404	280.3404	280.3474	280.3474	280.3474	280.3474	280.3474	280.2702	280.2842
	36.0331	35.5625	35.9216	36.6159	36.4970	36.4970	36.4970	35.8944	36.4500	36.0777
	0.4410	0.4398	0.4398	0.4398	0.4398	0.4398	0.4398	0.4398	0.4387	0.4388
	41.9504	41.7140	41.9076	42.7446	42.4934	42.4934	42.4934	41.7424	42.2715	41.9155
	118.8341	118.3774	118.7654	120.1313	120.5858	120.5858	120.5858	119.6602	120.1718	119.7933
	872.5681	863.5259	866.7902	875.4989	877.2188	877.2188	877.2188	871.0431	875.6739	871.1825
	126.6160	126.5674	126.5891	126.8423	126.8199	126.8199	126.8199	126.9425	126.9625	126.8942
	104.8300	104.2329	104.0717	103.8664	103.4491	103.4491	103.4491	102.8788	102.9253	102.2803
	1051.4445	1042.0167	1047.6894	1060.5793	1061.6979	1061.6979	1061.6979	1053.7879	1058.6898	1051.9529
	1239.1704	1234.5979	1236.8474	1242.7170	1240.9606	1240.9606	1240.9606	1239.5610	1239.4985	1236.4982
	20.02.2012 р.	21.02.2012 р.	22.02.2012 р.	23.02.2012 р.	24.02.2012 р.	25.02.2012 р.	26.02.2012 р.	27.02.2012 р.	28.02.2012 р.	29.02.2012 р.
	859.5097	861.2710	852.7202	849.3637	854.6026	854.6026	854.6026	855.8562	853.2233	860.5884
	1264.8062	1266.8840	1262.6662	1251.7097	1255.4911	1255.4911	1255.4911	1262.9719	1265.3957	1267.2846
	1015.9354	1015.8337	1015.9501	1015.6536	1015.6409	1015.6409	1015.6409	1015.7446	1015.7319	1015.8611
	0.0097	0.0097	0.0097	0.0098	0.0097	0.0097	0.0097	0.0098	0.0098	0.0099
	141.4131	142.5391	142.0283	142.0993	142.8283	142.8283	142.8283	144.0507	143.7950	144.5136
	798.8300	798.7500	798.7400	798.7100	798.7000	798.7000	798.7000	798.6800	798.6700	798.6700
	6.4740	6.4987	6.4644	6.4480	6.4297	6.4297	6.4297	6.4410	6.4063	6.4037
	802.8568	805.2449	801.7720	799.9193	801.1698	801.1698	801.1698	799.8130	796.0537	802.1280
	5.3931	5.3930	5.3962	5.3963	5.4028	5.4028	5.4028	5.4104	5.4103	5.4092
	1504.2650	1517.6479	1513.6793	1513.4536	1520.7888	1520.7888	1520.7888	1533.3376	1530.3555	1537.6798
	304.4429	306.8877	305.8660	306.0395	307.6549	307.6549	307.6549	310.2380	309.6789	311.2056
	67.4574	67.1348	67.3349	67.4489	67.3270	67.3270	67.3270	67.4009	67.3955	67.4581
	140.2041	141.5093	140.4380	140.8924	142.1859	142.1859	142.1859	143.2359	142.6155	143.6538
	251.3823	254.2279	252.4306	252.3989	254.1136	254.1136	254.1136	257.0958	256.1837	259.4858
	2.6629	2.6821	2.6822	2.6830	2.6830	2.6830	2.6830	2.7121	2.7421	2.7588
	635.4999	638.1341	635.7034	634.8032	635.8239	635.8239	635.8239	636.0606	633.8606	637.8551
	455.1747	458.8299	455.5664	456.0020	452.8009	452.8009	452.8009	453.1451	451.2214	455.6958
	280.2912	280.2632	280.2596	280.2491	280.2456	280.2456	280.2456	280.2386	280.2351	280.2351
	36.2301	36.8692	36.6661	36.5866	36.6933	36.6933	36.6933	37.1026	36.6524	37.1001
	0.4388	0.4378	0.4378	0.4378	0.4378	0.4378	0.4378	0.4378	0.4369	0.4369
	42.0455	42.5431	42.3930	41.9789	42.3637	42.3637	42.3637	42.7911	42.6544	43.1538
	119.0249	120.2612	119.8649	119.9697	120.4730	120.4730	120.4730	121.4157	121.0473	121.7254
	869.9664	877.5335	874.7569	875.3258	881.3333	881.3333	881.3333	889.1016	887.2049	891.7267
	126.8561	126.8841	126.8460	126.8235	126.7823	126.7823	126.7823	126.8130	126.7406	126.7643
	100.6974	100.4666	100.2177	99.4816	99.5381	99.5381	99.5381	99.1934	99.1800	99.1356
	1051.1804	1059.6218	1056.0940	1056.6933	1062.2710	1062.2710	1062.2710	1071.1896	1069.2594	1074.5306
	1233.7410	1233.6174	1234.8130	1233.3785	1236.1136	1236.1136	1236.1136	1240.3635	1240.2074	1242.7489

Підготовлено департаментом аналізу та прогнозування грошово-кредитного ринку Національного банку України.



Дослідження/

Олександр Барановський

Доктор економічних наук, професор,
заслужений економіст України,
проректор з науково-дослідної
та інноваційної роботи
Університету банківської справи
Національного банку України

Сьогодення світового ринку банківських послуг

Аналізуючи сучасний стан світового ринку банківських послуг, автор наголошує, що попри певну стабілізацію, він усе ще перебуває під негативним впливом глобальної фінансово-економічної кризи. Ситуація в банківських секторах національних економік різниться, проте здебільшого залишається напруженою. А отже, регулятори та банківські установи вживають рішучих заходів, прагнучи якнайшвидше знову вийти на траєкторію зростання, поліпшити свій імідж, відновити втрачену довіру клієнтів і контрагентів.

ЛІДЕРИ СВІТОВОГО РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ

Р ада з фінансової стабільності країн “Великої двадцятки” (G-20) у 2011 р. назвала 29 системно значущих банків світу, з яких 8 знаходяться в США: Бенк оф Америка (Bank of America), Бенк оф Нью-Йорк Меллон (Bank of New York Mellon), Citigroup (Citigroup), Голдман Сакс (Goldman Sachs), Джі.Пі. Морган (J.P. Morgan), Морган Стенлі (Morgan Stanley), Стайт Стріт (State Street) і Велс Фарго (Wells Fargo). По чотири системних банки – у Франції: Банк Популер (Banque Populaire), Креді Агріколь (Credit Agricole), Бі.Ен.Пі. Паріба (BNP Paribas) і Соьєте Женераль (Societe Generale) та Великобританії: Королівський банк Шотландії (Royal Bank of Scotland, RBS), Ллойдс Бенкінг Груп (Lloyds Banking Group), Барклэйс (Barclays) і Ейч.Ес.Бі.Сі. (HSBC). Три системно значущі банки – в Японії: Міцубісі Ю.Еф.Джей. (Mitsubishi UFJ), Мідзухо (Mizuho) і Сумітомо Міцуй (Sumitomo Mitsui), по два банки – в Німеччині: Дойче Банк (Deutsche Bank), Комерцбанк (Commerzbank) і Швейцарії: Ю.Бі.Ес. (UBS), Кредіт Сьюз (Credit Suisse), по одному банку – в Італії: Уні Кредіт (Uni Credit), Іспанії: Банко Сантандер (Banco Santander), Швеції: Нордеа (Nordea), Нідерландах: ІНГ Груп (ING Group), Бельгії: Дексія (Dexia) і Китаї: Бенк оф Чайна (Bank of China) [1].

Журнал “Глобал Файненс” (Global Finance) склав список 50 найбезпечніших банків світу, якими в 2011 р. були визнані ті, котрі “почистили свої баланси і поліпшили позиції щодо капіталів”. Список складений на основі компаративного аналізу довгострокових кредитних рейтингів банків від рейтингових агентств Муудіс (Moody’s), Стандад енд Пурс (Standard & Poor’s) і Фітч (Fitch), а також аналізу сукупних активів 500 найбільших банків світу [7]. Очолив його Німецький банк розвитку (Kreditanstalt für Wiederaufbau, KfW), який належить федеральному уряду Німеччини та урядом земель. За станом на серпень 2011 р. сукупні зобов’язання банку становили 40.6 млрд. євро, коефіцієнт основного капіталу і рівня – 14.8%. До переліку 50 найбезпечніших загалом увійшли 6 німецьких банків. Другий за надійністю – французький державний банк Кесс де Депо е Консінясьон (Caisse des Depots et Consignations) (у переліку 50-ти – 6 банків Франції). Третю сходинку посів голландський Муніципальний банк Нідерландів (Bank Nederlandse Gemeenten, BNG, до рейтингу надійності увійшли ще 2 банки з цієї країни), який на 50% належить уряду Голландії і на 50% – муніципальним органам країни. Його сукупні активи становлять 118.5 млрд. євро. Четверте місце посів швейцарський Цюрхер Кантональний банк (Zürcher Kantonalbank, крім нього у рейтингу є ще 2 швейцарські

банки), активи якого становили 126 млрд. швейцарських франків. На восьмому місці закріпився люксембурзький Банк е Кес д’Епарн де л’Ета (Banque et Caisse d’Épargne de l’État), який належить уряду. Його активи за підсумками 2010 р. становили 38 млрд. євро, чистий прибуток – 185 млн. євро, коефіцієнт достатності капіталу – 21.6%. На десятому місці – іспанський Банко Сантандер з ринковою капіталізацією у 75.5 млрд. доларів США, разом з яким у рейтингу найнадійніших ще два банки Іспанії.

Попри те, що британська банківська система є однією з найбільших у світі, у переліку 50 найбезпечніших є лише 3 банки, з яких найкращий – Ейч.Ес.Бі.Сі. з ринковою капіталізацією 149.6 млрд. доларів США посів 16-е місце. Хоча до переліку 50 увійшли шість американських банків, Бенк оф Нью-Йорк Меллон опинився лише на 24-му місці, Джі.Пі. Морган Чейс – на 34-му, Велс Фарго – на 36-му, Ю.Ес. Бенкорп (US Bancorp) – на 40-му, Норзен Траст (Northern Trust) – на 44 місці. За даними ФРС США, сукупні активи Бенк оф Нью-Йорк Меллон у II кварталі 2011 р. становили 200 млрд. доларів США. Вперше в рейтингу банк з КНР – Банк розвитку Китаю (China Development Bank). Установа, контрольована Держрадою Китаю, з сукупними активами в 2010 р. у 5.1 трлн. юанів посіла 38-е місце.

Найдорожчим у 2012 р. банківським брендом у світі став британ-

ський Ейч.Ес.Бі.Сі., який “Бренд Файненс” (Brand Finance), разом із журналом “Бенкер” (The Banker), оцінили в 27.6 млрд. доларів США. Другу і третю сходинки посіли американські Велс Фарго і Бенк оф Америка, бренди яких оцінили в 23.2 і 22.9 млрд. доларів США відповідно. На четвертому місці — іспанський Сантандер — 20 млрд. доларів США. Загалом до першої десяткі найдоржчих брендів потрапили 5 американських банків, а також по одному — з Великобританії, Іспанії, Франції, Бразилії і Китаю [12]. При складанні рейтингу експерти “Бренд Файненс” брали до уваги фінансові позиції банків, а також їх ринкову частку. Загальна вартість брендів усіх 500 банків, які увійшли до рейтингу, становить 747 млрд. доларів США, тоді як рік тому вона перевищувала 900 млрд. доларів США [8].

СТАН РИНКУ В ДЕЯКИХ КРАЇНАХ ТА НА КОНТИНЕНТАХ

Попри певну нормалізацію ситуації, сьогодні провідні банки світу й банківські сектори економік розвинутих країн функціонують в умовах уповільнення економічного зростання. Вони мають суттєві проблеми щодо нарощування капіталу й запозичення коштів, підтримання необхідного рівня ліквідності, а тому вдаються чи мають намір найближчим часом вдатися до скорочення кількості відділень, працівників та напрямів бізнесу, присутності за кордоном для зниження витрат на персонал та дискреційних витрат. Іноді банки змушені припиняти свою діяльність або підвищувати вимоги до позичальників тощо. Переглядається й регуляторна політика, приймаються нові закони, вносяться зміни до чинних, коригуються вимоги банківських регуляторів, жорсткіші норми запроваджуються щодо правозастосовної практики.

Банки єврозони істотно скоротили кредитування наприкінці 2011 р., що може сигналізувати про наближення нової кредитної кризи. Останнім часом банки мали проблеми щодо залучення капіталу, а також відчували тиск з боку регуляторів, які вимагали від них зниження ризиків. Кредитна криза в Європі може зумовити масштабну рецесію. Також є підстави вважати, що проблеми в Західній Європі починають “інфікувати” і східноєвропейські економіки,

що розвиваються [23]. Останнім часом експерти дедалі більше акцентують увагу не на суверенних боргах, а на банківських. Європейським банкам довелося списати 50% суверенної заборгованості Греції, і є побоювання, що в 2012 р. можуть відбутися подальші списання [27]. Протягом останніх років відбувалася розробка і впровадження істотних новацій у сфері регулювання й нагляду в банківських секторах національних економік держав світу. Розглянемо статус-кво в банківських секторах деяких країн.

Сполучені Штати Америки

Проблеми полягають у тому, що, по-перше, банки наразі не можуть упоратися з наслідками роботи з “токсичними” активами. По-друге, їх виручка помітно зменшилася через скорочення витрат суб’єктами господарювання в усіх секторах економіки. По-третє, посилюється контроль, унаслідок чого банки не змогли позичати на таких умовах і в таких обсягах, як раніше, й агресивно розвивати нові напрями бізнесу. Внаслідок цього акції багатьох найбільших банків США котируються на ринку нижче балансової вартості. В 2011 р. банківський Кей.Бі.ДаблЮ Бенк Індекс (KBW Bank Index), який враховує котирування 24 великих банків, зменшився на 25%, тоді як індекс S&P 500, що відображає ситуацію на ринку загалом, залишився майже без змін [32].

Знаковими стали регуляторні зміни. Прийнятий у 2010 р. закон Додда-Френка (Dodd-Frank Act) дає змогу системнозначущим банкам і банківським холдингам (з активами понад 50 млрд. доларів США) застосовувати диференційовані нормативи достатності капіталу; вимоги до покриття ризику ліквідності (обмеження на величину короткострокових запозичень); особливі стандарти управління ризиками (забезпечення відповідальності ради директорів за організацію ризик-менеджменту); ліміти концентрації. Рада керуючих ФРС отримала право обмежувати діяльність банків, якщо вона становить потенційну загрозу для стійкості фінансової системи. Можуть бути заборонені угоди злиття і поглинання (M&A) за участі системно значущих банків, здійснення певного виду операцій. Запроваджено спеціальний правовий режим “упорядкованої” ліквідації для великих банків (держава фінансує всю

процедуру ліквідації і пролонгує її термін, щоб зупинити можливу паніку та реалізувати активи банкрута за максимальною ціною). Після завершення процедури витрати перекладаються на учасників фінансового ринку. Банківські холдинги сплачуватимуть внески до покриття державних витрат. Передбачені також примусове повернення активів банкрута, якщо вони передавалися третім особам незадовго до початку фінансових негараздів, що є серйозною перепорою в разі навмисного банкрутства; а також персональна відповідальність несумлінних топ-менеджерів: відсторонення від управління, стягнення завданих збитків і заборона на подальше працевлаштування в інших фінансових компаніях. Крім того, зважаючи на величезний обсяг в 2 315 сторінок, закон Додда-Френка може стати “новим раєм” для юристів і лобістів, які використовуватимуть численні нестиковки і двозначності в його змісті [4].

За рівнем концентрації капіталу і активів банківська система США помітно поступається іншим промислово розвинутих країнам. На 25 найбільших банків припадає приблизно 57% сукупних банківських активів, причому за останні 20 років, незважаючи на зростання фінансової допомоги велетням банківського бізнесу США, переважającym залишився понижувальний тренд концентрації банківських активів. У 2011 р. аналітики очікували зростання прибутку американських банків на 32%, а фактично він зменшився на 18% [15].

Найбільший за розміром активів Бенк оф Америка (входить до так званої “великої четвірки” банків США разом із Сітігруп, Джі.Пі. Морган Чейс і Велс Фарго; фактично це найбільший у світі банк, що працює у сфері управління активами), який обслуговує клієнтів у понад 150 країнах і має 6 тис. відділень і штат понад 170 тис. співробітників, незабаром може згорнути діяльність у США, зменшивши кількість своїх відділень, якщо його фінансові проблеми посилюватимуться. У вересні 2011 р. генеральний директор банку Брайан Мойніхан (Brian Moynihan) заявив, що Бенк оф Америка планує домогтися скорочення щорічних витрат на 5 млрд. доларів США на кінець 2013 року [17]. Виконавчий директор Сітігруп Вікрам Пандіт (Vikram Pandit) заявив про скорочення 4 500 працівників. Кількість персоналу цього банку вже зменшилася приблизно на

100 тис. осіб порівняно з 2007 р. Характерно, що без роботи залишаться переважно співробітники бек-офісу та інвестиційні банкіри [21]. Сітігруп оголосив про масштабні звільнення одним із останніх, після того як до аналогічних дій вдалося багато його конкурентів: Бенк оф Америка, Голдман Сакс, Велс Фарго, Бенк оф Нью-Йорк Меллон.

Загалом у 2011 р. у США припинили діяльність 92, тоді як у докризовому 2007 р. — лише 3 банки [16].

Великобританія

У 2011 р. банки й інші фінансові компанії забезпечили 12% доходів британського бюджету, тоді як до кризи — 14–15%. Скорочується й зайнятість у банківському секторі британської економіки. У 2011 р. британські фінансові компанії скоротили 58 тис. робочих місць, що становило близько 45% всіх скорочень у банках ЄС.

Ера “легковажного” фінансового регулювання в Британії завершилася. За останні роки у цій сфері британської економіки сталися зміни, причому часто вони відбувалися раніше і виявлялися радикальнішими, ніж загалом у ЄС. За рекомендацією спеціальної комісії Джона Вікерса (John Vickers) британські банки мають виокремити роздрібні й інвестиційні підрозділи, тоді як жодна інша країна ЄС таких вимог до своїх фінансових організацій поки що не застосовує [5]. Перед комісією, утвореною рішенням британського уряду в червні 2010 р., стояло завдання виробити комплекс заходів щодо захисту платників податків від майбутніх шоків і криз, сприяння фінансовій стабільності та заохочення банківської конкуренції. В квітні 2011 р. було представлено 360-сторінковий звіт, головний висновок якого — банківські операції з обслуговування рядових споживачів і дрібних компаній необхідно забезпечити від ризикованого інвестиційного бізнесу. “Бар’єром безпеки” вирішили забезпечити близько третини всіх банківських активів на приблизно 3 трлн. доларів США. Також зростуть вимоги і до достатності банківського капіталу, які мають бути жорсткішими, ніж за Базелем III. Британська банківська система має створити “подушку безпеки” в розмірі не менше 10% для невідкладного захисту від збитків. Банки мають тримати в резервах 1 долар на кожні 10 доларів США, які запозичили. За оцінками комісії, втрати банків становитимуть

4–7 млрд. фунтів стерлінгів щорічно. Тому запропоновані заходи рекомендовано вжити поетапно, але повністю завершити до 2019 року.

До реформування банківського сектору уряд підштовхнула фінансова криза 2008–2009 рр., внаслідок якої довелося націоналізувати банк Норзен Рок (Northern Rock) і влити величезні суми в Королівський банк Шотландії і Ллойдс (уряду належить 83% акцій першого і 41% — другого банку). За підрахунками британського Національного фінансово-ревізійного управління (National Audit Office, NAO), на порятунок одного лише Королівського банку Шотландії з бюджету було витрачено 45 млрд. фунтів стерлінгів, ще 20 млрд. допомоги надано Ллойдс, 1.4 млрд. — Норзен Рок і 57 млрд. фунтів було надано банківській індустрії загалом у вигляді кредитів, що загальмувало економічне зростання і збільшило борговий тягар країни. Загалом уряду довелося надати банкам 124 млрд. фунтів стерлінгів — понад 8% ВВП країни. Ця масивна грошова ін’єкція, за оцінкою NAO, вилучатиме у британських платників податків по 1.5 млрд. фунтів стерлінгів щороку, поки гроші не будуть відшкодовані банками. Втім, експерти побоюються, що регуляторні новації негативно позначаться на конкурентоспроможності британських банків, оскільки законодавство ЄС дає змогу банкам обирати форму власності своїх підрозділів, що функціонують за межами країни, в якій розташований головний офіс. Банки можуть відкривати як свої дочірні компанії, які підпорядковуватимуться вимогам місцевої влади, так і філії, підконтрольні материнському регулятору. Отже, європейські банки, що відкривають філії у Великобританії, отримають перевагу.

Рішення про забезпечення роздрібних банківських операцій очікувалось давно. Протягом року “велика четвірка” найбільших британських кредитних установ — Ллойдс, Королівський банк Шотландії, Барклейс і Ейч.Ес.Бі.Сі. лобювала в комісії й уряді відтермінування цієї реформи, аргументуючи це загрозою порушення крихкого відновлення економіки. Однак згідно з висновками урядової комісії втрати в розмірі 6.3–11 млрд. доларів США, яких завдасть нова реформа, ляжуть на плечі банків, а не економіки загалом. Велику частку витрат нестимуть ін-

вестиційні підрозділи, де збитки абсорбуватимуться шляхом зменшення дивідендів тримачами акцій чи скорочення бонусів менеджерам.

Оскільки банкам надається більше 7 років на приведення своїх бізнесів у відповідність до нових правил, фахівці відкидають всі побоювання відносно того, що ці реформи можуть нашкодити процесу економічного відновлення і зазначають, що безпосередньо на наданні кредитів домогосподарствам і бізнесам це не позначиться. За оцінкою комісії, соціальна вартість запропонованих реформ, тобто обсяг витрат, які нестимуть усі британці, за винятком банківських кредиторів й інвесторів, становитиме 1–3 млрд. фунтів стерлінгів щороку. Експерти вважають, що плата за стабільність відносно невелика порівняно з сумою в 40 млрд. фунтів, на яку зменшилася річна продуктивність британської економіки в період кризи [3].

Наприкінці 2011 року агентство Мудіс знизило рейтинги довгострокових боргових зобов’язань одразу 12 англійських банків, включаючи великі Ллойдс і Королівський банк Шотландії, в середньому на 1–3 поділки шкали. Це пов’язано з переглядом агентством Мудіс рівня системної підтримки фінансового сектору Великобританії урядом. Попередні рейтинги цього агентства передбачали присвоєння борговим зобов’язанням фінансових інститутів певного базового рейтингу, а також додаткових бонусів, що враховують імовірність порятунку державою банку в разі системної кризи. Деякі банки отримали до 5 бонусів. При цьому, на додаток до звичайних надбавок, під час фінансової кризи Мудіс запровадило надзвичайні бонуси для великих банків, оскільки існувала додаткова ймовірність того, що такі банки держава рятуватиме в першу чергу. Проте Мудіс оголосило, що віднині максимальне число бонусів, котре підвищує рейтинг того чи іншого боргового папера і пов’язане з підтримкою емітента державою, дорівнюватиме трьом. Отже, зниження рейтингів — це фактичне приведення рейтингового “господарства” в порядок у зв’язку з реальними умовами в британській економіці, що змінився, — менший рівень системних ризиків, краща капіталізація банків порівняно з 2008 р., відмова держави в перспективі від порятунку інвестиційних відділень банків (але не рі-

тейлових). Тобто зниження ймовірності підтримки державою того чи іншого банку спричинило загальне зниження рейтингів за їхніми довгостроковими зобов'язаннями. Базові ж рейтинги довгострокових боргових зобов'язань більшості британських банків залишилися незмінними [2].

Німеччина

Особливістю німецького банківського сектору є наявність, крім приватних, публічних і федеральних, великої кількості кооперативних банків, яких у країні налічується 1 156, що становить 70% від загальної кількості банків. Для відкриття кооперативного банку статутний капітал повинен становити не менше 5 млн. євро, також необхідно розробити бізнес-план. У період світової фінансової кризи найменша кількість порушень і проблем була саме у кооперативних банків, розміри активів яких становлять від 16 млн. до 43 млрд. євро.

Дойче Банк є найбільшим банківським концерном Німеччини, 2 тисячі його відділень розташовані в 72 країнах світу. До складу цього концерну входять комерційні, іпотечні, інвестиційні банки, лізингові компанії й інші підрозділи. Чисельність співробітників становить понад 80 тис. осіб. На кінець 2011 р. активи банку становили 2.2 трлн. євро, що на 14% більше порівняно з кінцем 2010 р., виручка — 33.2 млрд. євро (зростання становить 16%). Чистий прибуток Дойче Банку в 2011 р. зріс на 87% і становив 4.3 млрд. євро порівняно з 2.3 млрд. євро у 2010 р. [10].

Швейцарія

Банківська галузь відіграє визначальну роль у національній економіці цієї країни. На банки припадає понад 11% ВВП, а кількість зайнятих у галузі на початок 2010 р. перевищувала 210 тис. осіб, або понад 6% економічно активного населення. Однак сьогоднішні швейцарські банки переживають не кращі часи: з початку глобальної фінансової кризи у 2007 р. керуючі приватного банкінгу втратили 25% активів, або понад 500 млрд. швейцарських франків. Боротьба з “податковими гаванями” з боку урядів провідних країн ще більше погіршила їх становище. Угоди, укладені в 2011 р. з німецьким і британським урядами, передбачають збереження таємниці вкладів громадян цих держав у швейцарських банках на умо-

вах виплати податку від прибутку, отриманого в результаті вкладення грошей у Швейцарії. Таким чином європейські країни борються з відмиванням незаконних доходів за кордоном. Прогнозується, що внаслідок виведення коштів швейцарські банки втрачатимуть близько 1.1 млрд. франків щорічних доходів (4% від загального обсягу їх виручки в 2010 році) [11].

Банк Ю.Бі.Ес. скоротить працівників у своєму інвестиційному підрозділі, зменшивши обсяг активів цього блоку на 50%, і повернеться до своїх пріоритетів — управління приватним капіталом. Без роботи залишаться близько 2 тис. осіб. Цей план покладе край спробам Ю.Бі.Ес. створити інвестиційний банк світового класу, які здійснювалися протягом останніх п'яти років [30]. Після Ю.Бі.Ес. про збитки повідомив і другий за величиною швейцарський банк — Кредіт Свіс Груп Ей.Джі. (Credit Suisse Group AG, CSGN), який у IV кв. 2011 року вперше з 2008 р. зазнав збитків у розмірі 637 млн. швейцарських франків, тоді як у 2010 р. отримав понад 840 млн. франків прибутку. Як і в випадку з Ю.Бі.Ес., джерелом збитків був інвестиційний підрозділ банку — Кредіт Сьюс, який витратив значні кошти на реорганізацію інвестбанкінгу [22].

Італія

Італійські банки на чолі з Уні Кредіт лідирують у використанні кредитного потенціалу, наданого ЄЦБ у грудні 2011 року. Так, найбільший за активами банк Італії Уні Кредіт зміг залучити 12.5 млрд. євро на 3 роки, Інтеза Санпаоло (Intesa Sanpaolo) — 12 млрд. євро, а Монте дей Паски ді Сієна (Monte dei Paschi di Siena) — 10 млрд. євро. Загалом італійські банки взяли у ЄЦБ 50 млрд. євро, що, за оцінками Морган Стенлі (Morgan Stanley), становить 90% від їх потреби в капіталі на 2012 рік. Утім, Уні Кредіт скоротить кількість своїх європейських офісів на 50% у найближчі кілька років, що дасть змогу зекономити йому 50 млн. євро, починаючи з 2015 року. До того часу буде звільнено 6 150 співробітників. У Мілані замість 24 залишаться 4 офіси [31]. І хоча загалом італійські кредитні організації менше постраждали від фінансової кризи, ніж банки в інших країнах Європи, агентство Стандард енд Пурс знизило кредитний рейтинг 34 італійських банків,

серед яких — Уні Кредіт, Інтеза Санпаоло і Монте дей Паски ді Сієна [27].

Іспанія

Сукупний кредитний портфель іспанських банків у листопаді 2011 р. оцінювався в 1.8 трлн. євро, рівень “поганих” боргів (прострочені більш як на 3 місяці кредити) в іспанській банківській системі сягнув 17-річного максимуму і становив 134 млрд. євро, або 7.5% кредитного портфеля. До кризи 2008 р. “погані” борги становили не більше 1%. Банки виділили 73.8 млрд. євро на покриття цих боргів [26]. За даними Банку Іспанії, кредитні організації надали іпотечних кредитів на загальну суму 308 млрд. євро, і більше половини заборгованості є проблемною. Іспанським банкам належить нерухомість, вилучена за борги, на загальну суму 30 млрд. євро. Банки вилучили за борги 200 тис. будинків, що перебували у заставі, а в найближчі роки внаслідок зростання рівня безробіття кількість таких об'єктів збільшиться до 600 тисяч. Тому стан дрібних і середніх банків, діяльність яких на 100% зосереджена в Іспанії, залежатиме від зростання ринку нерухомості [6].

У IV кв. 2011 р. прибуток четвертого за розмірами банку Іспанії — Банко Сантандер зменшився на 98% — до 47 млн. євро, хоча очікувалося, що банк заробить близько 1.5 млрд. євро. Банку довелося визнати збитки на суму 1.8 млрд. євро за іспанськими активами в сфері нерухомості, а також списати нематеріальні активи португальського підрозділу на суму 600 млн. євро. Банку також доведеться збільшити обсяг коштів, призначених для покриття збитків за “поганими” боргами. Нещодавно Сантандер продав Каламбієн Бенк (Colombian Bank), а в подальшому може бути проданий європейський страховий підрозділ [25].

Один із найбільш обтяжених “поганими” активами банк — Банккія (Bankia) вже оголосив про намір продати частину активів і реалізувати ряд інших заходів для покриття збитків. Зокрема, Банккія отримав від держави 4.5 млрд. євро державних позик.

Нещодавно в Іспанії оприлюднено нові правила роботи для банків, яким віднині доведеться протягом року залучити ще 50 млрд. євро, щоб покрити збитки за іпотечними кредитами, а також за “поганими” кре-

дитами забудовників. Для банків, які нещодавно проходили процедуру злиття чи мають намір створити партнерство, цей період триватиме два роки [32]. У разі виникнення труднощів щодо залучення капіталу кредитні організації зможуть позичити кошти в уряді. Іспанські банки були відрізані від міжнародного ринку міжбанківського кредитування на початку 2010 р., коли ЄС довелося “рятувати” Грецію. Уряд сподівається, що після “вичищення” балансів довіра інвесторів зросте, а банки знову зможуть позичати в інших банків, у тому числі іноземних.

Трьом найбільшим банкам Іспанії необхідно доформувати резерви на 6.9 млрд. євро, щоб привести свою ліквідність у відповідність до нових вимог і правил. Найбільший банк Сантандер оцінює обсяг необхідних додаткових коштів у 2.3 млрд. євро, другий за розмірами банк Бі.Бі.Ві.Ей. (BBVA) потребує 2.2 млрд. євро, а Кайкса Бенк (Caixa Bank), що має одну з найбільших банківських мереж в Іспанії, — 2.4 млрд. євро. Уряд Іспанії змушує великі банки зарезервувати до 80% коштів на покриття збитків за рядом активів, зокрема земель, отриманих від збанкрутілих згодом забудовників, регіональні банки — 30%. Реформа спрямовується на відновлення довіри до іспанської банківської системи, втраченої під час кризи. Очікується, що нові правила спричинять злиття багатьох невеликих банків [9].

Китай

У 2011 р. китайські банки збільшили свій кредитний портфель на 7.47 трлн. юанів, що на 5% менше, ніж у 2010 році. Причина — жорстка монетарна політика для боротьби з інфляцією. Разом з тим останнім часом стала цілком очевидною тенденція до пом'якшення банківського регулювання. Так, Комісія з регулювання банківської діяльності (China Banking Regulatory Commission) затримує запровадження жорсткіших вимог із достатності капіталу. В грудні минулого року китайський центробанк низив норму резервування вперше з 2008 р., що дасть змогу банкам надавати більше кредитів без залучення коштів за рахунок продажу акцій чи облігацій. Для найбільших банків норма резервування знижена до 21% [20]. Зниження норми резервування вивільнить у банківській системі 350 млрд. юанів [19].

Австралія

Порівняно з найбільшими світовими конкурентами австралійські банки за підсумками минулого року мали одні з найкращих показників. У той час, як акції американських банків за рік подешевшали в середньому на 13%, японських — на 23%, а європейських — відразу на 34%, цінні папери банків південного континенту втратили в ціні лише 7%. Проте аналітики вважають, що австралійські банки протягом найближчих двох років скоротять персонал на 7 тис. осіб для зниження витрат на тлі найповільніших темпів (у період з 1977-го до 2010 року середньорічне зростання обсягів житлового кредитування було на рівні 14%, а нині його темпи зменшилися до 5.7%) зростання кредитування з часів закінчення Другої світової війни. Прогнозується, що загальна кількість співробітників банків в Австралії скоротиться приблизно на 4% — до 172 тис. осіб. За експертними оцінками, оптимізація штатів дасть змогу скоротити витрати на персонал, збільшення яких (попри уповільнення темпів економічного зростання) очікується в 2012–2013 рр. на 1% щороку [29]. Австралійські банки мають доступ до кредитних ліній, хоча європейська боргова криза погіршила ситуацію з довгостроковим фінансуванням [13]. За оцінкою Резервного банку Австралії, незважаючи на труднощі, криза фондування місцевим банкам поки не загрожує. Нині кредитні організації мають доступ до ринків короткострокового фінансування. Крім того, розвинутих і стабільним є внутрішній ринок кредитування. 6 грудня 2011 р. ключова відсоткова ставка була знижена вже вдруге впродовж року — до 2.75% [14]. Австралійські банки є найстійкішими за останні 2.5 року. Австралійська банківська система загалом перебуває у кращому стані порівняно з європейською і американською [18]. Банки спромоглися створити надійну “подушку безпеки” — накопичити капітал, який допоможе залишатися на плаву в разі погіршення якості активів [24].

ВИСНОВКИ

Таким чином, тенденції, що притаманні в останні роки світовому ринку банківських послуг, мінливі та неоднозначні. Їх формування зумовлено низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Повномасштабне ж відновлення потенціалів банківських секторів національних

економік, а отже, і світового ринку банківських послуг загалом, значною мірою залежатиме від дієвості заходів, що вживатимуться в рамках стимулювання розвитку господарських комплексів різних країн, вдосконалення регуляторної політики та нагляду в банківській сфері, поліпшення корпоративного управління в банківських установах. □

Література

1. Большая двадцатка назвала наиболее значимые для мировой экономики банки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://delo.ua/finance/bolshaja-dvadcatka-nazvala-naibolee-znachimye-dlja-mirovoj-ekonom-167329/>.
2. Був М. Moody's понизило рейтинг крупнейшим английским банкам. Что происходит? [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://slon.ru/economics/moody_s_veerno_ponizilo_reytingi_krupneyshim_angliyskim_bankam_cho_proiskhodit-685193.xhtml.
3. Великобритания радикально реформирует банки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://tenders.org.ua/>.
4. Закон Додда-Франка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fin-eco.ru/2010/08/dodd-frank-act.html#ixzz1mSoxxU9b>.
5. Кокишаров А. Опасная игра [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://expert.ru/expert/2012/03/opasnaya-igra/>.
6. Проблемная недвижимость разоряет испанские банки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://tranio.ru/spain/analytics/problemnaya_nedvizhmost_razoryaet_iskpanskie_banki/.
7. Самые надежные банки мира — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~2/0/all/2011/08/28/249779>.
8. Составлен рейтинг самых дорогих банковских трендов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2012/02/05/268308>.
9. Три испанских банка досоздадут резервы на 6.9 млрд. евро [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bfm.ru/news/2012/02/07/tri-ispanskikh-banka-dosozdadut-rezervy-na-6-9-mlrd-evro.html>.
10. Чистая прибыль Deutsche Bank в 2011 году выросла на 87% — до 4.3 млрд. евро [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://expert.ru/2012/02/2/nesmotrya-na-krizis-es/>.
11. Швейцарские банки потеряют 50 млрд. франков из-за соглашений о налогах [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lenta.ru/news/>

2011/11/29/swiss/.

12. Эксперты назвали самые дорогие банковские бренды [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.prostobankir.com.ua/mezhibankovskiy_biznes/novosti/eksperty_nazvali_samye_dorogie_bankovskie_brendy.

13. Aussie banks still tapping credit: RBA [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.smh.com.au/business/aussie-banks-still-tapping-credit-rba-20111220-1p3ax.html>.

14. Australia's Swan Says Europe Behind Rate Cut, But Economy Solid [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://online.wsj.com/article/BTCO-20111220-700066.html>.

15. Bank Earnings Jump 57% in Analyst Forecasts [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/news/2012-01-04/bank-earnings-increase-57-in-analyst.html>.

16. Bank failures in Ill, Ind bring 2012 total to 9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.businessweek.com/ap/financialnews/D9SQRKAG0.html>.

17. Bank of America может уменьшить количество своих отделений в США [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://expert.ru/2012/01/13/vy-slishkom-dorogo-obhodites/>.

18. Banks Safest Since '09 as Funding Stress Eases: Australia Credit [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.businessweek.com/article.asp?documentKey=1376-LWJ8146S972901>.

19. China Reserve-Ratio Cut May Signal

Slowdown [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/news/2011-11-30/china-cuts-reserve-requirement-for-banks-as-europe-crisis-threatens-growth.html>.

20. China Said to Consider Relaxing Capital Rules for Banks [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/news/2012-01-18/china-said-to-consider-relaxing-capital-requirements-for-banks.html>.

21. Citigroup to Lay Off 4,500 Workers [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nytimes.com/2011/12/07/business/citigroup-to-lay-off-4500-workers.html?_r=2.

22. Credit Suisse терпит убытки впервые за три года [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://finance.liga.net/banks/2012/2/9/news/26591.htm>.

23. Ewing J. Survey of Banks Shows a Sharp Cut in Lending in Europe // The New York Times, February 1, 2012.

24. Moody's: Australia's banking system stable [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.marketwatch.com/story/moodys-australias-banking-system-stable-2011-12-01>.

25. Santander Profit Tumbles 98% [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970204740904577194251315972604.html>.

26. Spanish Banks' Bad Loans Keep Rising [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://online.wsj.com/article/SB1000142405297020446800457716842042>

3644012.html?mod=googlenews_wsj.

27. S&P Downgrades 34 Italian Banks After Reducing Nation's Rating [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bloomberg.com/news/2012-02-10/s-p-downgrades-34-italian-banks-after-cutting-nation-s-grade-1-.html>.

28. The Eurozone Crisis Is Also A Banking Crisis [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fool.co.uk/news/investing/2012/01/06/the-eurozone-crisis-is-also-a-banking-crisis.aspx>.

29. UBS: банки Австралии сократят 7 тысяч человек в ближайшие два года [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://expert.ru/2012/01/16/menshe-narodu-bolshe-dohodu/>.

30. UBS Scales Back Investment Bank [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://online.wsj.com/article/SB10001424052970203699404577044181674450796.html>.

31. UniCredit to Reduce Europe Offices by Half as Bank Slashes Costs [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://news.businessweek.com/article.asp?documentKey=1376-LVS9F90YHQW01>.

32. UPDATE 1-Spain demands banks raise 50 bln eur in extra funds [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/2012/02/02/spain-banks-reform-idUSL5E8D26SY20120202>.

33. 5 Banking Stocks To Avoid In 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://seekingalpha.com/article/317863-5-banking-stocks-to-avoid-in-2012>.

Монети України/

Про введення в обіг пам'ятної монети "Олекса Новаківський"

Національний банк України, продовжуючи серію "Видатні особистості України", 28 лютого 2012 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 5 гривень, присвячену художнику, педагогові, одному з найвідоміших українських колористів — Олексі Харлампійовичу Новаківському (1872—1935), який заснував у Львові мистецьку школу. Його роботам притаманні віртуозна техніка письма, широкий мазок, смілива експресія.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 15,55 г, діаметр — 33,0 мм, тираж — 3 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибогими написами, якими зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **15,55**, а також розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

На аверсі розміщено: вгорі малий Державний герб України та праворуч напис півколом **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, пам'ятку архітектури

— будинок, у якому жив і працював художник, унизу — номінал **5 ГРИВЕНЬ** та рік карбування монети — **2012**.

На реверсі стилізовано зображено портрет художника — фрагмент роботи О.Новаківського "Автопортрет з дружиною" 1910 р., вгорі півколом розміщено напис **ОЛЕКСА НОВАКІВСЬКИЙ**, ліворуч унизу роки життя — **1872 / 1935**.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори — Володимир Атаманчук, Роман Чайковський.

Пам'ятна монета номіналом 5 гривень "Олекса Новаківський" є дійсним платіжним засобом України й обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.





Експрес-аналіз/

Дмитро ГладкихКандидат економічних наук,
доцент

Ключові показники діяльності банків України за підсумками 2011 року

У попередньому номері журналу "Вісник НБУ" опубліковано розгорнуту структуру активів, зобов'язань, власного капіталу та фінансових результатів банків України за станом на 01.01.2012 р. Ця інформація традиційно викликає зацікавленість багатьох банківських аналітиків. У статті, яку пропонуємо вашій увазі, наш багаторічний позаштатний оглядач робить додатковий аналіз найвищих та найнижчих значень ключових показників діяльності банків як по банківській системі в цілому, так і в розрізі окремих банків. Аналіз викладено у формі таблиць. Для зручності користування ними повторюємо авторські коментарі проаналізованих показників.

Наголошуємо, що високі або низькі значення тих чи інших показників ще не є ознакою надійності або наявності проблем у діяльності конкретного банку. Проте вони можуть бути поважною причиною для проведення аналітиками тієї чи іншої фінансової установи комплексного аналізу за всіма напрямками роботи. Також зауважуємо, що даний експрес-аналіз відображає точку зору автора і не є офіційною оцінкою діяльності банків з боку Національного банку України.

З огляду на те, що статистика описує 175 банківських установ, навести значення всіх коефіцієнтів для кожного банку в межах однієї статті неможливо. Тому зосередимо увагу лише на значеннях, котрі стосуються банківської системи в цілому та окремих банків, показники яких суттєво відхиляються в той чи інший бік від середніх.

Серед основних показників, що характеризують фінансовий стан банківської установи, є **динаміка активів за звітний період**. Стосовно банківської системи в цілому, то за 2011 рік абсолютне зростання обсягів активів становило 112 млрд. грн., або 12%. На нашу думку, в разі зростання цього показника його значення доцільно аналізувати насамперед з урахуванням абсолютних сум, а в разі зменшення — відносних. Відповідні дані наведено в таблиці 1.

Зростання обсягів активів окремого банку протягом звітного періоду само по собі ще не є критерієм його високої надійності й привабливості для інвесторів і вкладників. До

речі, як і зниження (зрозуміло, що йдеться лише про незначні відносні коливання цього показника). Значно важливішою є спроможність банку ефективно використовувати наявні активи. Тому доцільно розглянути структуру активів.

Питома вага кредитного портфеля в структурі активів визначає основний напрям діяльності банку, адже розподіляє всі банки на ті, що спрямовані на кредитування кінцевого позичальника, і ті, що надають перевагу іншим видам активних операцій (міжбанківським кредитам, цінним паперам тощо).

Таблиця 2 містить перелік банків, які мають гранично великі та гранично малі значення цього показника порівняно з середнім рівнем по банківській системі, що на початок року становив 77%.

Надмірно високе значення показника питомої ваги кредитного портфеля в структурі активів не завжди є свідченням орієнтації банку переважно на кредитні операції. Іноді це також може бути наслідком суттєвих фінан-

Таблиця 1. Динаміка активів окремих банків України за підсумком 2011 року

Зростання обсягів активів (≥ 1 млрд. грн.)		
Назва банку	Сума зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
1	2	3
Приватбанк	31 681 251	28
Перший український міжнародний банк	16 767 682	93
Ощадбанк	14 949 345	25
Дельта-банк	9 418 444	68
Дочірній банк Сбербанку Росії	7 008 075	71
Укргазбанк	4 320 495	31
ВТБ-банк	3 922 614	12
"Надра"	3 831 581	17
Промінвестбанк	3 548 076	10
Брокбізнесбанк	3 114 628	20
"Союз"	2 754 092	150
"Фінансова ініціатива"	2 677 261	41
Банк "3/4"	2 667 126	364
"Кредит-Дніпро"	2 519 548	42
ВіЕйБі-банк	2 466 405	37
Актабанк	2 178 094	134
Платинум-банк	2 124 179	130
Південкомбанк	1 939 365	74
Укресімбанк	1 931 792	3

1	2	3
БТА-банк	1 909 509	50
Конверсбанк	1 734 216	160
Креді Агріколь-банк	1 559 300	29
Терра-банк	1 462 465	101
Альфа-банк	1 369 758	5
Укрінбанк	1 335 806	50
Златобанк	1 152 060	55
ІНГ Банк Україна	1 138 296	12
"Таврика"	1 097 023	33
Авант-банк	1 090 731	996
Міжнародний інвестиційний банк	1 048 672	139
Мегабанк	1 030 941	29
Імексбанк	1 025 323	16
ЕРДЕ-банк	1 010 264	81
Зменшення обсягів активів (≥ 10%)		
Назва банку	Відносне зменшення, %	Сума зменшення, тис. грн.
"Столиця"	-56	-128 917
Інпромбанк	-50	-489 486
Артем-банк	-33	-182 870
Сведбанк	-31	-3 830 285
Укрсиббанк	-29	-13 259 956
"Форум"	-25	-3 546 982
Універсал-банк	-25	-2 123 068
Унікредит-банк	-23	-1 937 892
Європейський банк раціонального фінансування	-21	-59 925
Інтербанк	-16	-69 531
Акордбанк	-15	-70 709
Кредобанк	-15	-655 598
"Базис"	-15	-193 817
Родовід-банк	-14	-1 467 629
Східно-промисловий комерційний банк	-14	-21 217
Експрес-банк	-13	-402 202
"Український капітал"	-13	-145 232
Кредитпромбанк	-12	-1 727 229
Агрокомбанк	-11	-72 247
"Акіома"	-10	-43 911
Західкомбанк	-10	-85 141

сових негараздів у банківській установі (наприклад, якщо більшість кредитів — сумнівні до повернення, а всі ліквідні активи вже витрачено на виконання платіжних вимог клієнтів).

Відповідно дуже мала частка кредитів у структурі активів може свідчити про домінування в ній не міжбанківських кредитів і державних цінних паперів, а основних засобів, дебіторської заборгованості, нарахованих, але не отриманих доходів або інших складових, які не приносять банку доходів.

За співвідношенням *питомої ваги кредитів юридичних осіб і кредитів фізичних осіб у структурі кредитного портфеля* можна скласти перелік банків, що надають перевагу кредитуванню підприємств і населення.

Таблиця 2. Питома вага кредитного портфеля в активах окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи зі значним обсягом кредитного портфеля (≥ 90%)	Значення показника, %
Інпромбанк	197
Унікомбанк	125
Західкомбанк	124
"Акіома"	115
Єкатеринославський комерційний банк	111
"Форум"	108
"Велес"	107
"Фінансова ініціатива"	106
"Столиця"	105
Сведбанк	104
Європейський банк раціонального фінансування	103
Кредитпромбанк	98
Інтер-кредит-банк	97
Промекономбанк	95
"Золоті ворота"	95
"Надра"	94
"Конкорд"	93
Імексбанк	93
Укрсоцбанк	93
Дочірній банк Сбербанку Росії	91
"Восток"	91
"Київ"	90
Акцент-банк	90
Банківські установи з незначним розміром кредитного портфеля (≤ 40%)	Значення показника, %
"Центр"	3
Дойче Банк ДБУ	6
Банк "З/4"	7
Комерційний індустріальний банк	13
Український банк реконструкції та розвитку	16
Конверсбанк	18
Фінексбанк	20
АПЕКС-банк	23
Єврогазбанк	23
Кредитвест-банк	24
"Глобус"	25
Інтеграл-банк	26
"Фамільний"	27
ДІВІ-банк	28
"Український капітал"	29
ЕРДЕ-банк	33
Міжнародний інвестиційний банк	35
Артем-банк	38
Діапазон-максимум-банк	39
БТА-банк	39
Терра-банк	39
Сітібанк	39
"Преміум"	40
Євробанк	40

Таблиця 3 містить перелік банків, які мають гранично велику та гранично малу питому вагу кредитів населення в кредитному портфелі порівняно з середнім рівнем по банківській

Таблиця 3. Питома вага кредитів фізичних осіб у кредитному портфелі окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи зі значним обсягом кредитного портфеля фізичних осіб (≥ 50% наданих кредитів)	Значення показника, %
"Ренесанс капітал"	100
Платинум-банк	99
Профінбанк	98
Ідея-банк	97
"Русский стандарт"	95
Акцент-банк	86
"Фамільний"	83
Банк "З/4"	82
АСТРА-банк	69
АПЕКС-банк	67
Правекс-банк	67
Старокиївський банк	67
Укрсиббанк	62
Універсал-банк	62
Ерсте банк	59
СЕБ-банк	56
"Надра"	56
Фольксбанк	56
Сведбанк	53
Артем-банк	51
Укрсоцбанк	50
Банківські установи з незначним обсягом кредитного портфеля фізичних осіб (≤ 1% наданих кредитів)	Значення показника, %
"Восток"	0.0
"Кредит-Дніпро"	0.0
Дойче Банк ДБУ	0.0
ДІВІ-банк	0.0
Інтер-кредит-банк	0.0
"Фінансова ініціатива"	0.1
Єкатеринославський комерційний банк	0.2
"Велес"	0.3
"Стандарт"	0.4
"Преміум"	0.5
Український банк реконструкції та розвитку	0.5
"Січ"	0.5
Європромбанк	0.5
Класик-банк	0.6
"Конкорд"	0.6
Унікомбанк	0.7
КІБ "Креді Агріколь"	0.8

системі, що на 01.01.2012 р. становив 24%. Виходячи з цього, питома вага кредитів підприємств у середньому по банківській системі дорівнювала 76%.

Наступний показник, який характеризує ділову активність банку і на який хотілося б звернути увагу, — *динаміка кредитного портфеля за звітний період*.

Обсяг кредитного портфеля банківської системи України в цілому за 2011 рік зріс на 63 млрд. грн., або на 8%. У таблиці 4 зазначено банки, які

Таблиця 4. Динаміка кредитного портфеля окремих банків України протягом 2011 року

Банки, які збільшили обсяг кредитного портфеля на > 1 млрд. грн.	Абсолютне зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
Приватбанк	21 067 036	21
Ощадбанк	14 059 719	31
Дочірній банк Сбербанку Росії	6 388 493	71
Перший український міжнародний банк	6 074 637	45
Дельта-банк	5 738 948	47
Укргазбанк	5 673 203	54
Промінвестбанк	3 514 889	14
"Фінансова ініціатива"	3 365 035	53
ВТБ-банк	2 620 893	9
"Союз"	1 934 247	127
"Кредит-Дніпро"	1 499 333	36
Імексбанк	1 350 641	25
ІНГ Банк Україна	1 323 962	20
Актабанк	1 300 915	208
Платинум-банк	1 299 832	107
Південкомбанк	1 184 219	74
Кредитпромбанк	1 179 755	11
Креді Агріколь-банк	1 161 286	27
Укрінбанк	1 066 514	62
Брокбізнесбанк	1 028 344	8
Банки, що зменшили обсяг кредитного портфеля	Відносне зменшення, %	Абсолютне зменшення, тис. грн.
"Центр"	-88	-64 817
"Київ"	-51	-2 514 536
Кредобанк	-51	-2 076 872
Сведбанк	-43	-6 711 060
Укрсиббанк	-40	-15 328 540
Інтербанк	-39	-98 700
Унікредит-банк	-34	-2 300 756
"Восток"	-33	-175 210
Фінексбанк	-31	-34 710
Артем-банк	-25	-45 161
СЕБ-банк	-21	-519 835
"Форум"	-20	-2 797 622
Західкомбанк	-19	-229 581
"Базис"	-16	-159 464
Прокредит-банк	-14	-296 716
Євробанк	-13	-62 592
Фольксбанк	-13	-262 713
Індустріалбанк	-11	-226 334
"Преміум"	-11	-34 280
Європейський банк раціонального фінансування	-8	-22 049
КІБ "Креді Агріколь"	-8	-279 273
"ТК-кредит"	-8	-49 846
"Столиця"	-7	-8 511
ОТП-банк	-6	-1 340 470
Ерсте Банк	-5	-253 993
Сітібанк	-4	-93 345
Комерційний індустріальний банк	-3	-1 240
ПІРЕУС-банк МКБ	-2	-63 533
Родовід-банк	-2	-70 926
ТММ-банк	-1	-1 203
"Кліринговий дім"	-1	-33 733
Енергобанк	-1	-8 100
Укрсоцбанк	-1	-222 361

Таблиця 5. Питома вага цінних паперів та інвестицій у структурі активів окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи, що мають значні інвестиції у цінні папери (≥ 15%)	Значення показника, %
Дойче Банк ДБУ	54
Сітібанк	42
Інтербанк	41
АСТРА-банк	28
Ерсте Банк	28
Укрексімбанк	26
"Київ"	25
Кредит-Європа-банк	24
Укргазбанк	23
"Фамільний"	22
"Стандарт"	20
Кредобанк	19
Ощадбанк	19
Євробанк	19
Райффайзен Банк "Аваль"	17
Індустріалбанк	17
Промислово-фінансовий банк	17
Артем-банк	16
Український банк реконструкції та розвитку	16
"Земельний капітал"	15
Дельта-банк	15
"Даніель"	15

найсуттєвіше збільшили обсяг свого кредитного портфеля, і банки, які з різних причин його зменшили.

Український фондовий ринок в останні роки з багатьох причин перебуває у досить нестабільному та пригніченому стані. Особливо це стосується корпоративного сегмента цього ринку. На нашу думку, саме тому *питома вага цінних паперів у структурі активів* банківської системи в цілому за станом на 01.01.2012 р. становила лише 9%, що свідчить про незацікавленість банків у здійсненні цього виду активних операцій. Проте є також банки, які з різних причин мають вагому частку активів, розміщених у вигляді як державних, так і корпоративних цінних паперів. Таблиця 5 містить перелік цих банків.

Питома вага основних засобів і нематеріальних активів у структурі активів (див. таблицю 6) сама по собі не є однозначно позитивною чи негативною ознакою фінансової стабільності банківської установи, проте, аналізуючи показники діяльності банку, доцільно враховувати низьку ліквідність основних фондів даного призначення, принаймні тривалий термін їх реалізації. Середнє значення цього показника для всієї банківської системи за станом на 01.01.2012 р. дорівнювало 3,7%.

Таблиця 6. Питома вага основних засобів та нематеріальних активів у структурі активів окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи зі значним обсягом основних фондів (≥ 10%)	Значення показника, %
"Столиця"	80
ТММ-банк	37
Інпромбанк	28
Український банк реконструкції та розвитку	24
"Фамільний"	20
Агрокомбанк	17
Профінбанк	17
Інтербанк	17
"Земельний капітал"	16
Кредобанк	16
"Київ"	16
"Траст"	15
"Аркада"	15
"Укоопспілка"	14
Укркомунбанк	14
Полікомбанк	12
СЕБ-банк	12
Старокіївський банк	12
Полтава-банк	12
Правекс-банк	11
"Народний капітал"	10
Укрбудінвестбанк	10
Чорноморський банк розвитку та реконструкції	10
"Морський"	10
Банківські установи з незначним обсягом основних фондів (≤ 1%)	
Банк інвестицій та заощаджень	
Унікредит-банк	
"Центр"	
"Новий"	
Кредит-Європа-банк	
"ТК-кредит"	
Златобанк	
Сітібанк	
БМ-банк	
Унікомбанк	
ДІВІ-банк	
"Фінанси та кредит"	
Міжнародний інвестиційний банк	
Європромбанк	
"Восток"	
"Петрокомерц-Україна"	
"Фінансова ініціатива"	
Південкомбанк	
Кредитвест-банк	
"Даніель"	
Інтеграл-банк	
"Траст-капітал"	
Авант-банк	
Класик-банк	
Дойче Банк ДБУ	
Єкатеринославський комерційний банк	
АПЕКС-банк	
"Союз"	

"Таврика"
"Конкорд"
ІНГ Банк Україна
Банк "3/4"
"Аксіома"
"Національні інвестиції"

Питома вага інших активів у загальній структурі активів є одним із показників ефективності управління банківською установою. Адже чим менше значення цього показника, тим меншою є відносна частка активів, що не приносять доходу.

Таблиця 7 містить перелік банківських установ, які мають найбільші значення даного коефіцієнта, з урахуванням того, що середнє значення цього показника для всієї банківської системи за станом на 01.01.2012 р. дорівнювало 1.1%.

Серед коефіцієнтів, що описують якість активів, найбільш показовими,

Таблиця 7. Питома вага інших активів у структурі активів окремих банків України на 01.01.2012 р.	
Банківські установи зі значним обсягом інших активів (≥ 3% активів)	Значення показника, %
Родовід-банк	46
Грін Банк	11
"Земельний капітал"	9
"Меркурій"	8
"Столиця"	7
"Базис"	7
"Траст-капітал"	6
ТММ-банк	6
"Львів"	6
ТАСкомбанк	6
Регіон-банк	6
"Петрокомерц-Україна"	5
Легбанк	5
"Морський"	4
"Капітал"	4
Банк Кіпру	4
АвтоКРАЗ-банк	3
Український банк реконструкції та розвитку	3
БМ-банк	3
Чорноморський банк розвитку та реконструкції	3
Полтава-банк	3
ОКСІ-банк	3
Марфін-банк	3
Старокиївський банк	3

на нашу думку, є **відношення сформованих страхових резервів під кредитні операції до кредитного портфеля та відношення резервів під активні операції до активів** на звітну дату.

Якщо припустити, що всі банки адекватно оцінюють якість власних активів і своєчасно та у повному об-

Таблиця 8. Відношення сформованих страхових резервів під активні операції до активів на 01.01.2012 р.

Банківські установи зі значним обсягом сформованих страхових резервів під кредитні операції (≥ 20% кредитного портфеля)	Значення показника, %
1	2
Родовід-банк	93
"Столиця"	89
Інпромбанк	65
"Київ"	60
Укргазбанк	49
"Преміум"	42
Сведбанк	41
Інтербанк	38
"Форум"	36
ПІРЕУС-банк МКБ	31
"Петрокомерц-Україна"	31
Універсал-банк	29
Західкомбанк	29
Ерсте Банк	28
Класик-банк	28
СЕБ-банк	26
Фольксбанк	26
Фінексбанк	24
Альфа-банк	23
Дельта-банк	23
ВіЕйБі-банк	23
Укрсоцбанк	22
Унікомбанк	22
Інтеграл-банк	21
Європейський банк раціонального фінансування	21
Марфін-банк	21
Унікредит-банк	21
Перший український міжнародний банк	21
Укрсиббанк	21
Український банк реконструкції та розвитку	21
"Велес"	20
"Надра"	20
Банківські установи зі значним обсягом сформованих страхових резервів за всіма активними операціями (≥ 15% активів)	Значення показника, %
Інпромбанк	141
"Столиця"	106
Родовід-банк	86
"Київ"	55
Укргазбанк	53
Сведбанк	43
"Форум"	42
Західкомбанк	36
Унікомбанк	27
Універсал-банк	25
Класик-банк	25
Єкатеринославський комерційний банк	23
"Велес"	22
Європейський банк раціонального фінансування	22
Укрсоцбанк	21
ПІРЕУС-банк МКБ	21

1	2
"Аксіома"	20
Альфа-банк	20
"Петрокомерц-Україна"	20
"Надра"	19
Кредитпромбанк	19
Дельта-банк	18
"Преміум"	17
ВіЕйБі-банк	17
Дочірній банк Сбербанку Росії	17
Фольксбанк	16
СЕБ-банк	16
Інтербанк	16
Приватбанк	16
Правекс-банк	16
"Фінансова ініціатива"	15
Укрсиббанк	15
Марфін-банк	15
"Богуслав"	15
Унікредит-банк	15
Ерсте Банк	15
ВТБ-банк	15

сязі формують страхові резерви, то чим меншим є значення цього показника, тим краще почувається банк. І навпаки.

За станом на 01.01.2012 р. відношення резервів під кредитні операції до кредитного портфеля для банківської системи в цілому становило 18%, відношення резервів під активні операції до активів – 15%. Отже, таблиця 8 містить перелік банків, що мають найвищі (негативні) значення даних показників.

Одним із показників, що характеризує напрям діяльності банківської установи у сфері залучення пасивів, є **питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань**. Значення цього показника для банківської системи в цілому за станом на 01.01.2012 р. становило 24%.

Надмірне (що прямує до 100%) значення цього співвідношення може бути як наслідком свідомої відмови від залучення відносно "дорогих" депозитів населення і міжбанківських кредитів, так і ознакою недовіри до даної кредитної установи з боку фізичних осіб та інших банків.

Незначне або нульове значення даного показника може бути наслідком як фінансових негараздів, так і інших причин, що провокують повільне збільшення або зменшення клієнтських зобов'язань.

Отже, таблиця 9 містить перелік банківських установ, що мають найбільшу і найменшу питому вагу коштів юридичних осіб у структурі за-

Таблиця 9. Питома вага заборгованості перед юридичними особами у структурі зобов'язань окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи зі значною питомою вагою заборгованості перед підприємствами у структурі зобов'язань ($\geq 50\%$)	Значення показника, %
Інтер-кредит-банк	99
Екатеринославський комерційний банк	91
"ТК-кредит"	89
Унікомбанк	88
Сітібанк	87
Дойче Банк ДБУ	86
"Конкорд"	85
КІБ "Креді Агріколь"	83
"Укоопспілка"	81
"Ринкові технології"	74
Мотор-банк	72
Фінексбанк	70
"Кліринговий дім"	66
"Земельний капітал"	56
Інпромбанк	55
Міжнародний інвестиційний банк	55
Радабанк	55
Комерційний індустріальний банк	53
"Преміум"	53
Укрбізнесбанк	53
Банківські установи з незначною питомою вагою заборгованості перед підприємствами у структурі зобов'язань ($\leq 10\%$)	Значення показника, %
Грін Банк	0
АПЕКС-банк	1
Банк "3/4"	1
"Ренесанс капітал"	3
"Русский стандарт"	3
Промекономбанк	4
Родовід-банк	4
"Траст"	5
"Київ"	5
"Глобус"	5
Інтеграл-банк	6
Прайм-банк	7
ПІРЕУС-банк МКБ	7
Сведбанк	7
Укргазбанк	8
Фольксбанк	9
Еврогазбанк	9
ЕРДЕ-банк	9
Артем-банк	9
"Український капітал"	10
Ерсте Банк	10
Дельта-банк	10
БТА-банк	10
"Столиця"	10
Кредит-оптима-банк	10

лучених коштів.

Питома вага коштів населення в структурі зобов'язань є яскравим показником привабливості банку з точки зору роздрібних клієнтів. При цьому

Таблиця 10. Вклади населення в структурі зобов'язань окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи зі значною питомою вагою вкладів населення у структурі зобов'язань ($\geq 50\%$)	Значення показника, %	Значення показника, тис. грн.
ТММ-банк	84	36 645
ОКСІ-банк	80	103 879
Мета-банк	69	409 596
Промекономбанк	69	260 227
Ідея-банк	66	841 431
Європромбанк	65	216 075
Платинум-банк	64	2 175 622
АСВІО-банк	64	209 479
Західкомбанк	62	347 136
"Морський"	61	242 246
Укркомунбанк	60	226 367
Перший банк	59	717 895
Кредобанк	59	1 804 466
"Меркурій"	57	739 692
Експрес-банк	56	1 264 944
Всеукраїнський банк розвитку "Демарк"	56	622 903
"Столичний"	56	733 841
"Форум"	56	109 204
Приватбанк	55	4 988 958
Полтава-банк	55	70 248 816
Полікомбанк	55	556 529
Перший інвестиційний банк	54	165 368
Реал-банк	53	351 073
Правекс-банк	53	212 240
Прокредит-банк	52	2 486 316
"Порто-Франко"	52	1 113 915
Кредитпромбанк	52	348 449
"Капітал"	52	5 354 027
Інвестбанк	52	459 846
Старокіївський банк	51	186 258
"Львів"	51	256 884
Європейський банк раціонального фінансування	51	337 575
Чорноморський банк розвитку та реконструкції	51	20 413
"Золоті ворота"	50	252 818
Промислово-фінансовий банк	50	630 239
"Київська Русь"	50	49 510
	50	2 583 360

даний показник, за наявності відповідних даних, доцільно розглядати не лише за станом на звітну дату, а й у динаміці. Отже, таблиця 10 містить перелік банків, які найбільше залежать від цих вкладів або є лідерами на ринку депозитів населення.

Стосовно ж банківської системи в цілому, то за станом на 01.01.2012 р. питома вага коштів фізичних осіб у структурі зобов'язань усіх банків України становила 35%.

Натомість таблиця 11 містить перелік банків, які мають найбільш позитивну або негативну динаміку вкладів населення за 2011 рік.

Таблиця 11. Динаміка вкладів населення за 2011 рік

Банки-лідери із залучення вкладів населення (> 500 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.	Приріст, %
Приватбанк	15 478 771	28
Ощадбанк	5 748 321	30
Перший український міжнародний банк	3 522 231	69
Дельта-банк	2 567 165	46
Дочірній банк Сбербанку Росії	1 787 192	70
Платинум-банк	1 784 035	456
Альфа-банк	1 431 850	28
Брокбізнесбанк	1 328 041	22
ВіЕйБі-банк	1 253 983	41
"Фінанси та кредит"	1 224 769	19
Укрексімбанк	1 146 580	9
"Кредит-Дніпро"	983 250	42
Актабанк	814 000	126
Укрсоцбанк	787 066	8
"Фінансова ініціатива"	729 832	287
ВТБ-банк	593 963	12
ОТП-банк	585 414	15
Кредитпромбанк	581 900	12
Укрінбанк	537 222	58
Банки, що суттєво скоротили обсяги вкладів населення (>10%)	Приріст, %	Значення показника, тис. грн.
Родовід-банк	-99	-3 911 414
Сведбанк	-95	-1 575 991
"Альянс"	-87	-7 487
"Ренесанс капітал"	-66	-70 294
Екатеринославський комерційний банк	-63	-42 119
Укрбудінвестбанк	-53	-20 978
Східно-промисловий комерційний банк	-48	-18 222
"Надра"	-46	-2 205 486
Унікомбанк	-42	-5 429
Артем-банк	-31	-46 975
Інпромбанк	-28	-81 432
Агрокомбанк	-28	-38 148
Грін Банк	-26	-8 486
"Траст-капітал"	-19	-13 729
Промінвестбанк	-19	-2 109 979
Інтербанк	-17	-22 557
"Петрокомерц-Україна"	-16	-51 569
"Київ"	-16	-109 088
"Форум"	-14	-803 755
Кредитвест-банк	-13	-2 956
Укрсіббанк	-12	-1 554 200
Кредобанк	-12	-244 772
ІНГ Банк Україна	-11	-2 196
"Столиця"	-10	-3 858

Абсолютний розмір власного капіталу є найголовнішим окремо взятим показником здоров'я та надійності банку. За 2011 рік власний капітал банківського сектору економіки зріс (очевидно, за рахунок активного формування страхових резервів) на 18 млрд. грн., або на 13% і за станом на 01.01.2012 р. становив 155 млрд. грн.

Таблиці 12 і 13 містять перелік бан-

Таблиця 12. Обсяг власного капіталу окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банки з найбільшим розміром балансового капіталу (≥ 1 млрд. грн.)	Значення показника, тис. грн.
1	2
Укрексімбанк	17 729 041
Ощадбанк	17 646 979
Приватбанк	16 746 978
Укрсоцбанк	6 607 773
Райффайзен Банк "Аваль"	6 471 861
Промінвестбанк	5 081 888
Альфа-банк	4 075 070
ВТБ-банк	4 056 647
Перший український міжнародний банк	4 029 920
"Надра"	4 028 916
Родовід-банк	3 647 572
ОТП-банк	3 426 980
Укргазбанк	2 804 104
Брокбізнесбанк	2 381 875
Дочірній банк Сбербанку Росії	2 214 861
Кредитпромбанк	2 128 905
"Фінансова ініціатива"	1 907 819
"Фінанси та кредит"	1 778 833
ІНГ Банк Україна	1 704 230
"Південний"	1 588 037
БТА-банк	1 557 488
"Форум"	1 491 141
Дельта-банк	1 449 536
Укрсиббанк	1 258 927
Ерсте Банк	1 211 834
АСТРА-банк	1 095 813
Імексбанк	1 078 849
Правекс-банк	1 060 324
Банки з найменшим розміром балансового капіталу (≤ 100 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Інпромбанк	-180 344
"Столиця"	-11 546
"Національний кредит"	941
"Фамільний"	47 829
"Народний капітал"	52 374
Східно-промисловий комерційний банк	57 223
Євробанк	61 629
Інтербанк	65 601
Український банк реконструкції та розвитку	66 484
Кредит-оптима-банк	68 220
Грін Банк	68 653
"Альянс"	72 182
Старокиївський банк	79 703
Промекономбанк	80 629
"Траст"	81 792
Регіон-банк	83 857
"Стандарт"	86 951
Легбанк	86 987
Чорноморський банк розвитку та реконструкції	87 426
"Траст-капітал"	88 964
Прайм-банк	89 072
"Столичний"	90 177
Авант-банк	90 721

1	2
"Новий"	90 929
Акордбанк	91 509
ТММ-банк	92 560
Артем-банк	92 805
Укрбудінвестбанк	94 304
Фінростбанк	94 735
Інвестбанк	95 208
Кредитвест-банк	96 334

Таблиця 13. Динаміка обсягів власного капіталу окремих банків України за 2011 рік

Банки, що суттєво збільшили обсяг власного капіталу (≥ 100 млн. грн.)	Абсолютне зростання, тис. грн.	Відносне зростання, %
1	2	3
Приватбанк	4 867 011	41
"Надра"	3 549 482	740
Родовід-банк	2 493 845	216
Перший український міжнародний банк	1 179 042	41
Дочірній банк Сбербанку Росії	1 109 669	100
Ощадбанк	1 020 650	6
Альфа-банк	953 877	31
Дельта-банк	842 053	139
Укргазбанк	812 849	41
"Форум"	726 340	95
Промінвестбанк	492 146	11
Банк "З/4"	303 704	413
Укрексімбанк	274 745	2
Кредитпромбанк	271 890	15
ПІРЕУС-банк МКБ	258 814	88
Всеукраїнський банк розвитку	220 375	197
Фольксбанк	186 625	82
"Преміум"	181 509	233
ІНГ Банк Україна	172 603	11
Правекс-банк	169 634	19
Укрінбанк	151 498	35
"Київська Русь"	145 637	51
Південкомбанк	137 209	59
Місто-банк	120 742	68
Імекобанк	116 464	12
КІБ "Креді Агріколь"	105 341	21
Конверсбанк	103 718	103
Банки, обсяг власного капіталу яких зменшився	Відносне зниження, %	Абсолютне зниження, тис. грн.
Інпромбанк	-180	-406 741
"Столиця"	-110	-123 034
"Національний кредит"	-98	-52 474
Укрсиббанк	-74	-3 596 516
Сведбанк	-35	-522 579
"Базис"	-34	-55 131
Дойче Банк ДБУ	-17	-32 217
Універсал-банк	-17	-90 834
Ерсте Банк	-12	-173 071
БМ-банк	-11	-37 364
Прокредит-банк	-10	-29 655
Акордбанк	-8	-7 578
"Новий"	-7	-7 202
"Львів"	-7	-8 390
ВТБ-банк	-7	-286 774

1	2	3
"Кліринговий дім"	-5	-28 886
Інтербанк	-5	-3 186
"Фінанси та кредит"	-4	-78 620
Перший інвестиційний банк	-4	-9 639
"Хрещатик"	-4	-20 597
Євробанк	-3	-2 157
Європейський банк раціонального фінансування	-1	-1 335
Реал-банк	-1	-681
Терра-банк	-1	-1 372
ОТП-банк	-0.3	-9 994

ківських установ, котрі мають найбільший і найменший обсяги власного капіталу, і банків, які демонструють найкращу та найгіршу динаміку його зростання.

Абсолютний розмір поточного прибутку (див. таблицю 14) є одним із головних показників діяльності будь-якого суб'єкта підприємництва. За результатами 2011 року абсолютна більшість (144) вітчизняних банків мала додатне значення цього показника, поточні збитки констатувала лише 31 банківська установа.

Що ж до банківської системи в цілому, то значення прибутку за минулий рік для неї є від'ємним і становить -7.7 млрд. грн. Додатковим негативним чинником для подальшого розвитку банківської системи є від'ємний прибуток попередніх років в обсязі -43.8 млрд. грн.

Прибутковість активів за звітний період визначається як відношення поточного прибутку до середньої суми активів за звітний період. Значення цього показника за 2011 рік для банківської системи в цілому є від'ємним.

Що ж до окремих банківських установ, які мають найбільші значення даного показника, то відповідні дані наведено в таблиці 15.

Прибутковість капіталу за звітний період визначається як відношення поточного прибутку до середньої суми власного капіталу за звітний період. Значення цього показника за 2011 рік для банківської системи в цілому також є від'ємним.

Таблиця 16 містить перелік банківських установ, що мають найкращі значення даного показника.

Вважається, що у процесі розвитку банку статутний фонд перестає відігравати вирішальне значення в ролі постійної частки капіталу, отже, його питома вага у власному капіталі поступово зменшується. Натомість у разі успішного функціонування банк "нарощує м'язи" у вигляді зростання прибутку минулих років, поточного

Таблиця 14. Поточний прибуток окремих банків України за підсумками 2011 року

Банківські установи зі значним розміром поточного прибутку (> 30 млн. грн.)	Значення показника, тис. грн.
Приватбанк	1 425 816
ОТП-банк	581 760
ВТБ-банк	581 525
Ощадбанк	530 991
Дельта-банк	469 338
Сітібанк	409 216
Перший український міжнародний банк	268 155
Дочірній банк Сбербанку Росії	257 081
КІБ "Креді Агріколь"	194 311
Банк "З/4"	192 286
ІНГ Банк Україна	172 603
Кредобанк	93 630
Укресімбанк	88 114
Український професійний банк	87 659
"Південний"	53 200
Креді Агріколь-банк	45 964
Фольксбанк	38 232
Унікредит-банк	36 954
Райффайзен Банк "Аваль"	30 655
Банківські установи, які мають поточні збитки	Значення показника, тис. грн.
Укрсіббанк	-3 717 329
Укргазбанк	-3 613 984
Родовід-банк	-1 399 093
"Форум"	-777 209
Кредитпромбанк	-683 808
ПРЕУС-банк МКБ	-649 574
Сведбанк	-520 220
ВіЕйБі-банк	-497 361
Універсал-банк	-418 667
Інпромбанк	-406 742
Ерсте Банк	-171 992
"Петрокомерц-Україна"	-140 166
Правекс-банк	-131 649
"Столиця"	-114 283
Банк Кіпру	-82 532
"Фінанси та кредит"	-79 163
"Базис"	-55 919
"Львів"	-51 389
"Національний кредит"	-45 002
"Кліринговий дім"	-41 104
БМ-банк	-36 351
"Хрещатик"	-35 955
Енергобанк	-35 032
Дойче Банк ДБУ	-33 412
Місто-банк	-17 950
Перший інвестиційний банк	-10 390
Експобанк	-9 509
"Преміум"	-8 490
"Новий"	-7 160
Класик-банк	-3 406
Європейський банк раціонального фінансування	-1 335

Таблиця 15. Прибутковість активів окремих банків України за підсумками 2011 року

Банківські установи, що мають прибутковість активів $\geq 1.0\%$ за рік	Значення показника, %
Банк "З/4"	9.3
Сітібанк	7.2
КІБ "Креді Агріколь"	4.5
"Ренесанс капітал"	4.4
Український професійний банк	3.0
Дельта-банк	2.5
ОТП-банк	2.5
Кредобанк	2.3
Всеукраїнський банк розвитку	2.1
Мотор-банк	2.0
Дочірній банк Сбербанку Росії	1.9
"Траст-капітал"	1.8
ІНГ Банк Україна	1.7
ВТБ-банк	1.7
Радабанк	1.7
Комерційний індустріальний банк	1.5
АСТРА-банк	1.4
Фольксбанк	1.3
ТАСкомбанк	1.3
Східно-промисловий комерційний банк	1.2
Інвестбанк	1.2
ОКСІ-банк	1.2
Прайм-банк	1.2
Приватбанк	1.1
"Глобус"	1.0
Промислово-фінансовий банк	1.0
Перший український міжнародний банк	1.0
Кредитвест-банк	1.0
Експрес-банк	1.0

практично не сплачують дивіденди в грошовій формі. Отже, залучати нових акціонерів зі значними обсягами інвестицій банкам досить важко.

Таким чином, чим меншою є *питома вага статутного капіталу* у власному капіталі банку, тим, за інших рівних умов, краще.

Значення даного показника для банківської системи в цілому за станом на 01.01.2012 р. дорівнювало 111% (за рахунок збитків 2011-го і попередніх років). Таблиця 17 містить перелік банків, котрі мають найбільші і найменші значення цього коефіцієнта. При цьому величина показника вище 100% свідчить про те, що сума прибутку за звітний рік, прибутку минулих років, страхових резервів та інших складових власного капіталу є від'ємною величиною, отже, розмір статутного фонду перевищує розмір власного капіталу.

Жоден з описаних показників сам по собі, безвідносно до інших, не є остаточним свідченням стабільності

Таблиця 16. Прибутковість капіталу окремих банків України за 2011 рік

Банківські установи, що мають прибутковість капіталу $\geq 5\%$ за рік	Значення показника, %
Банк "З/4"	85.3
Сітібанк	54.9
Дельта-банк	45.6
КІБ "Креді Агріколь"	34.4
ОТП-банк	17.0
Дочірній банк Сбербанку Росії	15.5
Український професійний банк	14.2
Кредобанк	13.9
ВТБ-банк	13.8
ТАСкомбанк	13.7
"Ренесанс капітал"	12.3
Фольксбанк	11.9
ІНГ Банк Україна	10.7
"Траст-капітал"	10.4
Приватбанк	10.0
Всеукраїнський банк розвитку	9.2
Укрбізнесбанк	9.0
"Глобус"	7.9
Прокредит-банк	7.8
Перший український міжнародний банк	7.8
Міжнародний інвестиційний банк	7.7
Експрес-банк	6.9
Інвестбанк	6.3
Креді Агріколь-банк	6.2
АПЕКС-банк	5.1

Таблиця 17. Питома вага статутного капіталу у власному капіталі окремих банків України на 01.01.2012 р.

Банківські установи з незначною питомою вагою статутного фонду у власному капіталі ($\leq 60\%$)	Значення показника, %
1	2
Сітібанк	8
Укрсоцбанк	19
КІБ "Креді Агріколь"	28
Мета-банк	30
Полтава-банк	33
"Укоопспілка"	39
Старокіївський банк	42
ІНГ Банк Україна	43
Райффайзен Банк "Аваль"	46
Полікомбанк	47
Фортуна-банк	49
Банк "З/4"	49
"Кредит-Дніпро"	52
Укргазпромбанк	53
Укрінбанк	53
Укрбізнесбанк	54
Інтербанк	55
Актив-банк	56
Дельта-банк	57
"Український капітал"	59
"Траст-капітал"	60
"Грант"	60
Експрес-банк	60
"Південний"	60

року та різних видів резервів.

В Україні ця тенденція підсилюється тією обставиною, що банки

Банківські установи з надмірною питомою вагою статутного фонду у власному капіталі (≥ 100%)	Значення показника, %
1	2
"Національний кредит"	9 361
Укрсиббанк	597
Сведбанк	571
"Київ"	456
"Форум"	398
ВіЕйБі-банк	376
Укргазбанк	357
Родовід-банк	339
ПІРЕУС-банк МКБ	295
Кредобанк	266
Універсал-банк	253
"Петрокомерц-Україна"	228
"Львів"	197
"Новий"	165
СЕБ-банк	147
БМ-банк	144
Український банк реконструкції та розвитку	143
Дойче Банк ДБУ	142
Креді Агріколь-банк	137
Дочірній банк Сбербанку Росії	135

1	2
ВТБ-банк	134
"Хрещатик"	133
Кредитпромбанк	124
"Золоті ворота"	122
Експобанк	118
"Базис"	118
"Русский стандарт"	118
Промекономбанк	114
Альфа-банк	114
Ерсте Банк	113
"Фінанси та кредит"	112
Енергобанк	112
Прокредит-банк	110
Євробанк	108
Акордбанк	105
Фінексбанк	105
Промінвестбанк	104
"Капітал"	102
Фольксбанк	102
Платинум-банк	101
Місто-банк	101
Банк Кіпру	101
"Преміум"	100

чи негараздів у тій чи іншій банківській установі.

Більше того, аналіз балансових даних банку взагалі — це лише приблизна його діагностика. Наприклад, незначний поточний прибуток може бути наслідком не лише низького рівня доходів (що свідчить про погане управління активами), а й високого рівня витрат (що може бути зумовлено активним залученням депозитів, формуванням страхових резервів під нові кредити, високим рівнем заробітної плати тощо). І навпаки, середні значення описаних вище показників не гарантують, що в банку все гаразд (той же балансовий прибуток можуть формувати лише нараховані, але фактично поки що не отримані доходи).

Проте не викликає сумніву, що рішення про співпрацю з тим чи іншим банком, безумовно, має прийматися з урахуванням всебічного аналізу об'єктивних показників його діяльності.

Монети України/

Про введення в обіг пам'ятних монет "Гутник"

Національний банк України, продовжуючи серію "Народні промисли та ремесла", 28 лютого 2012 року ввів в обіг пам'ятні монети номіналами 10 і 5 гривень "Гутник", присвячені гутництву — виготовленню скла, технологія отримання якого відома ще з часів Київської Русі. За багато століть розвитку гутництво досягло високого художнього рівня. Особливо оригінальними були баклаги, барильця, сулії, кварта, різноманітний фігурний посуд у вигляді півнів, птахів, ведмедиків тощо.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 38.6 мм, тираж — 7 000 штук. Гурт монети — гладкий із заглибленими написами, якими зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **31.1 г**, а також розміщено логотип Монетного двору Національного банку України. Монету виготовлено з використанням технології патування.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу, якість карбування — спеціальний анциркулейтед, маса — 16.5 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 35 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монет розміщено: вгорі малий Державний герб України, під яким стилізований напис — **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК / УКРАЇНИ**, у центрі — стилізоване зображення двох пташок, ліворуч і праворуч від яких вироби гутника — скляні предмети побуту, внизу написи: на монеті зі срібла — **10 / ГРИВЕНЬ / 2012**; на монеті з нейзильберу — **5 / ГРИВЕНЬ / 2012** та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монет зображено гутника, який видуває склянку. Вгорі на стилізованому тлі розміщено напис **ГУТНИК**, з обох боків центральної композиції — декоративні квіти.

Художники — Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук.

Скульптори — Анатолій Дем'яненко, Володимир Дем'яненко.

Пам'ятні монети номіналами 10 і 5 гривень "Гутник" є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.



Вітаємо! /

Тут зберігаються національні гроші

У квітні Центральному сховищу
Національного банку України

виповнюється 20 років із дня заснування



Приміщення Центрального сховища
після капітального ремонту.

Після відновлення в серпні 1991 року незалежності України молода держава стикнулася з необхідністю у стислі строки сформувати нові управлінські структури і цілі галузі, котрі мали забезпечити життєдіяльність країни, її соціально-економічний розвиток. Ровесник незалежності, Національний банк України – особливий центральний орган державного управління, який визначає та проводить грошово-кредитну політику, дбає про стабільність грошової одиниці України тощо. Для реалізації покладених на нього функцій НБУ на зорі незалежності створив низку підприємств і структурних підрозділів. Серед них – Центральне сховище, яке відіграє важливу роль у забезпеченні безперебійного грошового обігу країни. Пропонуємо в хронологічній послідовності простежити основні етапи становлення і розвитку цієї важливої структурної одиниці Національного банку України.

1992 рік

6 квітня 1992 року Постановою Президії Верховної Ради України “Про затвердження структури центрального апарату НБУ” № 2244 санкціоновано створення самостійного структурного підрозділу Національного банку України – Центрального сховища, призначеного на той час для приймання, обліку, зберігання, контролю та видачі банкнот, монет і цінних паперів НБУ, а також для централізованого зберігання страте-

гічного резерву паперових грошей і монет на випадок непередбаченого припинення їх виробництва.

А 14 серпня 1992 року постановою Правління Національного банку України затверджено Положення “Про Центральне сховище при Національному банку України”.

Із перших днів функціонування Центральне сховище стало важливою складовою новоствореної системи готівково-грошового обігу країни, працюючи в межах отриманих повноважень із виробником грошових знаків, територіальними управліннями та установами НБУ щодо підкріплення їх готівкою, проведення експертизи, отримання вилучених з обігу грошових знаків та їх утилізації.

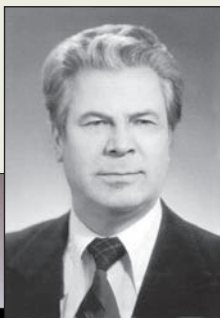
Першим директором Центрального сховища був призначений заслужений економіст, досвідчений організатор банківської справи Петро Несторович Дейнега. Найголовніша його заслуга – формування нового високопрофесійного колективу спеціалістів для надзвичайно важливої для держави структури. Тоді тут працювала лише 21 особа, хоча проблем доводилось вирішувати дуже багато.

Одна з них – будівництво приміщення Центрального сховища для забезпечення надійного зберігання українських купонокарбованців, а в подальшому – гривні. У 1992 році підготовлено Технічне завдання на розробку техніко-економічного об-

ґрунтування будівництва сховища грошей та цінних паперів.

Не маючи на той час власного сховища, Національний банк орендував площі у чотирьох підприємств – заводу “Алмаз”, Авіазаводу, Взуттєвої фабрики, АТ “Перлина”. Температурно-вологовий режим у них не дотримувався, що не забезпечувало тривалий термін зберігання готівки. Питання охорони вирішувалось не технічними засобами, а завдяки додатковим міліцейським постам.

Перший директор
Центрального
сховища
Петро Дейнега
(1992–1997).



Сувенірна продукція,
виготовлена з подібнених купонокарбованців
1992–1995 років випуску.



Директор Центрального сховища Олександр
Толстой очолив підрозділ у січні 2008 року,
а розпочав трудову діяльність
у банківській системі в серпні 1971-го.



Такий вигляд мають вилучені з обігу і знищені банкноти.

У жовтні 1992 року до Києва прибула перша партія банкнот гривні.

1993 рік

У серпні Національному банку за спеціальним рішенням Кабінету Міністрів передано під зберігання національної валюти приміщення цеху недіючого заводу "Алмаз".

1995 рік

На основі вивчення зарубіжного досвіду Національний банк України прийняв рішення про закупівлю та впровадження в Центральному сховищі автоматизованих систем знищення та брикетування зношених банкнот CDS-300.

1996 рік

Завершено будівництво та введено в експлуатацію нову будівлю Центрального сховища загальною площею 32 232 м². Впроваджено систему відеоконтролю за технологічним процесом знищення зношених банкнот.



Головний інженер Олександр Кльоц (праворуч) та інженер першої категорії Олексій Чугуй під час технічного обслуговування автоматизованої системи BPS-1040.

Надзвичайно великий внесок у будівництво Центрального сховища, оснащення його сучасним на ті часи обладнанням зробили заступники Голови Правління НБУ Р.В.Арешкович та В.П.Терпило, начальник управління будівництва і реконструкції С.В.Са-

рана, директор Центрального сховища П.Н.Дейнега, заступник директора В.Ф.Закревський.

Попри всі складнощі і стислі строки, до вересня 1996 року всі цінності й банківське обладнання були переміщені у нову будівлю Центрального сховища, саме перед початком грошової реформи. В її проведенні активну участь взяли всі члени колективу, з відчуттям надзвичайної відповідальності виконуючи важливі завдання Національного банку. За період проведення реформи НБУ ввів у готівковий обіг готівки на суму 3 132.5 млн. гривень. Національна валюта пройшла обробку в Центральному сховищі і вчасно була доставлена в усі регіони України.

Особливо великі обсяги робіт виконував відділ приймання, зберіган-



Начальник групи інкасаторів Анатолій Малашок (праворуч) та інкасатор Анатолій Погоріленко обговорюють чергове завдання з перевезення готівки.

ня та видачі цінностей, очолюваний Г.Г.Нагрибельною. Фахівці цього підрозділу не допустили жодного збою чи помилки в роботі з цінностями, що безперервним потоком приймалися і відправлялися Центральним сховищем. Успішній роботі сприяла тісна співпраця із колишнім департаментом перевезення цінностей та організації інкасації НБУ.

Упродовж багатьох років спеціалісти Центрального сховища разом з департаментом готівково-грошового обігу НБУ спільними зусиллями впроваджують сучасні технології та обладнання при роботі з готівкою.

За період проведення реформи було вилучено з обігу та доставлено в Центральне сховище для перерахування і подальшої утилізації 331.3 трлн. українських купонокарбованців. Завдяки автоматизованим системам величезні обсяги роботи вдалося виконати у найстисліші терміни. Активну участь у впровадженні систем CDS-300 взяли працівники сховища В.П.Литвиненко, П.І.Дубейко, С.А.Юрченко, Д.А.Коптев.

І понині у сховищі експлуатується



Директор Центрального сховища Національного банку України Олександр Толстой проводить нараду з керівниками структурних підрозділів.

дві системи, які за зміну здатні знищити 4 тонни не придатних до обігу зношених банкнот.

1997 рік

За ініціативою фахівців Центрального сховища впроваджується програмно-технічний комплекс вимірювання температури й вологості повітря у сховищах та управління системами кондиціонування. При цьому застосовуються унікальні датчики вітчизняного виробництва, мікропроцесорні контролери для забезпечення необхідних кліматичних умов та уникнення будь-яких пошкоджень банкнот і монет. Серед ініціаторів впровадження й подальшого вдосконалення комплексу — М.Б.Старцев, А.Г.Сиродой, Ю.А.Рибак.

Цього ж року в касах перерахування готівки встановлено системи відеоконтролю за технологічними процесами роботи з банкнотами, які в подальшому вдосконалюються — від аналогової чорно-білої до цифрової (комп'ютерної) кольорової. Основна мета — зменшити ризики в роботі з готівкою. Особливо відзначилися під час монтажу зазначених відеосистем В.В.Хмара,



Старші контролери відділу перерахування цінностей Тетяна Іванченко та Марія Бреус.

В.А.Свиридович, О.В.Груша.

На базі Центрального сховища проводяться випробування банкнототорувальної машини Купюра-1, монетоторувальної АМ-1, напівавтомата пакування пачок банкнот УНА-001, пристрою для обандеролювання корінців банкнот МО-100, що дає змогу виробникам у найкоротші терміни налагодити масове виробництво вказаної недорогої вітчизняної банківської техніки. Тут також пройшли випробування багато зразків банкнотної техніки зарубіжних фірм.

1998 рік

Фірма “Гізеке і Деврієнт” (Німеччина), перемігши в тендері, поставляє Центральному сховищу перші дві автоматизовані системи оброблення банкнот BPS-1040. Нині їх кількість зросла до п’яти.

Системи освоїли й успішно обслуговують висококваліфіковані спеціалісти Ю.П.Літковський, П.Д.Хрульов, О.І.Кльоц.

Упровадження автоматизованих систем дає змогу значно підвищити продуктивність процесу оброблення готівки, якість сортування, створити безпечніші умови роботи з цінностями, а отже, знизити ризики. Одна система, залежно від стану банкнот, обробляє за зміну до 300 пачок банкнот, тоді як касир вручну може обробити не більше 20 пачок.

2000 рік

Завдяки автоматизованим системам у 2000 році фахівці Центрального сховища, Банкотно-монетного двору та департаменту готівково-грошового обігу, проаналізувавши стан нових банкнот різних номіналів, внесли пропозиції щодо вдосконалення процесів виготовлення банкнот, підвищення їх якості. Автоматизовані системи обро-



Автоматизоване оброблення готівки проводять старші касири Олексій Сапура і Тетяна Лисенко.

блення банкнот дають змогу створювати замкнуті цикли оброблення готівки від процесу завантаження до автоматизованого знищення зношених та пакування придатних до обігу банкнот, а в перспективі — створювати регіональні центри оброблення банкнот, впроваджувати нові режими оброблення готівки, наприклад, мультиномінального.

2002 рік

Із 2002 року відповідно до постанови Правління Національного банку від 06.09.2002 р. № 329 на Центральне



На дільниці, де знищуються вилучені з обігу зношені банкноти.

сховище покладаються також функції з організації, координації та контролю сервісного обслуговування автоматизованих систем оброблення банкнот у системі НБУ та ремонту касової техніки, її технічного обслуговування в межах м. Києва, експертизу технічного стану касової техніки, які раніше виконував тодішній Інженерно-технічний центр НБУ. Нині в системі НБУ експлуатується 45 одиниць автоматизованих систем оброблення готівки. Всю цю роботу виконує на високому технічному рівні відділ ОТСаПОГ, який очолює В.М.Майжара.

Після виготовлення грошей на Банкотно-монетному дворі вони надходять до Центрального сховища, яке має гарантувати, що виготовлена продукція надійно зберігатиметься і не втратить своєї якості. Все це цілком забезпечує такий складний інженерно-технологічний комплекс, як Центральне сховище. Тут сотні відеокамер, системи відеоконтролю, системи вентиляції та кондиціювання повітря, водопостачання та водовідведення, які включають понад 1400 одиниць запірної та регулюючої сантехнічної апаратури, а ще система електропостачання (самих лише світильників понад п’ять тисяч штук) — усе це далеко не повний перелік систем і мереж, якими оснащено Центральне сховище.

2004 рік

У Центральному сховищі впроваджується автоматизована система обліку операцій з готівкою. Наступним етапом стало проведення робіт з упровадження елементів системи приймання, зберігання, обліку та перевезення готівки на базі сучасних технологічних засобів (касетно-контейнерна система, візки для транспортування касет із готівкою, автоматизована система обліку).

2005–2006 роки

До структури Центрального сховища увійшли управління перевезення цінностей автомобільним транспортом та управління перевезення цінностей залізничним транспортом. Нині ці підрозділи забезпечують транспортування всіх цінностей у системі НБУ. За 2007–2009 роки вони доставили із Центрального сховища до територіальних управлінь Національного банку України та у зворотному напрямку готівку загальною вагою понад 10,7 тис. тонн. Тому підготовці працівників підрозділів перевезення цінностей, їх технічному забезпеченню в Національному банку приділяється велика увага.

2007–2012 роки

2007 року розроблено Інвестиційну програму розвитку інженерно-технічних систем і мереж та капітального ремонту будівлі Центрального сховища. Виконання її до кінця 2010 року дало змогу модернізувати систему охоронно-тривожної сигналізації, відеоспостереження та впровадити системи контролювання доступу. Також переоснащено систему пожежної сигналізації та спонукаючої пожежної сигналізації станції газового пожежогасіння, модернізовано та вдосконалено систему освітлення й електроживлення у грошових сховищах та місцях роботи з готівкою, замінено пасажирські ліфти, відремонтовано фасад і покрівлю будівлі Центрального сховища. Вдосконалені інженерно-технічні системи й мережі забезпечують високий рівень схоронності всіх цінностей, що розміщуються в грошових сховищах, зменшують ризики, пов’язані зі зберіганням та роботою з готівкою, поліпшили умови праці персоналу. Директор О.М.Толстой, котрий осо-

бисто контролював найвідповідальніші об'єкти капітального ремонту, серед кращих учасників складного процесу називає В.М.Клименка, М.Б.Старцева, В.А.Свиридовича, О.В.Григораша.

Нині впевнено можна стверджувати, що становлення Центрального сховища відбулося. Двадцять річниця його створення — добра нагода згадати пройдений шлях, підбити підсумки, дати оцінку зробленому. Завдяки правильним рішенням колектив Центрального сховища зміг забезпечити безперебійну й надійну роботу свого підприємства.

ЗАВДАННЯ НА ПЕРСПЕКТИВУ

За словами директора О.М.Толстого, нині фахівці очолюваного ним підрозділу підготували Програму стратегії розвитку Центрального сховища Національного банку України на 2012–2017 роки. Відпо-

відно до Закону України “Про Національний банк України” вона спрямована на вдосконалення системи забезпечення готівкою потреб економіки України, передбачає будівництво нового сучасного приміщення, яке відповідатиме зростаючим прогностичним обсягам резервних фондів. Це дасть змогу запровадити новітні технології роботи з готівкою на базі використання новітнього обладнання та механізмів, створення технологій, які не потребуватимуть участі персоналу під час зберігання та переміщення готівки в Центральному сховищі. Програмою також передбачено запровадження уніфікованої тари, відповідно — створення лінії автоматизованого укладання банкнот на Банкнотно-монетному дворі Національного банку України та сучасної інформаційної системи обліку готівки в режимі реального часу.

Система логістики (це стратегічне управління рухом банкнот і монет)

спрямована на оптимізацію прогнозування, управління резервними фондами та запасами, мінімізацію витрат у процесі їх виробництва, транспортування, зберігання, оброблення та утилізації.

Колектив сподівається, що керівництво Національного банку підтримає ініціативу Центрального сховища щодо реалізації розробленої програми.

За останні два роки Центральне сховище не впізнати. Після капітального ремонту повністю оновлено фасад головної будівлі. Невдовзі розпочнеться капітальний ремонт внутрішніх приміщень. Плани великі. Колектив постійно в пошуку інновацій, спрямованих на поліпшення рівня виконання основних завдань і функцій, покладених на Центральне сховище — свято берегти один з основних атрибутів нашої держави — національну валюту.



Фото Владислава Негребецького.

Вітаємо! /

Державні нагороди України

З нагоди Міжнародного жіночого дня Президент України Віктор Янукович своїм указом від 6 березня 2012 року № 180/2012 відзначив цілу плеяду жінок нашої країни державними нагородами за значний особистий внесок у соціально-економічний, науково-технічний, культурно-освітній розвиток Української держави, вагомі професійні здобутки та багаторічну сумлінну працю. Серед кращих — працівниці Національного банку України Надія Пасенова та Олена Портякова.

Щиро вітаємо колег із високою оцінкою їхньої фахової діяльності й бажаємо нових трудових звершень на благо незалежної України.

Орденем княгині Ольги III ступеня нагороджена



Народилася Надія Пасенова 20 лютого 1961 року

Надія ПАСЕНОВА,

директор департаменту контролю, методології та ліцензування валютних операцій Національного банку України

у працюючій грецькій сім'ї в Донецьку. Її тато, Олексій Елізарович, понад 30 років трудився гірником очисного забою на вугільній шахті. Він змалку прищеплював донечці любов до праці, навчання. Мама — Олександра Серафимівна — працювала про-

давцем, і дочка перейняла від неї чуйне ставлення до людей. Тож після школи вступила до Донецького державного університету на обліково-фінансовий факультет за спеціальністю “Фінанси та кредит”, закінчивши який, у 1983 році пішла працювати еко-

номістом Рубежанського виробничого об'єднання “Краситель”.

Із 1985 року Надія Пасенова трудиться в банківській системі. Починала економістом у Донецькій обласній конторі (обласному управлінні) Держбанку СРСР. Згодом обі-

ймала посади старшого, провідного економіста відділу координації діяльності банків Донецького обласного управління Держбанку. А з відновленням незалежності України та створенням Національного банку України Надія Олексіївна залишилася в його системі. Працювала провідним економістом відділу координації діяльності банків, очолювала відділи зовнішньоекономічних зв'язків і валютного регулювання, валютних операцій і контролю, валютного контролю та лі-

цензування управління НБУ в Донецькій області. Із січня 2011 року Надію Пасенову запросили на роботу до центрального апарату Національного банку на посаду директора департаменту контролю, методології та ліцензування валютних операцій.

За час своєї роботи Надія Пасенова брала безпосередню участь у розробці та запровадженні нормативно-правової бази системи валютного контролю в Україні та постійно працює над її вдосконаленням. Вона ефективно забезпечує організацію

контролю за банками та іншими фінансовими установами, національним оператором поштового зв'язку, які отримали ліцензію Національного банку на проведення валютних операцій. Як директор департаменту якісно забезпечує виконання заходів, спрямованих на попередження та усунення порушень валютного законодавства, аналізує та прогнозує соціально-економічні наслідки застосування до банків фінансових санкцій за такі порушення. Координує діяльність територіальних під-

розділів НБУ та надає їм методичну допомогу.

За високий професіоналізм Надія Пасенова користується заслуженою повагою та авторитетом у фінансово-банківських колах. Її стопами пішли й донька Ольга, котра працює у Кіпрській філії ПАТ КБ “Приватбанк”, та син Валерій — економіст, заступник начальника відділу НАК “Нафтогаз України”. Мають із чоловіком, Марком Іраклійовичем, двох онуків. Так що роду економістів та банкірів Пасенових не буде переводу.



Олена ПОРТЯКОВА,

головний експерт відділу дорогоцінних металів і каменів Державної скарбниці України Національного банку України

провела експертизу десятків тисяч виробів, із яких найцінніше було передано до музею НБУ.

Свій шлях у цю цікаву й відповідальну професію Олена Портякова розпочала економістом, а згодом інженером Головного управління з постачання і збуту електротехнічної продукції (м. Київ) після здобуття 1981 року диплома економіста у Київському інституті народного господарства. З 1986 до 1992 року проживала в Росії та Казахстані разом із чоловіком-військовослужбовцем за місцем його служби. Повернувшись на початку 1993 року до Києва, Олена Іванівна почала працювати в системі Національного банку України. Обіймала посади експерта, економіста 2

Медаллю “За працю і звитягу” нагороджена

категорії, експерта 1 категорії та провідного експерта, а з березня 2011 року дотепер трудиться головним експертом відділу дорогоцінних металів і каменів Державної скарбниці України.

Щоб набути серйозної фахової підготовки, закінчила курси підвищення кваліфікації НБУ та Державний гемологічний центр Міністерства фінансів України і тепер навіть незброєним оком може відрізнити фальшиві дорогоцінні метали та камені від справжніх. За безпосередньої участі Олени Портякової та під її контролем здійснюється експертиза виробів, які постачають суб'єкти господарювання та територіальні управління НБУ. Як член комісії з приймання банківських металів вона

дає експертну оцінку якісно-ваговим характеристикам металів, котрі надходять від вітчизняних поставальників та іноземних афілійованих підприємств. Своїм багатим досвідом Олена Іванівна щедро ділиться з молодими колегами, слугуючи для них взірцем високого професіоналізму, відповідальності за доручену справу, інтелігентності й скромності. Такими ж вони спільно з чоловіком, із яким прожили в шлюбі вже понад 30 років, виховали і своїх сина Олексія та дочку Тетяну, а нині ростять онука Іванка. А у вільний час любить Олена Портякова господарювати на дачі: займатися садівництвом-городництвом та плекати квіти, — вони для неї найкоштовніші.

Банкноти України/

Поповнення готівково-грошового обігу банкнотами номіналами 20 і 100 гривень у березні 2012 року

Готівково-грошовий обіг в Україні, починаючи з 1 березня 2012 року, поповнено банкнотами номіналами 20 і 100 гривень. Дизайн цих банкнот не відрізняється від дизайну банкнот гривні відповідного номіналу зразка 2003 та наступних років випуску, крім зазначеного на них року випуску — 2011 та підпису Голови Національного банку України.

Поповнення готівково-грошового обігу банкнотами гривні 2011 року випуску здійснюється на підставі постанови Правління Національного банку України № 55 від 4 березня 2011 року з метою забезпечення готівково-

го обігу відповідно до статей 34 і 35 Закону України “Про Національний банк України” та у зв’язку з призначенням на посаду Голови Національного банку України С.Г.Арбузова.

Нагадаємо, банкноти номіналом 50 гривень 2011 року випуску поповнили обіг з 1 червня, номіналом 10 гривень — з 1 липня, номіналом 1 гривня — з 1 вересня, номіналами 5 і 200 гривень — з 1 листопада, а банкноти номіналами 2 і 500 гривень поповнили готівково-грошовий обіг України з 1 грудня 2011 року.



БАНКНОТА НОМІНАЛОМ 20 ГРИВЕНЬ



Лицьовий бік



Зворотний бік

БАНКНОТА НОМІНАЛОМ 100 ГРИВЕНЬ



Лицьовий бік



Зворотний бік

“Шевченко знаний і невідомий”

Під такою назвою у Національному банку України відбувся літературно-мистецький захід, присвячений 198-й річниці з дня народження Кобзаря. Перед працівниками НБУ виступив ансамбль української музики “Роксоланія” Інституту філології Київського національного університету імені Т.Шевченка.



Фото Владислава Негребецького.

Огляд/

Внутрішньодержавні і транскордонні перекази за підсумками 2011 року

Аналітичні дані щодо діяльності в Україні впродовж 2011 року внутрішньодержавних і міжнародних систем переказу коштів, створених резидентами

У попередньому номері "Вісника НБУ" було оприлюднено інформацію про діяльність в Україні впродовж 2011 року міжнародних систем переказу коштів, створених нерезидентами. Продовжуючи тему, управління наглядом (оверсайта) за платіжними системами та системами розрахунків пропонує увазі читачів журналу аналітичні матеріали щодо діяльності систем переказу коштів, створених резидентами (банками та небанківськими установами). Викладена в публікації інформація не включає даних щодо переказів, здійснених в Україні з використанням внутрішньобанківських систем переказу коштів. Слід зауважити, що згідно з законодавством платіжні організації платіжних систем, які є резидентами, зобов'язані узгоджувати правила функціонування відповідних платіжних систем з Національним банком України. Впродовж останніх чотирьох років Національним банком України узгоджено правила семи систем переказу коштів, які на сьогодні надають фізичним особам послуги з переказу коштів.

СИСТЕМИ ПЕРЕКАЗУ КОШТІВ, СТВОРЕНІ БАНКАМИ УКРАЇНИ

За станом на 01.01.2012 р. в Україні функціонували дві внутрішньодержавні та дві міжнародні системи переказу коштів, створені банками України (див. таблицю 1).

Усього з використанням зазначених систем у межах України протягом 2011 року було переказано **9 315 млн. грн.**,

13 млн. доларів США та 0.6 млн. євро.

Кількість і суми переказів, здійснених у межах України за кожною системою, окремо в розрізі валют переказу порівняно з даними попереднього року подано в таблиці 2.

Транскордонні перекази здійснювалися:

— за допомогою учасників-нерезидентів міжнародних систем переказу коштів "АБЕРС" та PrivatMoney;

— завдяки співпраці систем, створених

резидентами і систем, створених нерезидентами (договори про таку співпрацю були укладені платіжними організаціями внутрішньодержавних платіжних систем "АБЕРС" і "СОФТ");

— за допомогою банків-кореспондентів (нерезидентів) платіжних організацій внутрішньодержавних банківських платіжних систем "СОФТ" і "Аваль-Експрес".

Усього з використанням платіжних систем "АБЕРС", PrivatMoney, "СОФТ" та "Аваль-Експрес" в Україну надійшло **транскордонних переказів** на суму **523 млн. доларів США** (в еквіваленті), що на **25% більше**, ніж у 2010 році; відправлено за межі України **91 млн. доларів США** (в еквіваленті), що на **12% більше**, ніж у 2010 році.

Зазначимо суттєве розширення географії діяльності платіжної системи PrivatMoney — кількість учасників-нерезидентів цієї системи за рік збільшилася з 26 до 47, всі вони є банками країн СНД.

Таблиця 1. Перелік створених банками України внутрішньодержавних і міжнародних систем переказу коштів

Назва системи та платіжної організації	№ та дата видачі свідоцтва НБУ	Кількість учасників-резидентів	Кількість учасників-нерезидентів	Кількість систем-партнерів, створених нерезидентами
Внутрішньодержавні системи				
"Аваль-Експрес", Райффайзен Банк "Аваль"	№ 9 від 07.07.2010 р.	11	—	—
"СОФТ", "Укрсоцбанк"	№ 7 від 26.08.2009 р.	9	—	1
Міжнародні системи				
"АБЕРС", банк "Фінанси та кредит"	№ 1 від 27.05.2008 р.	31	5	5
PrivatMoney, Приватбанк	№ 10 від 19.07.2010 р.	24	47	—

Таблиця 2. Обсяги переказів у межах України, здійснених із використанням систем переказу коштів, створених банками України, у 2011 році

Назва системи та платіжної організації	Код валюти	Кількість переказів			Сума переказів (тис. одиниць валюти)		
		Усього	Порівняно з 2010 роком, відсотки	У тому числі учасниками системи	Усього	Порівняно з 2010 роком, відсотки	У тому числі учасниками системи
"АБЕРС", банк "Фінанси та кредит"	UAH	127 828	104.0	12 831	1 841 608	121.8	117 281
	USD	2 033	83.8	77	7 840	104.2	484
"Аваль-Експрес", Райффайзен Банк "Аваль"	UAH	560 661	99.6	852	1 343 482	106.7	1 943
"СОФТ", Укрсоцбанк	UAH	99 125	31.6	5 947	377 888	20.1	31 211
	USD	6	54.5	1	43	158.8	3
	EUR	9	37.5	9	40	47.1	40
PrivatMoney, Приватбанк	UAH	2 140 829	87.3	71 230	5 752 015	93.4	170 538
	USD	2 455	57.6	34	4 889	76.2	42
	EUR	433	59.1	10	555	81.6	17
Усього	UAH	2 928 443	84.8	90 860	9 314 992	86.2	320 973
	USD	4 494	67.1	112	12 772	91.5	528
	EUR	442	58.4	19	595	77.8	57

Таблиця 3. Обсяги транскордонних переказів, здійснених із використанням систем переказу коштів, створених банками України, у 2011 році

Назва системи та платіжної організації	Спільно з учасниками-нерезидентами				Системи- партнери, створені нерезидентами	Спільно з системами-партнерами				Спільно з банками-кореспондентами (нерезидентами)			
	В Україні		З України			В Україні		З України		В Україні		З України	
	Кількість перека- зів	Сума перека- зів (тис. доларів США)	Кількість перека- зів	Сума перека- зів (тис. доларів США)		Кількість переказів	Сума переказів (тис. доларів США)	Кількість переказів	Сума переказів (тис. доларів США)	Кількість переказів	Сума переказів (тис. доларів США)	Кількість переказів	Сума переказів (тис. доларів США)
“АВЕРС”, банк “Фінанси та кредит”	447	385	3 697	2 280	1. “ЛИДЕР”, Росія	3 875	2 661	4 271	2 770				
					2. InterExpress, Росія	14 711	5 084	757	318				
					3. “Золотая корона”, Росія	253 578	132 192	34 383	22 466				
					4. Caspian, Азербайджан	4 033	15 948	2 888	2 751				
					5. Intel Express Georgia, Грузія	1 916	1 296	251	107				
					Усього:	278 113	157 180	42 550	28 411				
PrivatMoney, Приватбанк	353 599	317 405	122 401	51 429									
“СОФТ”, Укрсоцбанк					CONTACT, Росія	81 034	43 001	20 917	8 835	850	591	222	78
“Аваль-Експрес”, Райффайзен Банк “Аваль”										4 590	4 512	0	0

Дані щодо транскордонних переказів у розрізі систем переказу коштів, створених банками України, здійснених у 2011 році за допомогою учасників-нерезидентів, систем-партнерів та банків-кореспондентів платіжних організацій відповідних систем, подано в таблиці 3.

ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ, СТВОРЕНІ НЕБАНКІВСЬКИМИ УСТАНОВАМИ

За станом на 01.01.2012 р. в Україні функціонувало п'ять внутрішньодержавних платіжних систем, створених небанківськими установами (див. таблицю 4).

Три із зазначених систем (“Поштовий переказ”, “Фінансовий світ” та “ІнтерПейСервіс”) здійснювали діяльність з переказу коштів.

Внутрішньодержавна платіжна система “Поштовий переказ” була створена Українським державним підприємством поштового зв'язку “Укрпошта”.

Загальна сума переказів у межах України, оброблених платіжною системою “Поштовий переказ” упродовж 2011 року, сягнула **7 811 млн. грн.** (на 49% більше, ніж у 2010 році), із яких 114 млн. грн. становили термінові перекази.

Здійснення УДППЗ “Укрпошта” транскордонних переказів забезпечувалося на підставі угоди “Про поштові платіжні послуги” Всесвітнього поштового союзу та угод з поштовими службами інших країн. Упродовж 2011 року в Україні з використанням системи “Поштовий переказ” виплачено **235 млн. доларів США** (в еквіваленті), що на 9% більше, ніж у 2010 році, в тому числі електронних переказів — на суму 234

млн. доларів США (в еквіваленті). За межі України відправлено **128 млн. доларів США** (на 3% менше порівняно з 2010 роком), у тому числі електронних переказів — на суму 38 млн. доларів США.

За допомогою внутрішньодержавної платіжної системи “Фінансовий світ” (платіжна організація ТОВ “Українська платіжна система”) у 2011 році в межах України було здійснено 31 235 149 переказів на суму **1 105 млн. грн.**, а з використанням внутрішньодержавної платіжної системи “ІнтерПейСервіс” (платіжна організація ПАТ “Запоріжжв'язоксервіс”) — 41 770 024 переказів на суму **1 757 млн. гривень**.

Сума переказаних за допомогою цих двох систем коштів у 2011 році перевищила їх сумарний показник 2010 року у **15 разів**.

Отже, у 2011 році з використанням чотирьох систем переказу коштів, створених банками України (“АВЕРС”, PrivatMoney, “СОФТ” і “Аваль-Експрес”) та трьох систем переказу коштів, створених небанківськими установами (“Поштовий переказ”, “Фінансовий світ” і

“ІнтерПейСервіс”) було переказано:

у межах України:

- 19 988 млн. гривень;
- 12.8 млн. доларів США;
- 0.6 млн. євро;

в Україні:

- 758 млн. доларів США (в еквіваленті);
- за межі України:**
- 219 млн. доларів США (в еквіваленті).

Зазначимо, що серед внутрішньодержавних небанківських платіжних систем, які отримали дозвіл Національного банку України на здійснення діяльності, є система розрахунків за угодами щодо цінних паперів. Це — “Розрахункова фондова система”, створена ПАТ ФК “Сучасні кредитні технології”.

У 2011 році з використанням “Розрахункової фондової системи” здійснено **42 652** операції з купівлі-продажу цінних паперів на загальну суму **51 675 млн. гривень**.



Матеріал підготовлено управлінням нагляду (оверсайта) за платіжними системами та системами розрахунків Національного банку України.

Таблиця 4. Платіжні системи, створені небанківськими установами

№ п/п	Назва небанківської платіжної системи	Назва платіжної організації	№ дозволу НБУ	Дата видачі дозволу	Примітка
1	“Фінансовий світ”	ТОВ “Українська платіжна система”	2	16.07.2009 р.	Внутрішньодержавна система переказу коштів
2	“РОЗРАХУНКОВА ФОНДОВА СИСТЕМА”	ПАТ “Фінансова компанія “Сучасні кредитні технології”	25-213/2763-21412	17.11.2009 р.	Внутрішньодержавна система розрахунків за угодами щодо цінних паперів
3	“Поштовий переказ”	УДППЗ “Укрпошта”	3; 3/1	29.12.2009 р.; 11.01.2011 р.	Внутрішньодержавна система переказу коштів
4	“ІнтерПейСервіс”	ПАТ “Запоріжжв'язоксервіс”	4	11.08.2010 р.	Внутрішньодержавна система переказу коштів
5	“ГлобалМані”	ТОВ “ГЛОБАЛМАНІ”	5; 5/1; 5/2	14.09.2010 р.; 27.05.2011 р.; 08.09.2011 р.	Внутрішньодержавна система переказу коштів



Раїса Герасименко

Кандидат економічних наук, доцент
Донецького національного університету

Марія Дегтярьова

Магістрант Донецького національного
університету

Дослідження/

Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку



Сучасний банк – це комерційна структура, яка працює в конкурентному середовищі й активно розвиває свою діяльність на фінансовому ринку. При цьому головним її напрямом залишається кредитування суб'єктів господарювання й фізичних осіб. Воно є суттєвим джерелом інвестицій, сприяє безперервності й прискоренню відтворювального процесу, зміцненню економічного потенціалу країни й здатне зайняти головне місце в загальному обсязі банківських операцій, які приносять банку дохід. При цьому кредитування є й основним джерелом банківських ризиків, які можуть призвести до значних втрат, що підтвердила ситуація в банківській системі України в умовах недавньої фінансово-економічної кризи. Автори статті досліджують проблемні позики і виводять модель прогнозування частки проблемної позичкової заборгованості в кредитному портфелі банку.

ПРОБЛЕМНІ КРЕДИТИ – ГАЛЬМО РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Нині, коли Україна виходить із кризи й спрямовує зусилля на стабільне економічне зростання, актуальною є проблема поліпшення якості кредитного портфеля банків, оскільки значна кількість наданих позик не повертається їм своєчасно, що гальмує подальшу кредитну підтримку банками розвитку реального сектору економіки й негативно позначається на темпах і масштабах суспільного виробництва. За станом на 01.01.2012 р. прострочені кредити банків становили 79.3 млрд. грн., або 9.6% від загальної суми їх кредитних вкладень [1].

Тенденція щодо збільшення обсягів

простроченої позичкової заборгованості за кредитами установ банківської системи України окреслилася з 2008 р. і зберігається досі, тоді як обсяги кредитних вкладень то збільшуються, то зменшуються (див. таблицю 1).

Як видно з даних таблиці 1, із 01.01.2008 р. і до 01.01.2011 р. прострочена заборгованість банків в Україні постійно зростала. За станом на 01.07.2011 р. порівняно з 01.01.2008 р. вона збільшилася з 6 357 млн. грн. до

Таблиця 1. Динаміка кредитного портфеля і простроченої позичкової заборгованості банків в Україні

Назва показника	2008 р.		2009 р.		2010 р.		2011 р.		2012 р.
	01.01.	01.07.	01.01.	01.07.	01.01.	01.07.	01.01.	01.07.	01.01.
Кредитний портфель:	485 368	579 858	792 244	749 738	747 348	717 299	755 030	792 047	825 320
а) млн. грн.									
б) у % до попереднього періоду	180.2	119.5	136.6	94.6	99.7	96.0	101.1	104.9	104.2
Прострочені кредити:	6 357	8 776	18 015	40 679	69 935	77 591	84 851	86 354	79 292
а) млн. грн.									
б) у % до кредитного портфеля	1.3	1.5	2.3	5.4	9.4	10.8	11.2	10.9	9.6
в) у % до попереднього періоду	142.7	138.1	205.3	225.8	171.9	110.9	109.4	101.8	91.8

Джерело: складено на основі [1].

86 354 млн. грн., тобто майже в 13.6 раз, тоді як кредитні вкладення банків зросли лише в 1.6 раз (з 485 368 млн. грн. до 792 047 млн. грн.).

І тільки за результатами другого півріччя 2011 р. визначилося певне поліпшення стану кредитних вкладень банків: при зростанні обсягів кредитних вкладень на 104.5% (із 755 030 млн. грн. на 01.07.2011 р. до 827 596 млн. грн. на 01.01.2012 р.) прострочена заборгованість за кредитами скоротилася на 6.95% (із 84 851 млн. грн. до 80 359 млн. грн.).

При постійному зростанні обсягів простроченої заборгованості за кредитами у кризові роки банки скорочували кредитні вкладення. Ситуація дещо поліпшилася, починаючи з другого півріччя 2010 р., коли банки активізували свою кредитну діяльність. За період із 01.07.2010 р. до 01.01.2012 р. їх кредитний портфель збільшився з 717 299 млн. грн. до 827 596 млн. грн. (або на 115.4%). Проте у другому півріччі 2010 р. темпи зростання обсягів кредитування були менші, ніж темпи росту прострочених кредитів.

За весь період, що аналізується, частка прострочених кредитів у загальній сумі наданих банками кредитів коливалася в межах від 1.3% (за станом на 01.01.2008 р.) до 11.2% (за станом на 01.01.2011 р.) і залишається значною дотепер.

За цих умов банки змушені збільшувати резерви під кредитні ризики (див. таблицю 2), що негативно позначається на фінансових результатах їх діяльності.

Як видно з наведених у таблиці 2 даних, упродовж 2007–2008 рр. темпи зростання резервів під кредитні операції банків значно перевищували приріст їх кредитних вкладень, а впродовж 2009 р. кредитний портфель банків зменшився на 5.7%, тоді як резерв під кредитні ризики зріс більш як у 2.3 раз, що свідчить про суттєве погіршення стану кредитного портфеля банків за рівнем ризику. Перевищення темпів зростання резерву порівняно з темпами зростання кредитних вкладень мало місце і в 2010–2011 рр., проте розрив між цими показниками був значно меншим.

За цей період змінилося і співвідношення недіючих кредитів (до яких віднесені нестандартні кредити) та валових кредитів банків, про що свідчать такі дані: якщо на 31.12.2008 р. цей показник становив 3.88%, то на 31.12.2009 р. він зріс до 13.70% (або

більш як у 3.5 раз), на кінець 2010 р. — до 14.72%, а на кінець 2011 р. — до 14.73% [2].

Збільшення обсягів недіючих кредитів позначилося й на рівні захищеності банків від кредитних ризиків власним капіталом.

Оскільки 2009 р. був для банківської системи України найбільш збитковим (збитки становили 38.4 млрд. грн.), то розмір сукупного власного капіталу банківської системи країни виявився меншим від її сукупного статутного капіталу, а стан кредитного портфеля банків значно погіршився. Співвідношення між недіючими кредитами за мінусом резерву до власного капіталу на 31.12.2009 р. сягнуло 31.97%, тоді як на відповідну дату попереднього року воно становило 9.16%. На кінець 2010 р. цей показник дещо поліпшився — 29.17% та продовжував знижуватися впродовж 2011 р. і становив на кінець року 25.76% [2].

Значною мірою проблемна позичкова заборгованість банків позначилася на фінансових результатах і рентабельності їх діяльності: з 2009 р. і донині вона збиткова (за станом на 01.01.2012 р. збитки банків становили 7 708 млн. грн., а рентабельність активів мала від'ємне значення — -0.76%) [1].

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРОБЛЕМНОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ БАНКУ

Економічними наслідками значної проблемної позичкової заборгованості в кредитному портфелі банків можуть бути не тільки фінансові втрати, а й погіршення іміджу тих банків, для яких проблема повернення проблемних кредитів є найгострішою. Адже для таких банків підвищується ризик ліквідності, оскільки це позначається на їх спроможності залучати міжбанківські кредити для її врегулювання; посилюється реальна загроза масового

вилучення коштів вкладниками з банківських рахунків і звільнення за власним бажанням кваліфікованих спеціалістів, що ще більше загострює й так складну ситуацію в банку.

Усе це дає підстави стверджувати, що зниження проблемної позичкової заборгованості банків і попередження появи нових проблемних кредитів є актуальним завданням, від розв'язання якого значною мірою залежить сталий соціально-економічний розвиток країни.

Вивченням цього питання займаються багато вітчизняних і закордонних учених, зокрема О.Васюренко, В.Вітлінський, В.Волохов, О.Дзюблюк, М.Кравець, О.Лаврушин, Ю.Масленченков, А.Мороз, О.Пернарівський, Л.Примостка, А.Смулов та ін.

Проте досі до кінця не вирішено ряд важливих теоретичних проблем зниження проблемної позичкової заборгованості банків; недостатньо ефективними є заходи щодо попередження й зниження кредитних ризиків банків; недосконалим залишається кредитний ризик-менеджмент у банках. Цим і визначається головна мета даної статті — поглиблення теоретичних засад і науково-практичних підходів до вирішення проблеми підвищення якості кредитного портфеля банку за рахунок зменшення проблемної позичкової заборгованості на основі використання сучасних економіко-математичних методів управління кредитним ризиком банку.

Ефективність управлінських дій щодо поліпшення якості кредитного портфеля банків за рівнем кредитного ризику певною мірою залежить від визначення сутності й складових проблемної позичкової заборгованості, оскільки у вітчизняній і зарубіжній правовій і науковій літературі немає однозначного їх тлумачення.

Так, за визначенням *Міжнародного валютного фонду*, проблемний кредит — це зобов'язання, повне погашення

Таблиця 2. Динаміка кредитного портфеля і резерву під кредитні ризики банків в Україні

Назва показника	На початок року				
	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
Кредитний портфель:	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320
а) млн. грн.					
б) у % до попереднього періоду	180.2	163.2	94.3	101.1	104.2
Резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями:	18 477	44 502	99 238	112 965	118 041
а) млн. грн.					
б) у % до кредитного портфеля	3.8	5.6	13.2	16.2	14.7
в) у % до попереднього періоду	150.1	240.9	223.0	113.8	104.5

Джерело: складено на основі [1].

якого сумнівне внаслідок неадекватного фінансового стану позичальника чи забезпечення за цим зобов'язанням, а також спостерігається прострочення сплати основного боргу й/або відсотків за ним більше 90 днів [3].

Базельський комітет з банківського нагляду трактує проблемний кредит як кредитний продукт, за яким є істотні порушення строків виконання зобов'язань перед банком, істотне погіршення фінансового стану боржника, істотне погіршення якості чи повна втрата забезпечення [3].

Федеральна банківська система США визначає проблемний кредит як кредит чи позичку, що не приносять доходів, тобто процентних платежів і/або виплати відсотків за якими затримуються більш як на 90 днів [3].

У визначенні Центробанку Росії проблемний кредит — це прострочена й сумнівна кредитна, вексельна й процентна заборгованість, а також прострочена заборгованість за комісіями [3]. Проте уточнення поняття сумнівної позичкової заборгованості не надається.

У зв'язку з цим найточнішим, на нашу думку, є визначення поняття проблемної позичкової заборгованості банків, наведене у вітчизняній науковій літературі, де проблемний кредит трактується як кредит, за яким вчасно не проведений один або кілька платежів, істотно знизилася ринкова вартість забезпечення, виникли обставини, які дають привід банку мати сумнів щодо повернення кредиту [5, с.188; 6, с.148]. Це дає підстави відносити до проблемних позик не тільки прострочені, а й сумнівні щодо повернення кредити, виходячи з того, що правовими актами НБУ визначене таке трактування понять:

— *прострочена заборгованість* — заборгованість, яка не погашена в термін (строк), установлений договором [7];

— *сумнівний кредит* — це кредит, за яким виконання зобов'язань із боку позичальника/контрагента банку в повній сумі (з урахуванням фінансового стану позичальника й рівня забезпечення) під загрозою, ймовірність повного погашення кредитної заборгованості низька й становить 50 відсотків чистого кредитного ризику [8].

МЕТОДИ ПОВЕРНЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ БАНКУ

Значна кількість проблемних кредитів у кредитному портфелі банків і їх негативний вплив на

фінансову стабільність як окремих із них, так і банківської системи України в цілому змушують шукати ефективні способи вирішення цієї проблеми.

Узагальнюючи накопичений досвід роботи банків у цій сфері їх діяльності, виокремимо основні методи повернення їх проблемної позичкової заборгованості (див. схему 1).

Оцінка кожного з вказаних на схемі 1 методів повернення банком проблемних кредитів повинна здійснюватися з урахуванням інтересів обох сторін кредитної угоди (банку — як кредитора і суб'єкта господарської діяльності й фізичних осіб — як позичальників), а також із врахуванням наявності умов для практичної реалізації цих методів (див. схему 2).

Сутність та економічна оцінка кожного з цих методів повернення банкам проблемної позичкової заборгованості клієнтів відповідно до визначеного авторського підходу викладені нами в статті “Зниження проблемної позичкової заборгованості як умова виходу банківської системи України з кризи” [4].

Слід зазначити, що банки нині активно використовують різні методи повернення проблемних кредитів, враховуючи сукупність різних факторів, що визначають можливість і ефективність їх застосування, а також можливість позичальника надалі розраховуватися перед банком за простроченою заборгованістю. Проте якість кредитного портфеля значної кількості банків в Україні залишається вкрай незадовільною. Це дає підстави стверджувати, що самого лише досвіду менеджерів банку і їхньої інтуїції нині вже недостатньо для того, аби своєчасно передбачати можливі розміри простроченої й сумнівної щодо повернення позичкової заборгованості та своєчасно приймати рішення щодо її попередження й зменшення. Тож нині

вкрай потрібні наукові знання з використання економіко-математичних методів прогнозування проблемних кредитів і їх частки в кредитному портфелі банку відповідно до умов, у яких він працює, а також із врахуванням сукупності зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на зміну рівня ризику кредитних операцій банку в цих умовах. Наявність реальних прогнозів можливих розмірів проблемної позичкової заборгованості дасть змогу менеджменту банку своєчасно вживати запобіжних заходів щодо її появи в майбутньому.

МОДЕЛЬ ПРОГНОЗУВАННЯ ЧАСТКИ ПРОБЛЕМНОЇ ПОЗИЧКОВОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ В КРЕДИТНОМУ ПОРТФЕЛІ БАНКУ

В економічній літературі з цієї проблеми є чимало значних наукових досліджень у сфері фінансового менеджменту в банку. Багато вітчизняних і зарубіжних учених (О.Васюренко [9], В.Вітлінський, О.Пернарівський, Я.Наконечний, Г.Великоіваненко [10], Л.Примостка [5], Ю.Масленченков [11], А.Смулов [12] та ін.) пропонують економіко-математичні моделі оцінки й прогнозування кредитних ризиків банку, побудовані на основі обліку різних фінансово-економічних факторів, що впливають на фінансову діяльність кредитних організацій. Аналізуючи наявні наукові розробки в цій сфері, слід зазначити, що пропоновані моделі не повною мірою враховують усю сукупність факторів, котрі визначають прогнозовану частку проблемних позик у кредитному портфелі банку.

На наш погляд, ці фактори мають кількісні характеристики й діють на макро- і мікрорівні. У пропонованій нами моделі прогнозування частки

Схема 1. Альтернативні методи повернення банком проблемних кредитів

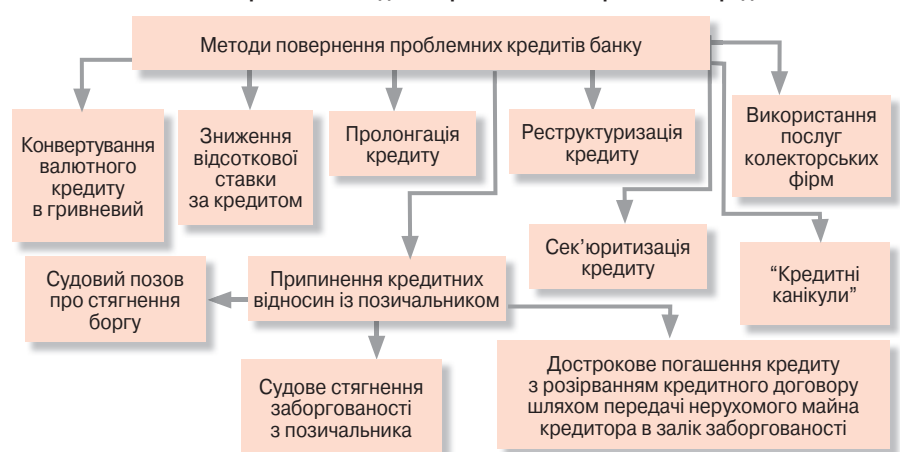
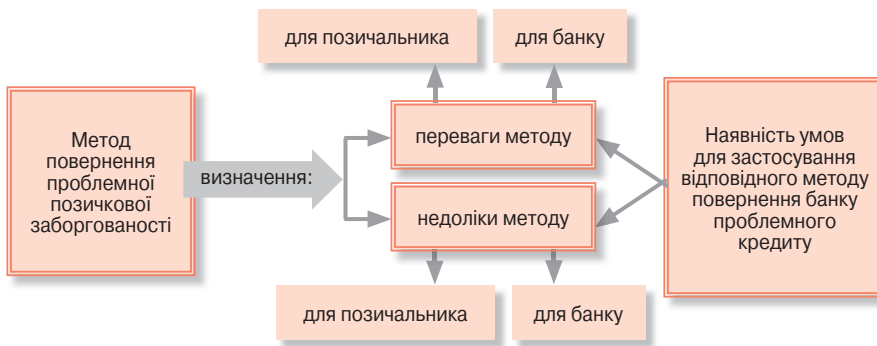


Схема 2. Визначення методу повернення проблемних кредитів банку (авторська версія)



проблемних кредитів у кредитному портфелі банку використовуватимуться безрозмірні величини, тобто відношення числових розмірних значень тих або інших факторів. Це робить модель більш незалежною від конкретних математичних значень факторів кредитного ризику, які можуть істотно залежати від умов роботи тієї чи іншої банківської установи, тому природними змінними моделі є відносні зміни з часом тих чи інших факторів.

Нехай $P = \{P_i, i = 1, 2, \dots\}$ – випадкова величина, що представляє собою частку обсягу проблемних кредитів у загальному кредитному портфелі банку в момент часу $i = 1, 2, \dots$.

Q_i – коефіцієнт зміни величини P_i за час від моменту i до моменту $i + 1$, тобто:

$$P_{i+1} = Q_i P_i, i = 1, 2, \dots, \quad (1)$$

Величину Q_i можна виразити так:

$$Q_i = \frac{P_{i+1}}{P_i} = \frac{P_{i+1} - P_i}{P_i} + 1 = 1 + p_i, \quad (2)$$

де p_i – відносна зміна величини P_i за час із моменту i до моменту $i + 1$, розраховується за $p_i = \frac{P_{i+1} - P_i}{P_i}$. (3)

Випадкова величина Q_i , тобто величина, що приймає в результаті виміру одне з багатьох значень (із врахуванням того, що появу того або іншого значення цієї величини до її виміру не можна точно передбачити), визначається рядом факторів, які також представляють собою випадкові величини. Розіб'ємо їх на три групи факторів.

1. $X^j = \{X_i^j, i = 1, 2, \dots\}, j = \overline{1, m}$ – “сприятливі” фактори, тобто ті, збільшення яких сприяє зниженню ризику проблемних кредитів, що математично виражається в зменшенні коефіцієнта Q_i , при цьому m – кількість таких факторів.

До таких факторів належать: частка в кредитному портфелі банку короткострокових кредитів (у тому числі

проблемних); кредитів у національній валюті (в тому числі проблемних); динаміка ВВП країни; динаміка грошових доходів населення тощо.

2. $Y^k = \{Y_i^k, i = 1, 2, \dots\}, k = \overline{1, l}$ – “несприятливі” фактори, тобто ті, зростання яких призводить до підвищення ризику проблемних кредитів, що виражається в збільшенні коефіцієнта Q_i , при цьому l – кількість таких факторів.

До їх складу, серед інших, належать: частка в кредитному портфелі банку довгострокових кредитів (у тому числі проблемних); кредитів у іноземній валюті (в тому числі й проблемних); динаміка курсу національної валюти; інфляції та інші.

3. $Z^r = \{Z_i^r, i = 1, 2, \dots\}, r = \overline{1, s}$ – “складні” фактори, тобто ті, вплив яких на рівень ризику проблемних кредитів є опосередкованим і неоднозначним, а s – кількість таких факторів.

До складу таких факторів можна віднести частку кредитів, зокрема й проблемних, юридичних і фізичних осіб у кредитному портфелі банку.

Крім означених трьох груп факторів, можна розглянути ще й невідомий фактор. $W = \{W_i, i = 1, 2, \dots\}$ – невідомий фактор, що моделює сукупний вплив усіх неведомих нам і неврахованих факторів. Введення цього фактора викликане практичною неможливістю обліку в конкретній математичній моделі всіх факторів, що впливають на величину кредитного ризику.

При цьому необхідно враховувати, що конкретні числові значення деяких факторів нерідко є для банків та державних організацій інформацією для службового користування, тобто їх комерційною таємницею, а тому можуть виникати певні складності з одержанням конкретних достовірних вихідних даних.

Оскільки математична модель будується в безрозмірних величинах, то замість значень випадкових величин X_i^j, Y_i^k, Z_i^r, W_i у моменти часу $i = 1, 2, \dots$ використовуватимемо безрозмірні відносні зміни цих величин у моменти часу $i = 0, 1, 2, \dots$, тобто випадкові величини, розрахунок яких проводиться за такою формулою:

$$x_i^j = \frac{X_i^j - X_{i-1}^j}{X_{i-1}^j}, y_i^k = \frac{Y_i^k - Y_{i-1}^k}{Y_{i-1}^k}, z_i^r = \frac{Z_i^r - Z_{i-1}^r}{Z_{i-1}^r}, w_i = \frac{W_i - W_{i-1}}{W_{i-1}}. \quad (4)$$

Кожний із факторів x^j, y^k, z^r впливає на зміну коефіцієнта Q_i у формулі (1), тому, вважаючи для простоти фактори x^j, y^k, z^r незалежними, можна представити коефіцієнт Q_i у вигляді добутку деяких коефіцієнтів, кожний із яких відповідає тому чи іншому фактору, тобто:

$$Q_i = [q^1(x_i^1) \dots q_i^m(x_i^m)] \times [q^{m+1}(y_i^1) \dots q_i^{m+l}(y_i^l)] \times [q^{m+l+1}(z_i^1) \dots q_i^{m+l+s}(z_i^s)] = \prod_{j=1}^m q^j(x_i^j) \prod_{k=1}^l q^{m+k}(y_i^k) \prod_{r=1}^s q^{m+l+r}(z_i^r), \quad (5)$$

де $q^j(t)$ – коефіцієнт, що моделює вплив того чи іншого фактора на ступінь зміни кредитного ризику залежно від зміни самого фактора.

Коефіцієнти $q^j(t)$ за своїм змістом мають бути такими функціями, що $q^j(0) = 1$ й ці функції повинні зростати або спадати залежно від характеру впливу того чи іншого фактора. Найпростішою формою такої залежності є:

$$q^j(x^j) = e^{-a_j x^j}, \quad (6)$$

$$q^{m+k}(y^k) = e^{b_k y^k}, \quad (7)$$

$$q^{m+l+r}(z^r) = e^{c_r z^r}, \quad (8)$$

де знак “–” в експоненті у співвідношенні (6) вказує на те, що для “позитивних” факторів виникнення проблемної позичкової заборгованості q^j повинно спадати до нуля зі зростанням фактора x^j , тому що в цьому випадку ризик виникнення проблемних кредитів знижується. Тут a^j, b^k, c^r – невідомі заздалегідь постійні, які повинні бути визначені з використанням ряду емпіричних статистичних спостережень.

Таким чином, із формул (2), (5) – (8) випливає, що для кожного $i = 1, 2, \dots, n$

$$\frac{P_{i+1}}{P_i} = e^{-\sum_{j=1}^m a_j x_i^j} e^{\sum_{k=1}^l b_k y_i^k} e^{\sum_{r=1}^s c_r z_i^r}. \quad (9)$$

Якщо є статистичні емпіричні дані з моменту часу $i = 0$ до моменту часу $i = m + l + s + 1$, то невідомі коефіцієнти a_j , b_k , c_r можуть бути визначені з цих даних.

Розглянемо логарифм від обох частин співвідношення (9). Це в результаті дає систему лінійних рівнянь:

$$\begin{aligned} -\sum_{j=1}^m a_j x_i^j + \sum_{k=1}^l b_k y_i^k + \sum_{r=1}^s c_r z_i^r &= \\ = \ln \frac{P_{i+1}}{P_i} &= \ln(1 + p_i), \end{aligned} \quad (10)$$

де величини x_i^j , y_i^k , z_i^r , P_i задані зі статистичних спостережень, а невідомими є коефіцієнти a_j , b_k , c_r .

Тобто система (10) є лінійною системою $m + l + s$ рівнянь щодо $m + l + s$ невідомих, котра може бути вирішена тим чи іншим методом.

Зазначимо, що оскільки складні фактори z^r , які можуть впливати на кредитний ризик банку прямо й опосередковано, можуть впливати на інші фактори, то уточненням моделі (9) є врахування впливу факторів z^r на коефіцієнти a_j , b_k .

Математично це виражається як:

$$\begin{aligned} a_j &= \alpha_{j0} + \alpha_{j1} z^1 + \dots + \alpha_{js} z^s = \alpha_{j0} + \sum_{r=1}^s \alpha_{jr} z^r, \quad (11) \\ b_k &= \beta_{k0} + \beta_{k1} z^1 + \dots + \beta_{ks} z^s = \beta_{k0} + \sum_{r=1}^s \beta_{kr} z^r. \quad (12) \end{aligned}$$

Невідомі коефіцієнти α_{jr} , β_{kr} також можуть бути визначені з лінійної системи виду (10), але для цього система повинна мати більше число рівнянь, що потребує більшої кількості статистичних спостережень, а саме: $(m + l + 1)(s + 1) + 1$ спостереження.

Зазначимо також, що невідомий фактор W не може бути врахований у моделі (9), тому що нам невідомі його конкретні числові значення. Але його вплив може бути виявлений за наявності додаткових статистичних даних, що, по суті, позначається наявністю у формулі (9) додаткового множника e^w , тобто:

$$\frac{P_{i+1}}{P_i} = e^{-\sum_{j=1}^m a_j x_i^j - \sum_{k=1}^l b_k y_i^k - \sum_{r=1}^s c_r z_i^r} e^{w_i}, \quad (13)$$

а також впливу цього фактора на коефіцієнти a^j , b^k , c^r , тобто:

$$\begin{aligned} a_j &= \alpha_{j0} + \sum_{r=1}^s \alpha_{jr} z^r + A_j w, \quad b_k = \\ &= \beta_{k0} + \sum_{r=1}^s \beta_{kr} z^r + B_k w. \end{aligned} \quad (14)$$

За наявності додаткових статис-

тичних даних можуть бути обчислені конкретні значення невідомого фактора в послідовні моменти часу, а також статистичні характеристики цього фактора, що дасть змогу оцінити межі точності даної моделі.

Таким чином, запропонована математична модель дає змогу банку спрогнозувати на певний період часу частку проблемних кредитів у його кредитному портфелі, щоб скоригувати кредитну політику таким чином, аби мінімізувати втрати від кредитних операцій. Крім того, дана модель дає змогу виявити фактори, на які передусім варто звернути увагу для мінімізації кредитного ризику. Тобто ті фактори, які найсуттєвіше впливають на збільшення частки проблемних кредитів банку за даних умов, чому слід приділити особливу увагу, оскільки від оптимізації ступеня впливу й урахування внутрішніх і зовнішніх факторів виникнення кредитного ризику залежить загальна ефективність функціонування банку в цілому і його можливості посилити кредитну підтримку розвитку реального сектору економіки.

Можливими труднощами в застосуванні наведеної вище математичної моделі є необхідність відстеження й обліку банком усього спектра факторів, що впливають на зміну частки проблемних кредитів у його кредитному портфелі.

АПРОБАЦІЯ Й ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАПРОПОНОВАНОЇ МОДЕЛІ ПРОГНОЗУВАННЯ ЧАСТКИ ПРОБЛЕМНИХ КРЕДИТІВ У КРЕДИТНОМУ ПОРТФЕЛІ БАНКУ

Необхідно зазначити, що розроблена нами модель має на меті визначення загальних тенденцій впливу основних факторів на якість кредитного портфеля банку за рівнем ризику, а тому може бути практично використана лише з урахуванням найважливіших із них. Це зумовлено тим, що в практичній роботі банку в сфері управління кредитним ризиком немає необхідності розробляти й використовувати виробничо-комерційну модель з урахування декількох тисяч фінансово-економічних, соціальних, політичних та інших факторів.

Інформаційною базою для практичного використання розробленої нами моделі прогнозування проблемної позичкової заборгованості в кре-

дитному портфелі банку є баланс банку, "Звіт про активні операції банку", "Звіт про формування резерву на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями", "Звіт про заборгованість за кредитними операціями, за якими мало місце прострочення платежів за основним боргом і/або нарахованими доходами" тощо.

Для визначення практичної придатності розробленої нами моделі прогнозування частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банку здійснимо її апробацію на матеріалах банку з умовною назвою Банк "З" за період 2008–2010 рр. Вихідні дані щодо цього банку наведено в таблиці 3.

Факторами, що впливають на зміну частки проблемних кредитів у загальній сумі кредитних вкладень цього банку з часом, будуть такі:

X^1 — номінальний ВВП України, тому що він відображає потреби клієнтів Банку "З", зокрема суб'єктів підприємницької діяльності, у банківських позичках, рівень їхньої кредитоспроможності й можливість вчасно й у повному обсязі виконувати зобов'язання перед банком;

X^2 — доходи населення України, тому що від цього показника залежить попит на кредити з боку фізичних осіб, рівень їх кредитоспроможності й можливість погашати кредити у встановлений строк і в повному обсязі;

X^3 — індекс інфляції, тому що він впливає на ціну кредитних ресурсів, реальні доходи позичальників і рівень їх кредитоспроможності;

X^4 — курс національної валюти України щодо долара США, оскільки в складі клієнтів Банку "З" більша частина позичальників є учасниками зовнішньоекономічної діяльності, які мають потребу в валютних кредитах, водночас у банку вже сформована частина кредитного портфеля в іноземній валюті;

X^5 — обсяг кредитного портфеля Банку "З", тому що зміна його розмірів впливає на відносний показник проблемної позичкової заборгованості позичальників перед банком;

X^6 — частка довгострокових кредитів у кредитному портфелі Банку "З", тому що ці кредити були видані за інших економічних умов у країні та іншого рівня кредитоспроможності позичальників банків;

X^7 — частка кредитів у іноземній валюті в кредитному портфелі Банку "З", оскільки саме ці кредити виявилися найпроблемнішими для нього;

X^8 — частка кредитів юридичним

Таблиця 3. Вихідні дані для розрахунку прогнозу частки проблемних позичок у кредитному портфелі Банку "З"

Показник	2008 р.				2009 р.				2010 р.		
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.
Макроекономічні дані (по Україні), млн. грн.											
Номинальний ВВП (x^1)	191 459	236 033	276 451	244 113	188 037	213 690	251 263	261 730	218 125	262 365	271 354
Доходи населення номінальні (x^2)	237 115	214 759	232 710	172 049	191 392	218 312	235 345	252 620	216 498	255 633	269 753
Індекс інфляції, % (x^3)	103.1	99.5	101.7	102.9	100.9	99.9	100.9	101.8	99.7	99.8	100.5
Курс національної валюти щодо долара США (x^4)	505.00	484.89	486.10	770.00	770.00	763.03	801.00	798.50	792.50	790.70	791.35
Дані по Банку "З", млн. грн.											
Кредитний портфель (x^5)	9 966.195	10 577.198	11 483.430	15 412.273	14 498.134	14 025.101	13 940.294	13 560.235	13 324.899	12 923.409	13 237.669
Довгострокові кредити	3 068.832	3 342.394	3 835.466	5 348.059	5 248.324	4 684.384	4 572.416	4 556.239	4 677.039	4 626.580	5 017.076
Частка довгострокових кредитів у кредитному портфелі банку, % (x^6)	30.7	31.6	33.4	34.7	36.2	33.4	32.8	33.6	35.1	35.8	37.9
Кредити в іноземній валюті	6 836.810	7 425.193	8 107.301	11 158.485	10 256.330	9 258.078	8 797.419	8 241.078	8 014.710	7 597.589	7 655.966
Частка кредитів в іноземній валюті в кредитному портфелі банку, % (x^7)	68.6	70.2	70.6	72.4	70.7	66.0	63.1	60.8	60.1	58.8	57.8
Кредити юридичним особам	6 886.641	7 245.381	8 118.785	10 711.529	10 199.318	9 951.328	9 897.383	9 719.615	9 600.304	9 344.374	9 787.567
Частка кредитів юридичним особам у кредитному портфелі банку, % (x^8)	69.1	68.5	70.7	69.5	70.3	71.0	71.0	71.7	72.0	72.3	73.9
Проблемні кредити	348.817	370.201	390.437	631.903	3 813.009	3 632.501	2 160.745	1 966.234	1 798.861	1 899.741	1 773.848
Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банку, % (P)	3.5	3.5	3.4	4.1	26.3	25.9	15.5	14.5	13.5	14.7	13.4

Таблиця 4. Результати відносних змін факторів для розрахунку прогнозу частки проблемних кредитів у кредитному портфелі Банку "З"

Відносні зміни факторів, %	Номер відносної зміни фактора (i)							
	1	2	3	4	5	6	7	8
$x^1 \times 100$	17.12388	-11.6976	-22.9713	13.64253	17.58295	4.165755	-16.6603	20.28195
$x^2 \times 100$	8.31	-26.1	11.2	14.1	7.8	7.3	-14.3	18.1
$x^3 \times 100$	2.2	1.2	-1.9	-1	1	0.9	-2.1	0.1
$x^4 \times 100$	0.2	58.4	0	-0.9	5	-0.3	-0.7	-0.2
$x^5 \times 100$	8.6	34.2	-5.9	-3.3	-0.6	-2.7	-1.7	-3
$x^6 \times 100$	5.83501	3.923077	4.19287	-7.5667	-1.77215	2.31959	4.51	2.0818
$x^7 \times 100$	0.58104	2.522255	-2.31549	-6.64781	-4.39394	-3.64501	-1.15132	-2.16306
$x^8 \times 100$	3.3	-1.7	1.1	1	0	1	0.4	0.4
Логарифмічна відносна зміна частки проблемних кредитів (l)	0.177523	1.854988	-0.01519	-0.51038	-0.07125	-0.06929	0.083291	-0.09107

Таблиця 5. Значення коефіцієнтів a_j для розрахунку впливу факторів на зміну частки проблемних позичок у кредитному портфелі Банку "З"

a_1 – для зміни ВВП України	-0.1
a_2 – для зміни доходів населення	-0.3
a_3 – для зміни індексу інфляції	2.0
a_4 – для зміни курсу валюти	2.6
a_5 – для зміни кредитного портфеля	0.1
a_6 – для частки довгострокових кредитів	2.7
a_7 – для частки кредитів в іноземній валюті	3.0
a_8 – для частки кредитів юридичним особам	-0.4

особам у кредитному портфелі Банку "З", тому що обсяги й структура кредитів, наданих фізичним і юридичним особам, різні.

Прогнозовану частку проблемних кредитів у кредитному портфелі Банку "З" позначимо P .

Зауважимо, що для зручності практичної реалізації цієї моделі всі фактори, що впливають на якість кредитного портфеля Банку "З" за ступенем кредитного ризику, позначимо як X із індексом. Розподіл факторів на позитивні й негативні з точки зору їх впливу на обсяги й частку проблемних кредитів у кредитному портфелі банку не проводимо, тому що характер і

ступінь їх впливу на момент виконання прогнозних розрахунків невідомі, вони з'ясовуються в результаті виконаних прогнозних розрахунків величини й знака коефіцієнтів a_j у формулах (6) і (9).

Зазначимо, що a_j , b_k , c_r – деякі невідомі заздалегідь коефіцієнти, які відповідно до формул (6), (9) визначають ступінь зміни частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банку залежно від r відносних змін факторів x_i^j , y_i^k , z_i^r .

Оскільки в модель прогнозування частки проблемної позичкової заборгованості в кредитному портфелі банку нами включено вісім факторів без їх розподілу на позитивні й негативні, припустимо, що кількість умовно позитивних факторів $m = 8$, а кількість умовно нейтральних та негативних факторів дорівнює нулю, тобто $l = 0$, $s = 0$.

Виходячи з цього, для виконання

прогнозних розрахунків частки проблемних кредитів у кредитному портфелі Банку "З", необхідні дані за 10 кварталів ($m + l + s + 2 = 8 + 2$).

Для виконання прогнозних розрахунків визначимо коефіцієнти a_j , $j = 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8$ у формулі (6). Для їх обчислення складемо систему з восьми лінійних рівнянь, де невідомими будуть вісім коефіцієнтів a_j . Для цього обчислюємо відносні зміни величин $X(i)$ і величини $P(i)$ при переході від кварталу до кварталу відповідно до формули (4), тобто:

$$x_{i-1}^j = \frac{X_i^j - X_{i-1}^j}{X_{i-1}^j}, i = 2, 9,$$

де i – номер відносної зміни фактора.

Крім того, відповідно до формули (10), щоб знайти праві частини системи, обчислюємо величини $f_{i-1} = \ln(P_{i+1}/P_i)$ для $i = 2, 9$. Усі значення величин факторів наведені в таблиці 3. Результати розрахунків занесемо в таблицю 4.

Оскільки в прогнозних розрахунках не враховувався розподіл факторів на позитивні і негативні, то знак "–" також не враховуємо у лівій частині формули (10).

Таким чином, для невідомих коефіцієнтів a_j одержуємо лінійну систему рівнянь $\sum_{j=1}^8 a_j x_i^j = f_i$, $i = \overline{1, 8}$, де значення x_i^j й f_i наведені в таблиці 4.

Враховуючи те, що значення x_i^j в таблиці помножені для зручності запису на 100, то, перемножуючи на 100 також і значення f_i , одержуємо

Таблиця 6. Відносні зміни факторів у III кварталі 2010 р.

Фактори	x^1	x^2	x^3	x^4	x^5	x^6	x^7	x^8
Значення	3.426143	3.2	0.7	0.1	2.4	5.6718	-1.70068	2.2

систему рівнянь:

$$17.12388 a_1 + 8.31 a_2 + 2.2 a_3 + 0.2 a_4 + 8.6 a_5 + 5.83501 a_6 + 0.58104 a_7 + 3.3 a_8 = 17.7523;$$

$$-11.6976 a_1 - 26.1 a_2 + 1.2 a_3 + 58.4 a_4 + 34.2 a_5 + 3.923077 a_6 + 2.522255 a_7 - 1.7 a_8 = 185.4988;$$

$$-22.9713 a_1 + 11.2 a_2 - 1.9 a_3 + 0 a_4 - 5.9 a_5 + 4.19287 a_6 - 2.31549 a_7 + 1.1 a_8 = -1.519;$$

$$13.64253 a_1 + 14.1 a_2 + a_3 - 0.9 a_4 - 3.3 a_5 - 7.5667 a_6 - 6.64781 a_7 + a_8 = -51.038;$$

$$17.58295 a_1 + 7.8 a_2 + a_3 + 5 a_4 - 0.6 a_5 - 1.77215 a_6 - 4.39394 a_7 + 0 a_8 = -7.125;$$

$$4.165755 a_1 + 7.3 a_2 + 0.9 a_3 - 0.3 a_4 - 2.7 a_5 + 2.31959 a_6 - 3.64501 a_7 + a_8 = -6.929;$$

$$-16.6603 a_1 - 14.3 a_2 - 2.1 a_3 - 0.7 a_4 - 1.7 a_5 + 4.51 a_6 - 1.15132 a_7 + 0.4 a_8 = 8.3291;$$

$$20.28195 a_1 + 18.1 a_2 + 0.1 a_3 - 0.2 a_4 - 3 a_5 + 2.0818 a_6 - 2.16306 a_7 + 0.4 a_8 = -9.107.$$

Вирішуючи цю систему рівнянь методом Гаусса, знаходимо значення коефіцієнтів a_j , які наведені в таблиці 5.

Для прогнозування частки проблемних позик у кредитному портфелі банку в четвертому кварталі 2010 р. скористаємося отриманими значеннями коефіцієнтів і даними таблиці 3 за третій квартал 2010 р., обчислимо відносні збільшення факторів до прогнозного періоду й занесемо їх у таблицю 6.

Тепер по формулі (9) обчислюємо прогнозоване значення частки проблемних кредитів (P) у четвертому кварталі 2010 р., використовуючи відоме значення частки проблемних кредитів за третій квартал 2010 р. (13.4%). Інші дані для розрахунку прогнозного показника наведені в таблицях 4 і 5.

$$P = P_{III} e^{\sum_{j=1}^m a_j x^j} = 13.4 e^{-3.4 \times 0.1 - 3.2 \times 0.3 + 0.7 \times 2.0 + 0.1 \times 2.6 + 2.4 \times 0.1 + 5.7 \times 2.7 - 1.7 \times 3 - 2.2 \times 0.4} = 14.8,$$

де P_{III} — частка проблемних кредитів за третій квартал 2010 року.

У результаті виконаних розрахунків прогнозована частка проблемних кредитів у кредитному портфелі банку в четвертому кварталі 2010 р. становить 14.8%, що на 1.4 п. п. більше фактичного їх значення, наведеного у таблиці 3, що свідчить про незадовільний рівень його кредитного ризик-менеджменту. У зв'язку з цим перед менеджментом банку стоїть завдання зниження проблемної позичкової заборгованості, інакше не виключається можливість

погіршення якості кредитного портфеля, фінансового стану й збільшення резервів під кредитні ризики.

Це може бути забезпечено за рахунок:

1) зменшення частки кредитів у іноземній валюті в кредитному портфелі Банку "З", оскільки за умов економічної нестабільності в країні зростають валютні ризики. Вони негативно впливають як на якість кредитного портфеля Банку "З", значна частка проблемних позик якого є кредити в іноземній валюті, так і на кредитоспроможність його позичальників.

За нашими розрахунками, виходячи з формули (9) $\frac{P_{i+1}}{P_i} = e^{-3 \times 0.1} = 0.74$, а $\frac{P_{i+1} - P_i}{P_i} = \frac{P_{i+1}}{P_i} - 1 = 0.74 - 1 = -0.26$, зниження валютних кредитів цього банку на 10% дасть змогу зменшити частку проблемних позик у його кредитному портфелі на 26%;

2) збільшення частки кредитів у національній валюті юридичним особам у кредитному портфелі, оскільки для банку, що аналізується, ця категорія позичальників є менш ризиковою.

За нашими розрахунками, виходячи з формули (9) $\frac{P_{i+1}}{P_i} = e^{-0.4 \times 0.1} = 0.96$, а $\frac{P_{i+1} - P_i}{P_i} = \frac{P_{i+1}}{P_i} - 1 = 0.96 - 1 = -0.04$, збіль-

шення таких кредитів на 10% дасть змогу знизити частку проблемних кредитів у загальній сумі кредитних вкладень Банку "З" на 4%;

3) зменшення частки довгострокових кредитів у кредитному портфелі банку, що аналізується, оскільки за умов економічної невизначеності вони є більш ризиковими.

За нашими розрахунками, виходячи з формули (9) $\frac{P_{i+1}}{P_i} = e^{-2.7 \times 0.1} = 0.76$, а $\frac{P_{i+1} - P_i}{P_i} = \frac{P_{i+1}}{P_i} - 1 = 0.76 - 1 = -0.24$, зни-

ження таких кредитів на 10% дасть змогу зменшити частку проблемних позик у кредитному портфелі цього банку на 24%.

ВИСНОВОК

Наведені розрахунки підтвердили практичну значущість розробленої моделі прогнозування проблемної позичкової заборгованості в кредитному портфелі банків в управлінні їх кредитним ризиком.

Література

1. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс].

— Режим доступу: www.bank.gov.ua.

2. Індикатори фінансової стійкості [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua.

3. Александров А.Ю. Финансово-кредитная система. Бюджетное, валютное и кредитное регулирование экономики, инвестиционные ресурсы / А.Ю.Александров / Проблемы современной экономики. — № 1(29) [Електронний ресурс: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=25281>].

4. Герасименко Р.А., Дегтярева М.С. Снижение проблемной ссудной задолженности как условие выхода банковской системы Украины из кризиса / Р.А.Герасименко, М.С.Дегтярева // Финансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. — Випуск 2(7). — 2009. — С.14—23.

5. Примостка Л.О. Финансовый менеджмент у банку: Підручник. — 2-ге вид. / Л.О.Примостка — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.

6. Сало І.В. Финансовый менеджмент банку: Навчальний посібник / І.В.Сало, О.А.Криклій. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2007. — 314 с.

7. Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України. Затверджено постановою Правління НБУ від 27.12.2007 р. № 481. [Електронний ресурс: <http://tc.nusta.com.ua/dkpru/dgerela/373.htm>].

8. Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків / Затверджене постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р. № 279.

9. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: посібник / О.В.Васюренко. — К.: Видавничий центр "Академія", 2001. — 320 с.

10. Кредитний ризик комерційного банку: Навч. посіб. / В.В.Вітлінський, О.В.Пернарієвський, Я.С.Наконечний, Г.І.Великоіваненко; за ред. В.В.Вітлінського. — К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. — 251 с.

11. Масленченков Ю.С. Финансовый менеджмент банка: Учебное пособие для вузов / Ю.С.Масленченков. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. — 399 с.

12. Смулов А.М. Прогнозирование величины показателя удельного веса просроченной задолженности кредитной организации [Електронний ресурс: <http://auditfin.com/fin/2001/1/rsmulov/rsmulov.asp>].



Досвід і практика/

Микола Вознюк

Директор Львівського інституту
банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України,
кандидат економічних наук, доцент

П'ять кроків, що змінять нашу освіту

Досвід роботи керівником комерційного банку дав мені змогу подивитись на роботу у навчальному закладі очима бізнесмена-роботодавця. Саме бізнес та співпраця з іноземними інвесторами відкрила для мене сучасні реалії європейського менеджменту, маневреності в роботі, оперативне реагування на кризові небезпеки, індивідуальний підхід до клієнтів. Освітня установа менш гнучка, адже її діяльність чітко регла-

ментована. І все ж виклики часу та конкуренція ставлять перед нами нові вимоги. Зокрема, ми змушені ламати певні ментальні стереотипи та робити важливі кроки вже зараз. Від цього залежить, як розвиватиметься освітня установа найближчим часом.

БАГАТОКАНАЛЬНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ

За 72 роки існування нашої освітньої установи ми звикли, що фінансово про нас завжди дбала держава, а з 1991 року – Національний банк України. Проте вуз – річ видаткова, а підвищувати ціну за навчання чи запроваджувати додаткові платні послуги – не завжди доцільно і виправдано. Тому на часі шукати додаткові канали фінансування, розкривати внутрішні ресурси. Врешті, це вже давно роблять кращі вищі навчальні заклади світу. Ми також повинні розраховувати на кошти з місцевого бюджету, бізнесу (комерційне навчання за рахунок юридичних осіб, фінансування стипендій), доходи від наукових досліджень, консультацій, виконання договірних тем, грантових програм, кошти благодійних фондів тощо. Тому нинішнього року ми створили спеціальну робочу групу із впровадження грантових і договірних тем. П'ять заявок ми вже подали, ще більше десятка – в роботі і впродовж року будуть подані кафедрами. Маємо змогу спостерігати за успішним досвідом роботи в цьому напрямі нашого партнера – Краківського економічного університету, де кожна кафедра активно залучає кошти за рахунок виконання договірних тем. Сподіваємося наслідувати їхній приклад.

Щодо замовлень на наукові дослідження від комерційних банків, то, на

жаль, поки що їх менше, ніж хотілося б. Фінансова система нині переживає складний перебудовний період, тому мало хто з керівників дбає про перспективу на 10–15 років уперед. Утім, ми до цього обов'язково прийдемо, а тому маємо бути готовими.

РОЗШИРЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ВИПУСКНИКІВ

Переглядаючи місця роботи наших випускників, побачив, що лише у Львівській міській раді та її установах працюють 24 фахівця, котрі закінчили наш інститут. Це свідчить про те, що база знань та навиків, які отримують студенти у Львівському інституті банківської справи (крім профільних дисциплін, можна назвати навиків громадської роботи, професійну англійську, ораторське мистецтво, стресостійкість), дає змогу працювати на багатьох напрямках професійної діяльності. Тому переконаний, що наші випускники можуть успішно працювати не лише в банках, а й у бізнесовій сфері, пенсійних фондах, кредитних спілках, державних контролюючих органах та органах влади. Все це – нові ринки для працевлаштування. Вбачаю тут великий простір для співпраці. Банки нині здебільшого готові запропонувати лише вакансії працівників фронт-офісів, котрі повинні перш за все продавати банківські продукти. На



Микола Вознюк підписує угоду про співпрацю з Краківською бізнес-школою.

такий посаді випускник ЛІБСу не схоче довго залишатися, адже має значний багаж знань, а також відповідні амбіції. Тому ми повинні враховувати сучасні вимоги ринку і паралельно впроваджувати нові навчальні програми, зокрема й іноземною мовою, активніше використовувати елементи математичного моделювання та ІТ-технології. Так, наша кафедра банківської справи, аби тримати високу планку підготовки фахівців, готується до впровадження магістерської програми з викладанням англійською мовою “Антикризовий менеджмент у банку” (поки що для однієї групи). А це означає, що потрібно підготувати навчально-методичні матеріали з 26 дисциплін, у тому числі й англійською мовою, та мати відповідних науково-педагогічних працівників. Сьогодні ми можемо впевнено сказати, що такий викладацький ресурс у нас є.

Один із пріоритетів у роботі Львівського інституту банківської справи — підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Ми відшуковуємо можливості контролю за впровадженням передових технологій викладання та зростання педагогічної майстерності викладачів. Окрім штатних працівників запрошуємо читати лекції успішних практиків, керівників департаментів НБУ, іноземних науковців. Наші студенти мають можливість відвідувати майстер-класи найвідоміших економістів України. Ми шукаємо найсучасніші програми для впровадження їх у викладання, останні з яких — корпоративна соціальна відповідальність та фінансова грамотність.

Окремий напрям діяльності педагогічного колективу — підбір тем магістерських робіт. Вони мають бути тісно пов'язані з актуальними проблемами економіки, а захищатися — на базах практики.

Розвиваючи тему нових можливостей майбутнього працевлаштування випускників, зауважу: нам слід краще співпрацювати з випускниками, налагодити тісніші контакти з ними. Це величезний потенціал уже успішних людей, серед яких — керівники територіальних управлінь та департаментів Національного банку, керівники комерційних банків та фінустанов, успішні бізнесмени і представники трудових колективів не тільки банківського сектору, а й багатьох інших сфер суспільства. Вони можуть ефективно допомагати нам у профорієнтаційній роботі з майбутніми абітурієнтами та під час працевлаштування випускників, ділитися власним досвідом, зрештою, підтримувати власну альма-матер.

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА

Цьогоріч ми наповнили профорієнтаційну роботу багатьма новациями. Аналіз показав слабку ефективність традиційних Днів відкритих дверей. Сьогодні, аби відчувати реальні результати від подібних заходів, ми змінюємо підходи у визначенні цільової аудиторії, місця і часу проведення таких подій. По-перше, ми побачили, що все ж таки більшою мірою на прийняття старшокласниками рішення “куди піти вчитися?” впливають батьки. Під час здачі документів на вступ до вузу 90% абітурієнтів приходять з батьками. Саме тому незабаром плануємо провести батьківські збори для батьків випускників Львівського економічного ліцею, що працює у нашому

навчальному корпусі. Вони побачать, в яких умовах навчатимуться та проживатимуть їхні діти. Окремо проведемо презентацію закладу для батьків абітурієнтів львів'ян і випускників з інших міст і сіл. Вони зможуть оцінити переваги нашого закладу. До речі, провести цю зустріч плануємо не в березні, а в квітні і травні, коли саме приймається остаточне рішення.

У наших планах також понад п'ятдесят зустрічей із цільовою аудиторією — випускниками ліцеїв, гімназій, коледжів, і не лише у Львові, а й в інших містах. Нещодавно ми завершили агітаційний тур із профорієнтаційної роботи по семи областях Західної України — побували у Чернівцях, Ужгороді, Івано-Франківську, Рівному, Тернополі, Хмельницьку, Луцьку та продовжуємо роботу на Львівщині. По можливості презентуємо наш заклад в актових залах територіальних управлінь Національного банку і обов'язково, — в освітніх установах (школах, гімназіях, ліцеях, коледжах). Із цими навчальними закладами напрацьовано контакти, які постійно підтримуються. Під час зустрічей пояснюємо специфіку нашого вузу, випускник якого, отримуючи університетський диплом, може працювати не лише у банківській сфері, а й в інших галузях народного господарства. І ще одне ноу-хау. У рамках агітаційних турів ми відзначаємо кращих учнів подяками інституту, даруємо власну сувенірну продукцію, особисто запрошуємо побувати у стінах нашого ЛІБС Університету банківської справи НБУ.

Цього року приймальна комісія ЛІБСу змінить адресу свого офіційного розташування — з проспекту Шевченка переїде у навчальний корпус № 3 по проспекту Чорновола, 53. Отже, батьки та абітурієнти, подаючи документи, зможуть побачити простору аудиторію, новітні технічні можливості, які ми можемо їм запропонувати. Думаю, це позитивно впливатиме на наш конкурс.

Ще про одну новинку. Наступного навчального року ми готуємось відкрити перший в Україні Дитячий університет. Зізнаюсь, цю ідею нам підказав візит до Краківського економічного університету. Суть її в тому, що за невелику плату обдаровані діти після уроків відвідують одне — два заняття, але в інституті. Тут їх знайомлять зі специфікою університетського навчання, розповідають про економіку, менеджмент, фінанси тощо. Сподіваюсь, що створення Дитячого університету дасть

змогу вийти на вищий рівень профорієнтаційної роботи. Це сприятиме ефективнішому формуванню лав майбутніх абітурієнтів ще з дитинства та працюватиме в контексті з діючими в Університеті банківської справи НБУ програмами поширення фінансової грамотності серед населення (за участі американських експертів із питань фінансової грамотності, представників Національного банку України та УБС НБУ) і з втіленням у життя соціально-



Студенти і викладачі Університету банківської справи на вершині Говерли.

просвітницького проекту “Дітям про банки та банківську діяльність”.

ВНУТРІШНЯ ПЕРЕБУДОВА

Перші документи, з якими я ознайомився, заступивши на посаду директора інституту, — Статут Університету банківської справи НБУ та Положення “Про Львівський інститут банківської справи”. Вони чітко визначають три основні пріоритетні напрями роботи навчального закладу — освіта, наукова та навчально-виховна діяльність. Четвертий — адміністративно-господарська підтримка попередніх трьох складових. Коли ж я ознайомився зі структурою інституту і штатним розписом, то побачив, що за кількістю працівників три основні позиції тотожні одній — четвертій, тобто на одного науково-педагогічного працівника припадає один працівник адміністративно-обслуговуючого персоналу. Це, на мою думку, надто дорого. Вважаю, оптимальним могло б бути таке співвідношення: 70% науково-педагогічних працівників на 30% представників адміністративного апарату та інший персонал. Яким чином знайти вихід? Вихід є. Свого часу наш інститут перейшов на охорону приміщень через аутсорсинг — послуги сторонньої охоронної структури, і нині така схема успішно працює. Тому якщо ми переведемо частину госпо-

дарських напрямів на послуги зі сторони, то зможемо вивільнити матеріальний та фінансовий ресурс і використати його якісніше, тобто на поліпшення навчального, наукового та виховного процесів. Нововведення зменшить адміністративно-господарську чисельність персоналу і водночас дасть змогу економити час, полегшить документообіг, спростить бюрократичну тяганину і, що важливо, зменшить “навантаження” на кошторис. Завдання керівництва закладу бачу у постійному контролі за процесами оптимізації організаційної роботи.

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ КУРАТОРСТВА

Нинішня молодь живе у надзвичайно динамічному та вимогливому світі, де є безліч можливостей та спокус. У багатьох питаннях молодим людям потрібна підтримка, порада, а інколи і суворі дисципліна. Тому інститут кураторства повинен розвиватися й удосконалюватися. На жаль, сьогодні багато питань у виховному процесі тримається на ентузіазмі викладачів. Справді, інколи вчасне інформування батьків або друзів

бесіда зі студентом дають змогу не допустити виникнення тих чи інших проблем, поліпшити успішність. На кураторах сьогодні лежить велика відповідальність. Отже, їх необхідно заохочувати індивідуально, — за конкретні справи та успіхи.

У Львівському інституті банківської справи створено чудові умови для того, аби кожен міг розкрити свої таланти, ми всіляко сприяємо самореалізації молодих людей. У нас діють студентське наукове товариство, хореографічні, художні та вокальні гуртки, різноманітні спортивні секції. Інститутське життя насичене різними конкурсами, олімпіадами, змаганнями, мандрівками, майстер-класами, благодійними акціями тощо. Найстаранніших відмінників ми заохочуємо можливістю відвідати літні школи, здобути цінний досвід завдяки практиці за кордоном, отримати іменні стипендії.

У лютому місяці цього року я вперше вручив кращим студентам директорську стипендію. Це мій особистий внесок у підтримку талановитих дітей. Коли розглядав кандидатури претендентів на отримання цієї стипендії, то був вражений, наскільки багатосторонньо розвинутими є наші студенти. І що

характерно: часто саме ті, хто добре навчається, активні й у громадському житті. З власного досвіду бачу: активні люди — активні в усьому. Нині працюємо над тим, аби посилити конкуренцію серед студентів і збільшити кількість претендентів на іменні стипендії. У цьому керівництву інституту допомагає студентська дорадча рада. До речі, вона відіграє неабияку роль у житті ЛІБСу. Між директором та студентським активом триває постійний діалог.

Я маю унікальну можливість спостерігати за розвитком людини від молодого абітурієнта до зрілого професора чи успішного банкіра, підприємця. Цей багаторічний процес концентрується в одній установі, в одному колективі, в якого також одна мета — бути успішним.

Рік роботи на посаді директора Львівського інституту банківської справи — це як сходження разом із колективом на гору Говерлу з нагоди 5-річчя Університету банківської справи НБУ. Це дуже символічно. Впевнений, у нашого колективу попереду ще буде багато сходжень та багато подоланих вершин.



Фото Вікторії Гнип.

Інформація з першоджерел/

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у лютому 2012 р.¹

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Публічне акціонерне товариство “Легбанк”	ПАТ	111 500 000	08.10.1991 р.	17	м. Київ, вул. Жилинська, 27
Публічне акціонерне товариство “ФІНЕКСБАНК”	ПАТ	122 474 000	08.10.1991 р.	19	м. Київ, вул. Миколи Грінченка, 4, літера Б
Публічне акціонерне товариство “Грін Банк”	ПАТ	76 650 000	09.01.1992 р.	81	м. Київ, вул. Стельмаха, 10-а
Публічне акціонерне товариство “БАНК РИНКОВІ ТЕХНОЛОГІЇ”	ПАТ	300 000 000	13.09.2010 р.	335	м. Київ, вул. Лук’янівська, 1, літера А
Дніпропетровська область					
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК “АКСІОМА”	ПАТ	266 000 000	10.01.2006 р.	302	м. Дніпропетровськ, вул. Сімферопольська, 11, приміщення 25
Донецька область					
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК “ПІВДЕНКОМБАНК”	ПАТ	300 000 000	03.10.1991 р.	12	м. Донецьк, просп. Ватутіна, 33-а
Одеська область					
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “МАРФІН БАНК”	ПАТ	435 000 050	05.11.1993 р.	207	м. Іллічівськ, вул. Леніна, 28

¹ “Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків” опубліковано у “Віснику НБУ” № 2 за 2012 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків, виділено червоним кольором. Назви банків подаються за орфографією статутів.

Банки, включені до Державного реєстру банків у лютому 2012 р.

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
Дніпропетровська область					
ПУБЛІЧНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО “МЕЛІОР БАНК”	ПАТ	120 000 000	24.02.2012 р.	340	м. Дніпропетровськ, вул. Ливарна, 9, приміщення 75

На замовлення “Вісника НБУ” матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації, ліцензування та реорганізації банків Національного банку України Олена Сілецька.



Дослідження/

Сергій Левшаков

Заступник головного бухгалтера,
начальник департаменту
міжнародних розрахунків
ПАТ КБ "Приватбанк"

Перспективи розвитку послуг із надання електронних цифрових підписів у банківській системі України

Автор статті аналізує використання сучасних технологій електронних цифрових підписів у провідних країнах Європи, рішення, яке пропонує товариство Світових міжбанківських фінансових телекомунікацій (SWIFT) та необхідність впровадження єдиних підходів у використанні ЕЦП в Україні. Запропоновано низку заходів щодо змін у процедурах використання електронних цифрових підписів з урахуванням новітніх інформаційних технологій.

Розвиток банківських технологій у XXI столітті передбачає надання нових послуг населенню. Більшість клієнтів економить свій час і хоче управляти власними рахунками дистанційно, не відвідуючи банку. Зі свого боку, банки згідно з чинним законодавством повинні обов'язково ідентифікувати своїх клієнтів. Для цього застосовуються різні сучасні методи. Найпоширеніший із них — використання електронного цифрового підпису (надалі — ЕЦП). Оскільки в Україні діє законодавче обмеження на використання різноманітних алгоритмів, що мають міжнародне визнання, а також відсутній єдиний підхід щодо технологій використання ЕЦП, виникає безліч проблем у даній справі. Громадяни, державні та комерційні організації змушені використовувати різні технології для формування та практичного застосування ЕЦП.

Порушена проблема виникла не сьогодні. Її досліджували у своїх працях вітчизняні вчені й фахівці-практики А.Савченко, І.Івченко, Д.Лук'янов, В.Степаненко, А.Мелашенко, О.Перевозчикова та інші.

Використання ЕЦП стає все більш популярним в Україні. Крім банків, ЕЦП широко використовують при відправці звітів до податкових органів. За інформацією Державної податкової

адміністрації України, скажімо, у червні 2011 року в електронному вигляді було відправлено 218 тис. фінансових звітів від фізичних і юридичних осіб, що становило 91% від загальної кількості платників ПДВ [1].

Усього в Україні за станом на 01.03.2011 р. в органах державної податкової служби зареєстровано 3 894.4 тис. платників податків, серед яких — 1 162 тис. юридичні особи і 2 731 тис. — фізичні особи-підприємці [2].

За станом на 01.10.2011 р. кількість працюючих в Україні становила 20.3 млн. чоловік [3]. Отже, потенційна кількість фізичних і юридичних осіб, які можуть використовувати ЕЦП при роботі з банками, може сягнути понад 23 млн. осіб.

Зауважимо, на 01.01.2012 р. в державному Центральному засвідчуючому органі (надалі — ЦЗО) зареєстровано 17 центрів сертифікації ключів (надалі — ЦСК), серед яких лише 3 банки — НБУ, Приватбанк та Укрсиббанк [4]. Але отримав акредитацію та розпочав роботу поки що тільки Приватбанк. Інші банки лише починають створювати власні ЦСК або користуються послугами сторонніх спеціалізованих організацій.

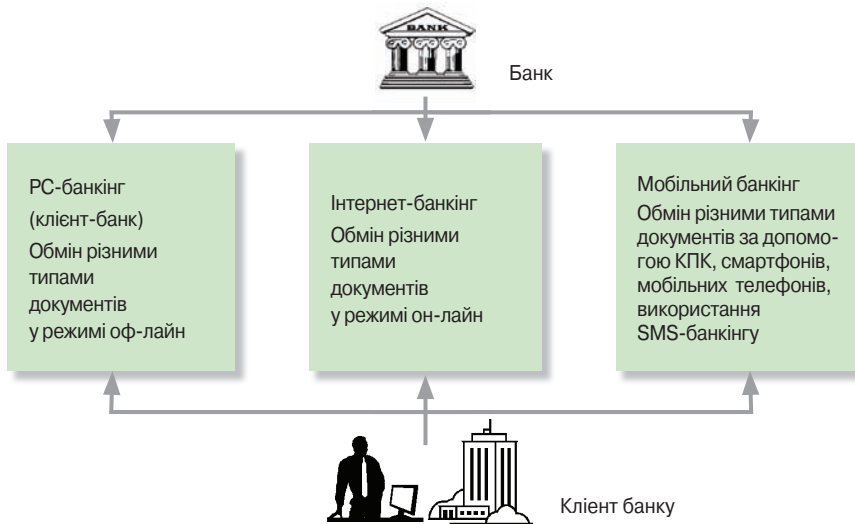
Користувачі банківських послуг, особливо корпоративні, давно відчують нагальну потребу мати єдину, недорогу й надійну технологію для об-

міну повідомленнями між своїми контрапартнерами та обслуговуючими банками. Така технологія включає обмін інформацією між банком та клієнтом із використанням різних методів доступу (див. схему 1). Такий обмін передбачає: управління рахунками, платіжними картами, отримання виписок за рахунками та підтвердженнь виконання платежів, оформлення та відправку платіжних документів, надходження інформації про курси валют, новини тощо.

В Україні інфраструктура ЕЦП лише формується, тоді як в інших країнах, зокрема в Євросоюзі, ще у 2000–2003 роках була імплементована Директива Європарламенту і Європейської Ради 1999/93/ЄС про введення систем ЕЦП [5] і рішення Європейської комісії 2003/511/ЄС про визнання стандартів ЕЦП [6].

Окрім того, Європейська комісія за підтримки Європарламенту запропонувала стратегію розвитку Європейського союзу, в якій особлива увага приділяється розвитку інформаційного простору Євросоюзу до 2015 р. [7]. Ця стратегія є продовженням розвитку попередньої ініціативи "i2010" [8], якою передбачалося створення в країнах ЄС умов для вільного обміну інформацією. Ця стратегія спрямована на досягнення трьох головних цілей:

Схема 1. Методи дистанційного доступу клієнта до банківських послуг із використанням електронного цифрового підпису



– створення єдиного європейського інформаційного простору, що сприятиме відкритості й конкуренції внутрішнього ринку для інформування суспільства, а також вільному обміну інформацією;

– створення умов для інвестицій та інновацій в ІТ-сфері;

– ширше охоплення ІТ-технологіями суспільства, що сприятиме підвищенню якості життя і послуг.

Держави Євросоюзу неухильно дотримуються стратегії розвитку Інтернет-технологій. Так, найбільші транспортні оператори Швеції автобусний Свєбас (Swebus) та державний залізничний С Джі (SJ) надають змогу користуватися вільним Інтернетом технології “Вай-Фай” (Wi-Fi) в усіх автобусах та потягах компаній.

За даними дослідження, що здійснили на замовлення Єврокомісії група консалтингових компаній Капджеміні (Capgemini), Ай-Ді-Ес (IDS) та інші, найрозвинутіший цифровий сервіс у Європі мають Австрія, Ірландія, Мальта, Португалія [9]. Характерним прикладом використання ЕЦП є Австрія, де кожен платник податків може отримати “картку громадянина” [10], яка є як підтвердження права особи проживати на території Австрії, так і слугує засобом для отримання широкого спектра послуг. “Картка громадянина”, скажімо, дає змогу скористатися послугами державної електронної служби (eGovernment) при заповненні податкових декларацій, оформленні соціальних страховок, пенсій, медобслуговування тощо, а також забезпечує дистанційний доступ до банківських послуг. Нова картка повинна пройти проце-

ду реєстрації, після чого з її допомогою можна користуватися різними додатками в Інтернеті. Наприклад, для ідентифікації і декларації податків на порталі податкової служби Австрії – finanzonline.bmf.gv.at.

За допомогою картки можна створювати і перевіряти ЕЦП, шифрувати і розшифровувати електронні документи, підраховувати й перевіряти контрольні суми на електронних документах, зчитувати або записувати інформацію із/до пам’яті картки.

З кінця 2009 року в Австрії як альтернативу смарт-карткам стали застосовувати мобільні телефони. Перед роботою із сайтом необхідно зареєструвати номер власного мобільного телефону в державній службі з наданням фото або за допомогою “картки громадянина” на порталі цієї служби. Ключі, сертифікати, інформація про клієнта зберігаються на захищеному сервері в різних базах даних. Для доступу до ключів необхідно: за допомогою введення логіна (номера телефону) і пароля (від 6 до 20 символів) дістати доступ до ключів і сертифікатів. Для цього на мобільний телефон відправляється одноразовий пароль – ТАН (TAN) (transaction number – номер трансакції) з терміном дії 5 хвилин. Після введення одноразового пароля користувач може підписувати особистим ЕЦП електронні документи, які він обробляє в цій службі. Таким чином досягається високий рівень безпеки використання єдиних електронних посвідчень особи (смарт-картка) і мобільних телефонів із застосуванням ЕЦП.

В Україні сфера використання електронного підпису значно вужча,

ніж у країнах ЄС. Хоча крім доступу до банківських послуг, клієнт часто має потребу обмінюватися інформацією з державними органами. Статтею 49 Податкового кодексу України, який набрав чинності 1 січня 2011 року, для великих і середніх підприємств передбачено обов’язкове надання податкової звітності в електронній формі [11]. Проте часто виникають випадки, коли для ідентифікації клієнта у банках доводиться використовувати різні механізми автентифікації. Однак різні пристрої, що містять несумісні ключі автентифікації, алгоритми цифрових підписів, паролів тощо, роблять процедуру незручною, громіздкою та дорогою. Українські банки вже почали створювати власні ЦСК, а деякі, наприклад, Укрсоцбанк, Сведбанк уже пропонують клієнтам використовувати USB-контейнери (токени) для зберігання ключів [12].

З іншого боку, банкам доводиться ідентифікувати своїх клієнтів та дотримуватися як національного законодавства, так і загальноприйнятих міжнародних правил (зокрема загальноєвропейського законодавства ЄС), внутрішньої політики ідентифікації клієнта (Know Your Client – знай свого клієнта). Для цього використовуються різні технології та алгоритми. Часто клієнт, маючи рахунки в різних банках, змушений зберігати багаточисельні ключі і паролі, застосовувати різні пристрої для їх зберігання та ідентифікації, що створює чималі труднощі в їх використанні. Для розв’язання цих проблем співтовариство SWIFT пропонує універсальне і недороге рішення – 3Skey (SWIFT Secure Signature Key) [13].

Технологія роботи запропонованого рішення така: банки, що є членами співтовариства SWIFT, замовляють і отримують USB-прилади (токени) для зберігання секретних ключів. Ці пристрої передаються клієнтам. Клієнти активують пристрої на порталі SWIFT (3SKey.com) і генерують особистий та відкриті ключі. На завершальному етапі формується сертифікат відкритого ключа, який разом з унікальним ім’ям (ідентифікатором) реєструється у базі даних в інфраструктурі PKI SWIFT (Public Key Infrastructure) (див. схему 2).

Ідентифікатор не містить відомостей про клієнта, а лише асоціює клієнта з сертифікатом. Після цього клієнт проводить “прив’язку” (асоціацію) свого ідентифікатора до обслуговуючого його банку. Така асоціація здійс-

снюється за фізичної присутності клієнта або з використанням заздалегідь обумовлених безпечних каналів зв'язку. Під час процесу асоціації банк перевіряє дійсність сертифіката клієнта, чи не знаходиться він у списку відкликаних сертифікатів SWIFT, і “прив'язує” клієнта до відповідного сертифіката. Після цього процесу клієнт асоціюється з певним унікальним ідентифікатором, а токен, що містить секретні ключі і сертифікат, готовий до роботи. Тепер клієнт може підписувати своїми ключами повідомлення, платіжні доручення і відправляти їх у банк. Якщо клієнт має рахунки в інших банках і бажає обмінюватися інформацією з використанням єдиного токена, він має пройти процедуру асоціації з кожним із цих банків.

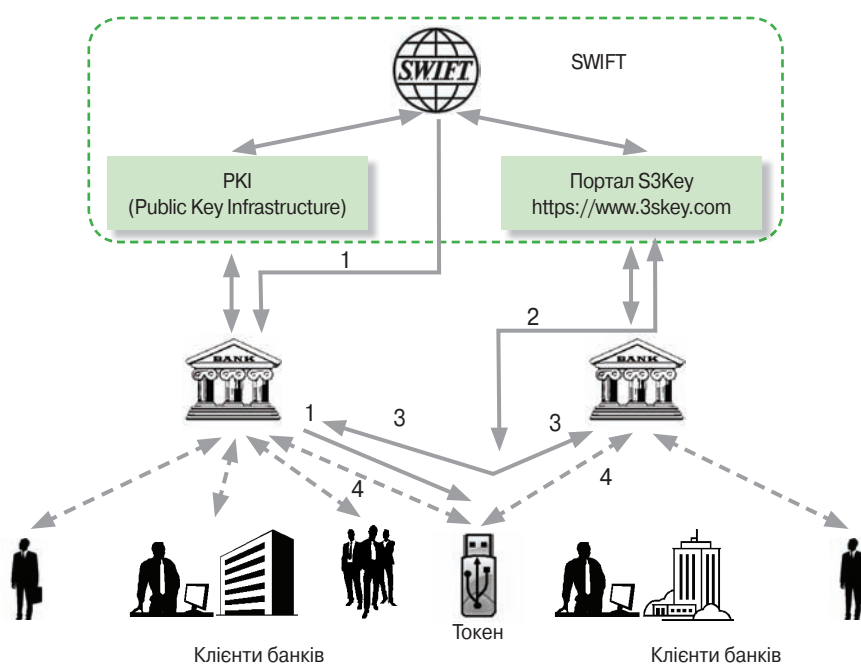
Отже, клієнт, котрий обслуговується в різних банках, дістає можливість використовувати один особистий ключ, який знаходиться у токені. Цей алгоритм дає змогу клієнтам банків використовувати єдину технологію використання ЕЦП і відмовитися від різних пристроїв, ключів, алгоритмів шифрування, паролів (див. схему 3).

Для підвищення надійності та стійкості цифрових підписів у SWIFT застосовуються останні досягнення сучасної криптологічної технології, а саме [14]:

- єдина для всіх банків PKI інфраструктура;
- сертифікати стандарту X.509 V3;
- ключі алгоритму RSA з довжиною ключів 2048 біт;
- використання Хеш-функції SHA 256;
- відповідність ЕЦП стандарту форматування PKCS #7.

Переваги пропонованого рішення полягають у тому, що використовується вже готова і надійна інфраструктура SWIFT PKI [15], і банкам немає потреби нести додаткові витрати. Цю ж структуру банки можуть використовувати для обміну фінансовими повідомленнями між собою. Клієнти отримують можливість використовувати універсальні токени і ключі для безпечного обміну фінансовою та іншою інформацією з різними обслуговуючими банками. Ще одна перевага такого рішення – зручність використання токенів. У ньому зберігаються особисті ключі користування і залежно від призначеної функції їх можна застосовувати для створення електронної печатки або електронного підпису. В разі втрати або викрадання токена зловмисник не зможе дістатися до осо-

Схема 2. Технологія активації токенів у SWIFT



1. SWIFT присилає неактивований токен до банку. Банк передає його клієнту.
2. Клієнт активує токен на порталі 3skey.com, генерує ключі та сертифікат.
3. Клієнт реєструє та асоціює токен у банках, що його обслуговують.
4. Токен використовується для ЕЦП у повідомленнях до банку, що його обслуговує.
5. Банки перевіряють ЕЦП та статус токена, ідентифікують клієнта.

бистих ключів, оскільки вони захищені стійкими криптографічними алгоритмами і для доступу до них необхідний пін-код користувача. В такому разі клієнтові необхідно звернутися в банк і повідомити про втрату токена. Банк з використанням інфраструктури PKI повідомляє SWIFT про компрометацію ключів цього користувача. В результаті у базі даних SWIFT встановлюється статус зазначених ключів як “недійсні”. При необхідності користувач зможе отримати новий токен і пройти процедуру його реєстрації спочатку.

Застосовуючи таку технологію, банки отримують надійне рішення від всесвітньо визнаного співтовариства SWIFT, яке може виступати як ще один напрямок розвитку ЕЦП в Україні.

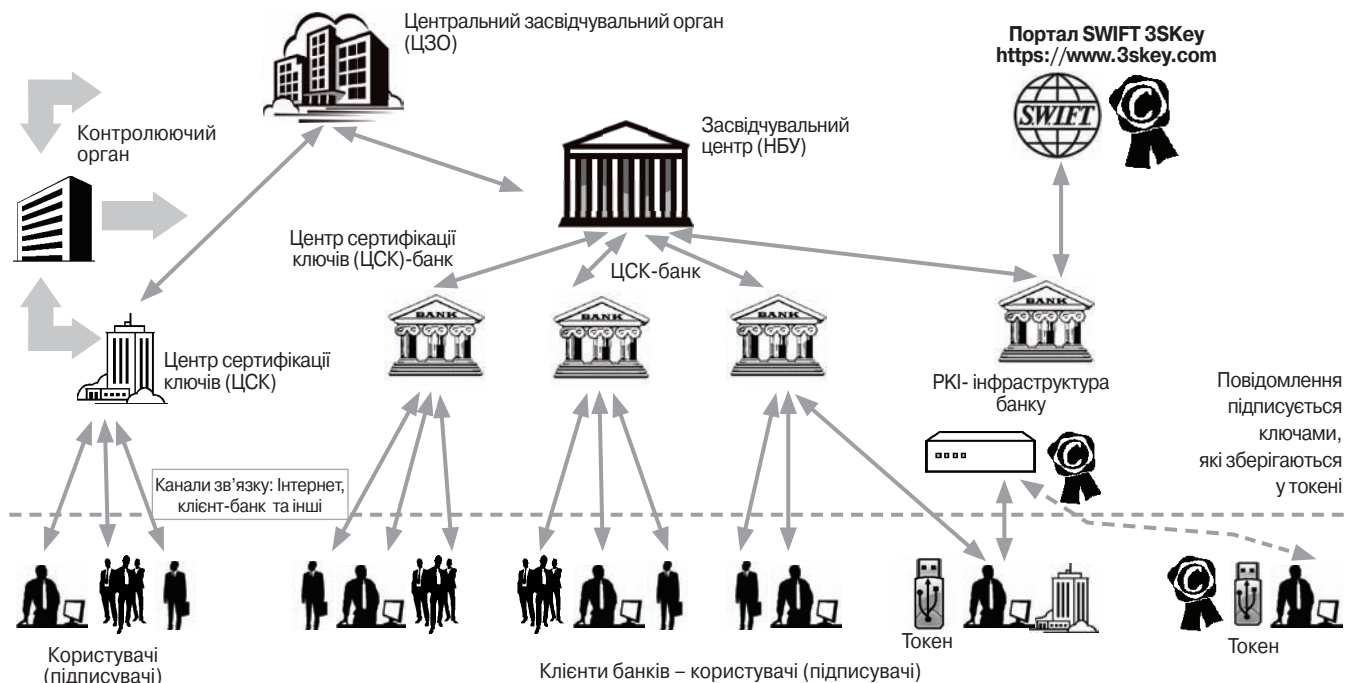
ВИСНОВКИ

Різнні підходи до формування ЕЦП в Україні призводять до виникнення безлічі алгоритмів шифрування, пристроїв зберігання, програмного забезпечення, що використовуються для дистанційного отримання банківських послуг, подання звітності в державні органи. Отже, використання ЕЦП стає важким та незручним для громадян, підприєм-

ств та організацій. Вимоги до ЕЦП, визначені у національному стандарті ДСТУ 4145-2002, дають змогу використовувати алгоритми, що ґрунтуються на еліптичних кривих. Водночас інші популярні в усьому світі алгоритми, наприклад, RSA, в українському стандарті не передбачені.

Слід зазначити, що єдині сучасні технології знімуть проблему використання ЕЦП для банківських установ, державних органів, приватних осіб, дрібних і великих підприємств. Запровадження таких ІТ-технологій дасть змогу використовувати єдиний компактний пристрій, що містить електронні ключі, за допомогою яких незалежно від адресата можна буде направляти звіти, платежі, запити на управління власним рахунком, виписки за рахунком тощо. Отже, необхідно якнайшвидше впровадити єдині технології, оскільки банки вже почали розробляти власні центри сертифікації ключів. Після їх створення в майбутньому буде дуже складно переналаштовувати системи під єдину технологію. Національний банк України має виступити флагоманом тестування та запровадження новітніх технологій, поширення такого досвіду в усіх галузях використання ЕЦП, а не лише в банківській. Крім того, держава за

Схема 3. Технологія застосування 3Skey в інфраструктурі електронного цифрового підпису України



прикладом країн ЄС має ініціювати розроблення і впровадження сучасних технологій використання ЕЦП шляхом введення цифрових посвідчень на основі багатофункціональних смарт-карток та мобільних телефонів. Такі новації зближуватимуть європейські й українські банківські технології, а також стануть ще одним кроком України на шляху до європейського розвитку.

Література

1. Учervні 91% платників ПДВ подали звітність в електронному вигляді. 12 липня 2011 // Прес-служба ДПА України. Офіційний веб-сайт Державної податкової адміністрації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=329171&cat_id=45661.

2. Кількість платників податків збільшилась на 2,7 відсотка. Офіційний веб-сайт Державної податкової адміністрації України. Новини 12 березня 2011 // Прес-служба ДПА України за матеріалами Управління реєстрації та обліку платників податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sta.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=316797&cat_id=45661.

3. Основні показники ринку праці (квартальні дані) у 2011 році. Офіційний веб-сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/rp/oprp/oprp_u/oprp_u2011.htm.

4. Зареєстровані ЦСК та ЗЦ. Офіційний веб-сайт Центрального засвідчувального органу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://czo.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=4&Itemid=7.

5. Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 on a Community framework for electronic signatures [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999L0093:EN:NOT>.

6. 2003/511/EC: Commission Decision of 14 July 2003 on the publication of reference numbers of generally recognised standards for electronic signature products in accordance with Directive 1999/93/EC of the European Parliament and of the Council [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003D0511:EN:NOT>.

7. European Council conclusions on Europe 2020 strategy inclusive Digital Agenda (point 7) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/115346.pdf.

8. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “i2010 – A European Information Society for growth and employment” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005DC0229:EN:NOT>.

uri=CELEX:52005DC0229:EN:NOT.

9. Digitizing Public Services in Europe: Putting ambition into action – 9th Benchmark Measurement, December 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/information_society/newsroom/cf/document.cfm?action=display&doc_id=747.

10. Citizen Card. Your electronic identification on your e-card and mobile phone [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.buergerkarte.at>.

11. Податковий кодекс України. Закон України № 2755-VI від 02.12.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

12. Інтернет-банкінг, клієнт банк, мобільний банкінг, електронний банкінг в Сведбанк Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.swedbank.ua/index.php?cat=144>.

13. Products & services/3SKey. Офіційний сайт SWIFT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.swift.com/products/3skey?lang=en>.

14. Products & services/3SKey/Our solution. Офіційний сайт SWIFT [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.swift.com/products/3skey/our_solution.

15. Левшаков С.Ф. Проблеми становлення інфраструктури електронних цифрових підписів в банківській системі України // Вісник Української академії банківської справи. – Суми, – 2010. – № 2. – С. 80–85.

Дослідження/

**Олексій Гришин**

Директор представництва "GIWI кошелёк"

Олександр Біліловець

Інженер відділу системних інформаційних технологій Міжнародного науково-навчального центру інформаційних технологій і систем Національної академії наук України Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України



Електронні гроші і мікрокредитування: оцінка можливості їх співіснування за допомогою математичної моделі

Великі операційні витрати і незначні обороти залишали мікрокредитування поза увагою комерційних банків. Але чи зможуть банки скористатися перевагами електронних грошей, реалізувавши на їх основі макрофінансові послуги?

Спираючись на нормативні акти Національного банку України, зокрема на Положення "Про електронні гроші в Україні", автори статті проводять аналіз економічної доцільності впровадження банками сервісів, пов'язаних з електронними грошима, в контексті їх використання як інструменту мікрокредитування. Дослідження побудоване на базі моделі комерційного банку, а його чисельні результати, які спираються на реальні дані систем електронних грошей, дають змогу на практичному прикладі визначити можливі напрями отримання банком додаткових доходів і обрахувати їх значення.

ВСТУП

Стрімкий розвиток ринку електронних грошей на пострадянському просторі привертає до себе увагу не тільки фахівців електронної торгівлі, а й фінансистів. Згідно з даними асоціації "Електронні гроші" обсяг ринку Росії у 2010 році становив еквівалент близько 7 млрд. доларів США, кількість активних користувачів зросла майже на 50% — до 30 мільйонів. В Україні відповідно до даних, оголошених на "E-money forum", що відбувся 11–12 листопада 2010 року в Москві, обсяг ринку становив близько 2 млрд. гривень на рік.

На відміну від Росії, де питаннями регулювання діяльності електронних платіжних систем займаються й досі (за станом на середину червня 2011 року) з метою врахування наслідків регулятивного втручання в цей ринок, та Європи, де діє значно ліберальніше законодавство [1], в Україні 2008 року було прийнято жорсткий нормативний акт [2],

згідно з яким емісію е-грошей могли здійснювати лише комерційні банки¹. Проте вони виявилися не лише не готовими до експансії на цей ринок, а навіть не мали економічного й теоретичного підґрунтя для здійснення банківських операцій з е-грошима.

У своїх попередніх працях [3] автори провели аналіз економічної доцільності впровадження е-грошей за допомогою математичної моделі комерційного банку [4], [5], зокрема визначили економічну ефективність надання додаткових послуг клієнтам із використанням е-грошей [6].

У даній статті в рамках діючих в Україні нормативних актів НБУ розглянуто можливість використання е-грошей як інструменту мікрокредитування. Доцільність короткострокових позик людям, які не можуть унаслідок низки

¹ Нині цей нормативно-правовий акт втратив чинність. Новий варіант Положення "Про електронні гроші в Україні" затверджено постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481.

факторів отримати повноцінний банківський кредит, є дуже актуальною в світі. Наприклад, у сусідній Росії в липні 2010 року Державною Думою РФ було прийнято Закон “Про мікрофінансову діяльність та мікрофінансові організації” [7]. Фактично давно працюють небанківські установи, що здійснюють такі операції – Гремін банк (Grameen Bank), Ківа (Kiva), а також ряд Інтернет-сервісів – послуга Куппи.ру [8], яка охоплює кредитні покупки в он-лайн-іграх, кредитна біржа Веб Мані Дебт (WebMoney Debt) та ін. [9].

Чи зможе банківська установа з урахуванням факторів ризику здійснювати такі операції? Чи мають вони економічне підґрунтя? Яким чином надання мікrokредитів вплине на основні показники діяльності системи е-грошей та банку в цілому? За яких умов кредитування забезпечить задану норму прибутку? Які методи можна застосувати для зниження ризиків при здійсненні мікrokредитних операцій?

ПОТОКОВА МОДЕЛЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Відповіді на поставлені вище запитання спробуємо знайти за допомогою методів фінансового менеджменту організацій [10] і математичного моделювання. Для цього за базову візьмемо математичну модель комерційного банку [4]. Вона побудована відповідно до потокової моделі теорії керування [11] і дає змогу не тільки розраховувати окремі показники, а й врахувати вплив зовнішнього середовища за розрахунків прогнозних значень показників. У схематичному вигляді в контексті комерційного банку вона подана на схемі 1.

Відповідно до вимог НБУ банк повинен здійснювати аналіз та контролювати багато показників. Крім того, практично в кожному банку існують внутрішні нормативи, так звані показники для здійснення управлінського аналізу. Значення таких показників залежать від багатьох факторів. Серед них є як керовані (наприклад, відсоткові ставки за кредитами і депозитами), так і некерovanі (світова криза, інфляція в країні тощо). Завдяки моделюванню можна за рахунок управління керованими факторами знайти спосіб досягнення заданих показників роботи установи.

Розроблена у [4] модель дає змогу для заданих початкових умов визначити найраціональнішу стратегію розвитку (підтримання ліквідності на заданому рівні, збільшення доходів, зменшення ризиків тощо), спираючись на такі показники роботи, як залишок коштів на рахунках банку (миттєва ліквідність) і його дохід. Слід зазначити, що при

розрахунках враховуються впливи зовнішніх неконтрольованих факторів (нормативно-правова база, політичні фактори, непередбачувані зміни ринку тощо).

Основна ідея потокової моделі комерційного банку в тому, що всі фінансові операції банку можуть бути представлені як потоки грошових коштів. Одні потоки (вхідні – депозити, повернення кредитних коштів, спонсорські внески, збільшення статутного фонду і т. п.) збільшують залишки коштів у банку, а інші (вихідні – кредити, повернення банком депозитів із процентами, сплата податків, нарахування зарплатні і т. п.) зменшують їх. Один з основних показників діяльності банку – миттєва ліквідність – у цьому разі може бути записаний так:

$$x_1(t) = x_1(t_0) + \int_{t_0}^t (\sum_i v_i(\tau) - \sum_i w_i(\tau)) d\tau, \quad (1)$$

де t – час здійснення розрахунку, $t \in [t_0, t_1]$;

$x_1(t)$ – залишок коштів на рахунках та в касі комерційного банку в момент часу t (миттєва ліквідність);

$x_1(t_0)$ – залишок коштів на рахунках комерційного банку в момент часу t_0 ;

v_i й w_j – вхідні та вихідні потоки коштів банку.

Відповідно до поставленої у статті задачі слід визначитися з необхідністю й можливістю реалізації мікrokредитного сервісу в банку. Тому обмежимо модель розглядом кредитних операцій та операцій, що можуть бути джерелом для їх здійснення.

У випадку здійснення банком кредитних і депозитних операцій модель стану може бути записана так [12]:

$$x_1(t) = \int_{t_0}^t (K(t-\tau) \times (1 + u_K(t-\tau)) - K(t) - D(t-\tau) \times (1 + u_D(t-\tau)) + D(t)) dt, \quad (2)$$

$$x_1(t_0) = 0,$$

де τ – строк, на який надається кредит, береться депозит;

$u_{K,D}$ – процентна ставка за кредитами, депозитами (керуючі впливи);

$D(t)$ – сума отриманих банком депозитів у момент часу t ;

$K(t)$ – сума наданих банком кредитів у момент часу t .

Або з урахуванням факторів невизначеності:

$$x_1(t) = \int_{t_0}^t \left(\begin{aligned} &-(K_0 - b \times u_K(t) + \theta_K(t)) + \\ &+(K_0 - b \times u_K(t-\tau) + \theta_K(t-\tau)) \times (1 + u_K(t-\tau)) + \\ &+(D_0 + a \times u_D(t) + \theta_D(t)) - \\ &-(D_0 + a \times u_D(t-\tau) + \theta_D(t-\tau)) \times (1 + u_D(t-\tau)) \end{aligned} \right) dt, \quad (3)$$

$$x_1(t_0) = 0,$$

де $\theta_K(t), \theta_D(t); -\Theta \leq \theta_{K,D}(t) \leq \Theta$ – параметри, що характеризують невизначеність.

Не менш важливим показником для визначення стану банку є отриманий ним дохід, який обраховується як різниця коштів отриманих процентів за кредитами та виплачених процентів за депозитами:

$$x_2(t) = \int_{t_0}^t \left((K_0 - b \times u_K(t-\tau) + \theta_K(t-\tau)) \times u_K(t-\tau) - (D_0 + a \times u_D(t-\tau) + \theta_D(t-\tau)) \times u_D(t-\tau) \right) dt, \quad (4)$$

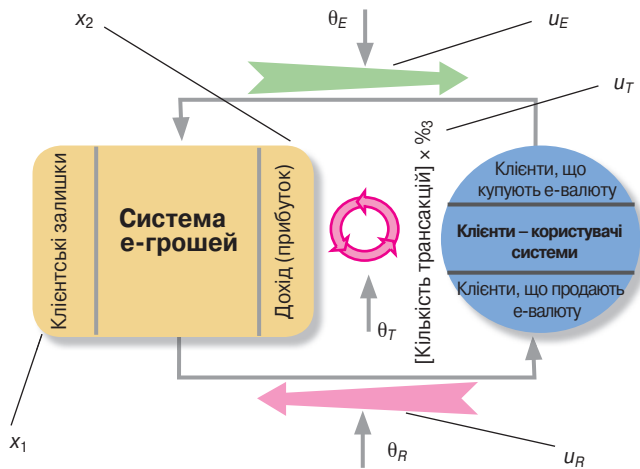
$$x_2(t_0) = 0.$$

Запропонована модель відображає стан банку, який здійснює кредитно-депозитні операції. Для того, щоб урахувати операції банку з електронними грошима, розширимо наведену модель, зваживши на основні аспекти діяльності системи електронних грошей.

Схема 1. Схема банку як відкритої системи управління



Схема 2. Схема руху грошових коштів у системі е-грошей



ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ

Модельовання діяльності системи електронних грошей з використанням методології теорії керування було проведено в [3]. Результатом стала модель, що описує діяльність системи е-грошей, обраховує залишки коштів та дохід, записана у вигляді, можливого для розширення. У цій моделі, яка структурно й термінологічно схожа з моделлю комерційного банку [12], всі показники обраховуються в традиційних грошових одиницях (відповідно до положення НБУ [2] е-гроші по суті є інструментом здійснення діяльності, а не ще однією формою грошей). І всі операції проводяться з єдиними законними платіжними засобами в Україні — безготівковими та готівковими гривнями.

Виходячи з припущення, що діяльність системи е-грошей також може бути описана за допомогою поточної моделі, стан системи (миттєва ліквідність) запишеться так:

$$x_1(t) = \int_{t_0}^t (E(t) - R(t) + P(t)) dt, \quad x_1(t_0) = 0, \quad (5)$$

де $x_1(t)$ — залишки коштів на рахунках клієнтів системи на момент часу t ;

$x_1(t_0)$ — залишки клієнтських коштів на рахунках у момент часу t_0 ;

$E(t)$ — обсяг е-коштів, передплачених клієнтами, на момент часу t ;

$R(t)$ — обсяг е-коштів, отриманих клієнтами при погашенні е-грошей, на момент часу t ;

$P(t)$ — доходи, що формуються за рахунок погашення й транзакцій е-грошей $P(t) = R(t) \times u_R(t) + T(t) \times u_T(t)$, де $u_R(t)$ — процентна ставка на етапі виведення е-коштів із системи на момент часу t (керування, від якого залежать обсяги виведених грошей);

$T(t)$ — загальна сума всіх транзакцій, які пройшли через платіжну систему на момент часу t ;

$u_R(t)$ — процентна ставка, яка береться від суми транзакції як оплата за здійснення операції переказу е-коштів, на момент часу t (керування, від якого залежать обсяги транзакцій);

У праці [3] автори зробили припущення, що на процес

продажу е-грошей клієнтам впливає бюджет розвитку, тобто ті кошти, які вкладаються в інформування потенційних користувачів та/або підвищення привабливості системи. В такій інтерпретації бюджет розвитку фактично є способом керування вхідним потоком коштів для купівлі е-грошей.

Зв'язок між функцією попиту на електронну валюту й керуванням було визначено експериментально та описано лінійним рівнянням:

$$E(t) = E_0 + a \times u_E(t) + \theta_E(t), \quad (6)$$

де E_0 — попит на електронні гроші за нульової ставки відрахувань на розвиток системи ($E_0 \geq 0$);

a — коефіцієнт еластичності, який показує, на скільки електронних грошових одиниць збільшиться надходження е-валюти на клієнтські рахунки при збільшенні відсотка відрахувань на 1% ($a \geq 0$);

$u_E(t)$ — відрахування в бюджет розвитку на момент часу t .

Аналогічно визначається зв'язок між функцією пропозиції електронної валюти й керуванням:

$$R(t) = R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t), \quad (7)$$

де R_0 — пропозиція електронних грошових одиниць за нульової ставки погашення е-грошей;

b — коефіцієнт еластичності, який показує, на скільки електронних грошових одиниць зменшиться виведення електронної валюти при збільшенні маржі на 1% ($b \geq 0$).

Дещо складніше визначається сума здійснених транзакцій, яка ставиться в залежність від оплати за операції переказу е-грошей:

$$T(t) = T_0 \times (T_0^{-3 \times u_T(t)}) + \theta_T(t), \quad (8)$$

де T_0 — обсяг транзакцій за нульової ставки комісійного проценту;

$\theta_{E,R,T}(t)$, $-\theta_{E,R,T} \leq \theta_{E,R,T}(t) \leq \theta_{E,R,T}$ — як і раніше, випадкові величини, які відображають невизначеність зовнішнього економічного середовища.

Таким чином, модель стану грошового еквівалента залишків системи е-грошей має такий вигляд:

$$x_1(t) = \int_{t_0}^t \left((E_0 + a \times u_E(t) + \theta_E(t)) - (R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) + (T_0 \times (T_0^{-3 \times u_T(t)}) + \theta_T(t)) \times u_T(t) \right) dt, \quad x_1(t_0) = 0. \quad (9)$$

Дохід системи е-грошей обраховується як різниця коштів, отриманих за погашення е-грошей та оплати транзакцій, і грошей, вкладених у розвиток системи, та записується так:

$$x_2(t) = \int_{t_0}^t \left((R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) + (T_0 \times (T_0^{-3 \times u_T(t)}) + \theta_T(t)) \times u_T(t) - u_E \times x_1(t) \right) dt, \quad x_2(t_0) = 0. \quad (10)$$

Отже, робота системи е-грошей, що виконує функції випуску, погашення та забезпечує їх транзакції, описується рівняннями (9) і (10). В [6] вони розширюються за провадженням поняття додаткових послуг (сервісів) і обрахуванням доцільності їх реалізації в ЕПС.

Чи можливо зробити одним із таких сервісів надання мікрокредитів? Чи потрібні для цього додаткові грошові ресурси та чи можна використовувати для цього існуючі клієнтські залишки? Яким чином враховувати фактично банківський сервіс у моделі системи електронних гро-

шей? Чи можливо доповнити математичну модель банку електронними грошима? Спробуємо знайти відповіді на ці запитання.

МІКРОКРЕДИТУВАННЯ

Проаналізуємо доцільність реалізації сервісу мікрокредитування за участі електронних грошей. Для цього вважатимемо, що мікрокредитний сервіс є одним із додаткових сервісів системи е-грошей. Тоді відповідно до [6] та [12], тобто (3) і (9) стан системи (що характеризується значенням миттєвої ліквідності) може бути записаний так:

$$x_1(t) = \int_{t_0}^t \left(\begin{aligned} & (E_0 + a \times u_E(t) + \theta_E(t)) - \\ & - (R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) + (R_0 - b \times u_R(t) + \\ & + \theta_R(t)) \times u_R(t) + \\ & + (T_0(t) \times (T_0(t)^{-3 \times u_T(t)} + \theta_T(t)) \times u_T(t) - \\ & - (K_0(t) - c \times u_K(t) + \theta_K(t)) + \\ & + (K_0(t - \tau_K) - c \times u_K(t - \tau_K) + \theta_K(t - \tau_K)) + \\ & + (D_0(t) - d \times u_D(t) + \theta_D(t)) - \\ & - (D_0(t - \tau_D) - d \times u_D(t - \tau_D) + \theta_D(t - \tau_D)) + \\ & + \theta_{KD}(t) \end{aligned} \right) dt, \quad (11)$$

$$x_1(t_0) = x_0,$$

де $\tau_{K,D}$ — інтервал часу, на який надаються кредити, залучаються депозити;

$\theta_{KD}(t)$, $-\theta_{KD} \leq \theta_{KD}(t) \leq \theta_{KD}$ — випадкова величина, яка характеризує несвоєчасне або неповне погашення кредитів та передчасне чи неповне зняття депозитів.

Загальний дохід системи е-грошей від основної діяльності з урахуванням відсотків за кредитами відповідно до (4) і (10) має такий вигляд:

$$x_2(t) = \int_{t_0}^t \left(\begin{aligned} & (R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) \times u_R(t) + \\ & + (T_0(t) \times (T_0(t)^{-3 \times u_T(t)} + \theta_T(t)) \times u_T(t) + \\ & + (K_0(t) - c \times u_K(t - \tau_K) + \theta_K(t)) \times u_K(t) - \\ & - (D_0(t) - d \times u_D(t - \tau_D) + \theta_D(t - \tau_D)) \times u_D(t) - \\ & - u_E(t) \times x_1(t) + \theta_{KD} \end{aligned} \right) dt, \quad (12)$$

$$x_2(t_0) = x_0.$$

Визначимо максимальний обсяг позик, які може видати кредитна установа, та дохід, що йому відповідає, враховуючи кредитну діяльність, що здійснюється в умовах невизначеності зовнішнього середовища. Для цього введемо ряд обмежень та задамо початкові умови.

Для здійснення діяльності з надання кредитів необхідно мати доступ до грошових ресурсів. У випадку здійснення кредитних операцій існують реальні можливості використання клієнтських залишків системи е-грошей в ролі фінансового ресурсу. Тому розглянемо ситуацію, коли банк надає кредити, не збільшуючи масу емітованих е-грошей та дотримуючись правил “обережного споживчого кредитування” (застосовувати такі правила до клієнтів систем е-грошей простіше через, наприклад, наявність інформації з історії операцій клієнта з е-валютою та через використання ресурсної бази того ж типу).

Математично такі передумови можуть бути записані так:

$D_0(t) = 0$, $u_D(t) = 0$ — кредити надаються, виходячи з наявних ресурсів, тобто без залучення депозитів;

$x_1(t) \geq 0$ — передоплаченість е-грошей;

$x_1(t) \geq R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t) + (R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) \times u_R(t) -$

система не погасить більше е-грошей, ніж було емітовано (також впливає з передоплаченості);

$K_0 \leq \phi \times x_1(t)$ — мінімізація ризику втрати поточної ліквідності через здійснення кредитних операцій; коефіцієнт ϕ визначається відповідно до ризикової політики фінустанови.

Проведемо чисельні розрахунки і для цього визначимо початкові дані: період часу τ , на який надаються кредити, візьмемо 1, тобто наданий у момент часу $t-1$ кредит повертається в повному обсязі з відсотками в t , відсотки нараховуються за принципом простої процентної ставки. Основні показники обраховуються в гривнях (млн. грн.), а розрахунковим періодом є 1 місяць. Коефіцієнт $\phi = 0.5$, зважаючи на те, що з практики ЕПС Інтернет.Гроші і WebMoney відомо, що як одномоментно, так і протягом визначеного нами розрахункового періоду в 1 місяць клієнтські залишки не опускаються більш як на 40% від загальної кількості.

Інші емпіричні дані, отримані від системи Інтернет.Гроші: граничні значення попиту і пропозиції — $E_0 = 67$ млн. грн., $R_0 = 35$ млн. грн., $T_0 = 4.5 \times x_1(t)^2$, $K_0 = 0.5 \times x_1(t)$; коефіцієнти еластичності — $a = 170$ млн. грн., $b = 110$ млн. грн., $c = 24$ млн. грн.; відсоткові ставки (керування) — $u_E(t) = 3\% = 0.03$, $u_R(t) = 5\% = 0.05$, $u_T(t) = 0.08\% = 0.0008$, $u_K(t) = 15\% = 0.15$.

Для проведення розрахунків оберемо період із десяти часових відрізків, у яких здійснюватиметься кредитна діяльність, та розрахуємо значення миттєвої ліквідності в кожний момент часу з урахуванням впливу збурень зовнішнього середовища. Параметри, які відображають невизначеність зовнішнього економічного середовища (збурення): $\theta_E(t), \theta_R(t), \theta_K(t), \theta_D(t), \theta_{KD}(t)$, $-\theta_{E,R,T,K,D,KD} \leq \theta_{E,R,T,K,D,KD}(t) \leq \theta_{E,R,T,K,D,KD}$ задаються у вигляді функції рівномірного розподілу на інтервалі $[-\theta, \theta]$ (для кожного виду збурення приймаються свої граничні точки $-\theta$ і θ).

При проведенні розрахунків вважатимемо, що на всьому часовому проміжку не змінюються значення функції попиту/пропозиції та керуючі впливи. А максимальний розмір кредитів відповідно до прийнятого раніше припущення становить 0.5 від $x_1(t)$. Результати оформимо у вигляді таблиці (див. таблицю 1).

За умови впровадження політики управління ризиками, відповідно до якої обирається найгірший зі сценаріїв розвитку (найнижче значення миттєвої ліквідності), а також, враховуючи, що відповідно до визначених умов дохід $x_2(t)$ від надання кредиту в момент часу $x - t$ отримується в наступний момент часу t , до-

Таблиця 1. Результати обчислень параметрів системи е-грошей на заданому інтервалі часу з урахуванням впливу збурень зовнішнього середовища

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
$x_1(t)$	45.473	43.977	39.636	46.697	35.66	47.251	40.785	43.151	40.486	51.455	48.435	0
$K_0(t)$	22.736	21.989	19.818	23.349	17.83	23.626	20.393	21.576	20.243	25.728	24.218	0
$K(t)$	19.136	18.388	16.217	19.748	14.229	20.025	16.792	17.975	16.642	22.127	20.617	0
$x_2(t)$	1.508	4.335	4.307	3.635	4.714	3.196	4.619	3.863	4.194	3.582	4.834	4.308
$\Delta x_2(t)$	0	2.87	2.758	2.432	2.961	2.133	3.003	2.518	2.696	2.495	3.318	3.092

² Попит на переказ е-грошей задамо не константою, як це було зроблено в [3], а значенням, яке знаходиться в лінійній залежності від клієнтських залишків, що відоме з практики роботи систем електронних розрахунків.

³ Відповідає ставці за транзакції в електронній платіжній системі Веб Мані (WebMoney), яка дорівнює 0.08%.

⁴ Відповідає одній із найпопулярніших кредитних ставок у сервісі Веб Мані Дебт (WebMoney Debt), яка дорівнює 0.05% на день, 15% на місяць або 182.5% річних.

датковий дохід від кредитної діяльності $\Delta x_2(t)$ становитиме 2.133 млн. грн., що стане результатом надання 17.83 млн. грн. кредитів.

Чи принесе цей додатковий дохід прибуток системі е-грошей? Відповісти на це запитання можна, лише ввівши в модель витрати і провівши розрахунки з урахуванням додаткових обмежень, мінімізуючи можливі ризики.

РИЗИКИ ТА ВИТРАТИ

Безперечно, кредитна діяльність пов'язана з певним ризиком неповернення позичених коштів. Тому кредитні організації використовують різноманітні методи мінімізації ризиків. Наприклад, кредитор може обмежувати для кожного клієнта максимальний обсяг кредиту, ставлячи його в залежність від середнього значення залишків коштів на рахунку потенційного позичальника за певний період. Також кредитна установа може обмежувати надання позик користувачам, які є клієнтами сервісу менше певного часу, чи для клієнтів платіжної системи, які не виконали жодної операції, чи запроваджувати обмеження на використання рахунку (електронного гаманця) на час, доки кредит не буде погашено.

Першою ланкою зниження кредитних ризиків є вже враховане обмеження $K_0 \leq \phi \times x_1(t)$, суть якого полягає в тому, що в активи (для даної моделі – кредити) вкладється лише частина наявних коштів.

Також методом зменшення кредитних ризиків може бути формування резервного фонду, розмір якого обраховується, наприклад, як відсоток від наданих кредитів $F(t) = \alpha \times K(t)$, де α – норма резервування, $K(t) = K_0 - c \times u_K(t)$ – сума кредитів, надана в момент часу t . Причому:

$$\phi \times x_1(t) \geq K(t) \times (1 + \alpha),$$

адже кількість коштів, що використовується в кредитній діяльності, не може перевищувати дозволений ліміт. Зважаючи на це, грошовий еквівалент залишку е-грошей (4.1) тепер описуватиметься рівнянням:

$$x_1(t) = \int_{t_0}^t \left(\begin{aligned} & (E_0 + a \times u_E(t) + \theta_E(t)) - \\ & - (R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) + (R_0 - b \times u_R(t) + \\ & + \theta_R(t)) \times u_R(t) + \\ & + (T_0(t) \times (T_0(t)^{-3 \times u_T(t)} + \theta_T(t)) \times u_T(t) - \\ & - (K_0(t) - c \times u_K(t) + \theta_K(t)) \times (1 + \alpha) + \\ & + (K_0(t - \tau_K) - c \times u_K(t - \tau_K) + \theta_K(t - \tau_K)) \times \\ & \times (1 + \alpha) + (D_0(t) - d \times u_D(t) + \theta_D(t)) - \\ & - (D_0(t - \tau_D) - d \times u_D(t - \tau_D) + \theta_D(t - \tau_D)) + \\ & + \theta_{KD}(t) \end{aligned} \right) dt, \quad x_1(t_0) = x_0. \quad (13)$$

Введемо до моделі поняття витрат. Вважатимемо, що витрати покриваються за рахунок отриманих доходів. Основними статтями оберемо: C_{ERT} – постійні витрати на функціонування сервісу е-грошей (забезпечення основної діяльності – емісії; погашення й трансакцій)⁵; C_K^{Σ} – загальні постійні витрати на підтримку кредитного сервісу; C_K^1 – постійні витрати на видачу одного кредиту.

Тоді дохід системи обраховуватиметься так:

⁵ У цій моделі вважатимемо, що всі витрати по основній діяльності системи е-грошей покриваються постійними витратами, адже на практиці більшість операцій автоматизована, тому зв'язок між кількістю здійснених операцій і витратами непропорційний і може бути описаний емпіричним коефіцієнтом.

$$x_2(t) = \int_{t_0}^t \left(\begin{aligned} & (R_0 - b \times u_R(t) + \theta_R(t)) \times u_R(t) + \\ & + (T_0(t) \times (T_0(t)^{-3 \times u_T(t)} + \theta_T(t)) \times u_T(t) + \\ & + (K_0(t) - c \times u_K(t - \tau_K) + \theta_K(t)) \times u_K(t) - \\ & - (D_0(t) - d \times u_D(t - \tau_D) + \theta_D(t - \tau_D)) \times u_D(t) - \\ & - u_E(t) \times x_1(t) + \theta_{KD} - C(t) \end{aligned} \right) dt, \quad x_2(t_0) = x_0, \quad (14)$$

де $C(t) = C(E(t), R(t), T(t), K(t), D(t))$ – функція витрат на здійснення операцій з е-грошиками, надання кредитів і залучення депозитів.

Для визначення додаткового доходу від здійснення кредитної діяльності як різниці між доходами від надання кредитів та витратами на забезпечення роботи цього сервісу подамо витрати у вигляді $C(K(t)) = C_{\Sigma K} + C_K \times Q_K(t)$. Тоді додатковий дохід від кредитної діяльності матиме такий вигляд:

$$\Delta x_2(t) = K(t) - u_K(t) - C(K(t)), \quad \Delta x_2(t) = K(t) - u_K(t) - C_{\Sigma K} + C_K \times Q_K(t), \quad (15)$$

де $Q_K(t)$ – кількість наданих кредитів, яка обраховується як:

$$Q_K(t) = \frac{K(t)}{K_{mid}^1} = \frac{K_0(t) - c \times u_K(t) + \theta_K(t)}{K_{mid}^1},$$

де K_{mid}^1 – середнє значення одного наданого кредиту.

Таблиця 1 з урахуванням резерву (13) і витрат на кредитний сервіс (14) і (15) матиме такий вигляд (див. таблицю 2):

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
$x_1(t)$	45.473	43.977	39.636	46.697	35.66	47.251	40.785	43.151	40.486	51.455	48.435	0
$K_0(t)$	22.736	21.989	19.818	23.349	17.83	23.626	20.393	21.576	20.243	25.728	24.218	0
$K(t)$	20.093	18.438	16.267	19.798	14.279	20.075	16.842	18.025	16.692	22.177	20.667	0
$C(t)$	0.89	0.86	0.773	0.914	0.693	0.925	0.796	0.843	0.79	1.01	0.949	0
$x_2(t)$	1.458	3.475	3.534	2.721	4.021	2.271	3.823	3.02	3.404	2.572	3.885	3.221
$\Delta x_2(t)$	-0.84	2.061	2.035	1.568	2.319	1.259	2.258	1.726	1.956	1.537	2.42	2.055

Слід зазначити не тільки зменшення значень наданих кредитів $K(t)$ (за рахунок запровадження резервного фонду) і суми загального доходу $x_2(t)$ (за рахунок запровадження загальних витрат системи е-грошей $C(t)$) для кожного моменту часу. Відповідно до (15) прямі витрати за кредитною діяльністю $C(K(t))$, які є частиною загальних витрат $C(t)$, зменшили додатковий дохід від даної послуги. Це показово продемонстровано в момент часу t_0 , коли додатковий дохід є від'ємним, тому що системою було надано перші кредити і понесено витрати, але додатковий дохід ще не отримано. У наведеному прикладі джерелом покриття цих видатків є доходи від поточної діяльності.

Таким чином, з урахуванням методів мінімізації ризиків (резервування) та враховуючи витрати на здійснення кредитних операцій, реальний обсяг кредитування за визначених умов і прийнятих обмежень становитиме 14.279 млн. грн., а додатковий дохід від кредитної діяльності $\Delta x_2(t) = 1.259$ млн. грн.

Практичні завдання, що стоять перед банком, потребують визначення ще кількох важливих показників. До них можна віднести мінімальний розмір одного кредиту, який з точки зору окупності доцільно надавати клієнтам, а також мінімальну суму кредитів, яка б забезпечила беззбитковість (чи задану банком прибутковість) кредитної послуги.

Мінімальний розмір одного кредиту K_{min}^1 можна визначити, виходячи з припущення, що дохід, який він принесе, повинен компенсувати витрати на його надання:

$$K_{min}^1 \times u_K = C_K^1 + \left[\frac{C_K^\Sigma}{K(t)} + \lambda \right] \times K_{min}^1, \quad (16)$$

$$K_{min}^1 = \frac{C_K^1}{u_K - \lambda - \frac{C_K^\Sigma}{K(t)}}, \quad (17)$$

де λ – процентна маржа, яка є закладеною рентабельністю кредитного сервісу в розрахунок на певний період (наприклад, 1 рік).

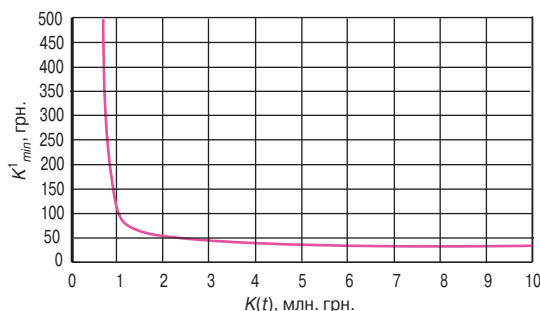
Виходячи з того, що $K_{min}^1 > 0$, знаменник (17) не може набувати від'ємних значень. Тому, виникає таке обмеження:

$$K(t) > \frac{C_K^\Sigma}{u_K - \lambda} > 0. \quad (18)$$

Проаналізуємо відповідно до (17) залежність суми наданих кредитів $K(t)$ і розміру мінімального кредиту K_{min}^1 графічно (див. графік 1).

Відповідно до графіка 1 чим більша сума наданих кре-

Графік 1. Залежність мінімального розміру кредиту від суми наданих кредитів



дитів, тим менше значення мінімального кредиту може встановлювати система, тобто при збільшенні $K(t)$,

$\frac{C_K^\Sigma}{K(t)} \rightarrow 0$, а значення функції прямує до $K_{min}^1 = \frac{C_K^1}{u_K - \lambda}$.

Якщо задати $C_K^1 = 5$ грн., $C_K^\Sigma = 100\,000$ грн., $\lambda = 0.0025$, то відповідно до (17) мінімальний, економічно обґрунтований розмір одного кредиту $K_{min}^1 = 33.89$ грн. При цьому загальна сума наданих кредитів, виходячи з (18), повинна становити близько $K(t) = 13.56$ млрд. грн.

З другого боку, існує функція попиту на кредити $K(t) = K_0(t) - c \times u_K(t)$, відповідно до якої загальна сума наданих кредитів залежить від відсоткової ставки за кредитами. Змінюючи значення відсоткової ставки, можна керувати загальною сумою наданих кредитів, яким згідно з графіком 1 відповідатиме значення K_{min}^1 . Протилежний підхід, за яким, обираючи значення K_{min}^1 , обраховують відсоткові ставки за кредитами для досягнення визначених значень, наприклад, процентної маржі, також може бути використаний.

Цей приклад підтверджує можливість за допомогою наведеної моделі керувати кредитними операціями установи таким чином, щоб досягти оптимальних значень за заданими показниками діяльності (мінімум ризиків, максимум доходу, максимальна кількість клієнтів тощо).

Перейдемо до визначення мінімальної суми наданих кредитів $K_{min}^\Sigma(t)$, яка б покривала всі витрати системи

е-грошей з кредитної діяльності. Для цього вважатимемо, що прямі витрати на надання кредитів та постійні витрати на підтримку функціонування кредитного сервісу повинні не тільки компенсуватися отриманим від кредитної діяльності доходом, а й забезпечувати визначений прибуток (процентну маржу):

$$K_{min}^\Sigma(t) \times u_K = \frac{K_{min}^\Sigma(t)}{K_{mid}^\Sigma} \times C_K^1 + C_K^\Sigma + \lambda \times K_{min}^\Sigma(t), \quad (19)$$

$$K_{min}^\Sigma(t) = \frac{C_K^\Sigma}{u_K - \lambda - \frac{C_K^1}{K_{mid}^\Sigma}}. \quad (20)$$

Зрозуміло, що $K_{min}^\Sigma(t) > 0$ можна досягти лише за умови

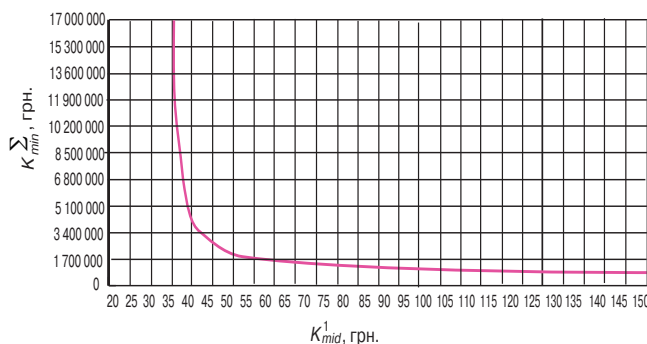
$$K_{mid}^\Sigma > \frac{C_K^1}{u_K - \lambda} \Rightarrow K_{mid}^\Sigma > K_{min}^1. \quad (21)$$

Це логічно підтверджує думку про те, що середній кредит повинен бути більшим від мінімального.

Відповідно до (20) можна визначити залежність $K_{min}^\Sigma(t)$ від середнього розміру однієї позики K_{mid}^Σ та зобразити у вигляді графіка (див. графік 2).

Відповідно до наведеного графіка чим ближче середній розмір одного кредиту до мінімального, тим більшу

Графік 2. Залежність мінімальної суми кредитів від розміру середнього значення суми наданих кредитів



суму кредитів необхідно надати. Наприклад, при значенні K_{mid}^1 на 1 грн. більше K_{min}^1 (тобто $K_{mid}^1 = 34.89$ грн.) необхідно надати на 23.852 млн. грн. кредитів для досягнення поставлених цілей (окупність і рентабельність у розмірі 3%). З другого боку, збільшення середнього значення одного кредиту може призвести до того, що загальна сума наданих кредитів відповідно до (19) прямуватиме до $K_{mid}^1 = K_{min}^\Sigma(t) = 678\,000$ грн.

Якщо за визначених вище умов ($C_K^1 = 5$ грн., $C_K^\Sigma = 100\,000$ грн., $\lambda = 0.0025$) провести розрахунок мінімальної суми всіх наданих кредитів, які б покривали прямі видатки та забезпечували заданий прибуток, наприклад, за середньої суми кредиту 125 грн., то отримаємо $K_{min}^\Sigma(t) = 930\,232.56$ грн.

Введення у модель ще одного показника K_{mid}^1 дає змогу не тільки збільшити можливості керування, а й визначити граничні значення показників (наприклад, сума наданих кредитів), які допомагають вирішувати поставлені завдання щодо досягнення заданого рівня прибутковості й неперевищення визначеного рівня ризиків здійснення кредитних операцій.

ВИСНОВКИ

Побудована на основі методів теорії керування математична модель дала змогу вперше провести розрахунки доцільності впровадження сервісу мікрокредитування в системі електронних грошей комерційного банку.

Згідно з запропонованою в статті методикою авторами проведений детальний аналіз економічної ефективності реалізації мікрокредитного сервісу в банку, визначені граничні значення основних кредитних показників та діапазон можливих прямих та додаткових прибутків від здійснення операцій з електронними грошима. Клієнтські залишки системи електронних грошей використовувались як грошовий ресурс для реалізації кредитного сервісу, а клієнти системи розглядалися як користувачі цього сервісу.

У статті визначено та чисельно обраховано граничні умови економічної доцільності здійснення операцій (обмеження мінімального і середнього розміру кредиту, мінімальної загальної суми кредитів). Крім того, в практичному сенсі запропонована модель дає можливість здійснення керування ключовими параметрами послуг, що надаються банком (процентна ставка за кредитами і депозитами, процентна ставка за виведення електронних коштів, відсоток відрахування на розвиток системи), та за заданих початкових умов досягати оптимальних показників діяльності у кожний момент часу.

Виходячи з наведеної у статті методики аналізу економічної ефективності як систем електронних грошей, так і окремих операцій у її рамках, для широкого застосування можна запропонувати створити програмний продукт, за допомогою якого проводити аналіз будь-яких банківських операцій і напрямів діяльності комерційного банку.

Література

1. Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of electronic money institutions / European Parliament and of the Council / [Електронний ресурс]. — 2000. — Режим доступу: http://europa.eu.int/eurlex/pri/en/oj/dat/2000/l_275/127520001027en00390043.pdf.
2. Постанова Правління НБУ № 481 від 4 жовтня 2010

року “Про затвердження Положення про електронні гроші в Україні” // Офіційний вісник України. — 2008. — № 56. — С. 78, стаття 1887, код акта 43829/2008 (Нормативний документ Національного банку України).

3. Гришин О.Г., Біліловець О.С. Математична модель електронної платіжної системи як об'єкта керування // Управляющие системы и машины. — К., 2009. — № 3. — С. 123–138.

4. Гришин А.Г., Козак Д.В., Умрик А.В., Іваненко В.И. Постановка задачі оптимізації управління комерційним банком // Вестник Национального технического университета “Харьковский политехнический институт”. — Х., 2001. — ч. 2. — С. 154–157.

5. Гришин О.Г. Стратегічне планування та керування діяльністю банківської установи на основі математичної моделі комерційного банку // Економіка та підприємництво. КНЕУ. — К.: 2004. — Випуск 12. — С. 261–266.

6. Гришин О.Г., Біліловець О.С. Моделювання сервісів електронної платіжної системи. Обмеження керованості // Економіко-математичне моделювання соціально-економічних систем. Збірник наукових праць. — К., 2009. — Випуск 14. — С. 202–229.

7. Федеральный закон Российской Федерации от 2 июля 2010 года № 151-ФЗ “О микрофинансовой деятельности и микрофинансовых организациях” // “Российская газета”. Федеральный выпуск / [Електронний ресурс]. — М., 2010. — Режим доступу: <http://www.rg.ru/2010/07/07/mikrofinans-dok.html>.

8. Сервис отложенной оплаты “Куппи” [Електронний ресурс]. — 2011. — Режим доступу: <http://www.qppi.ru/>.

9. Система займов WebMoney Debt [Електронний ресурс]. — 2011. — Режим доступу: <http://www.debty.com/>.

10. Антонов В. Фінансовий менеджмент: сучасні інформаційні технології: Навчальний посібник / Валерій Антонов, Гаррі Ялович; За заг. ред. В.М.Антонова; М-во освіти і науки України, Київський ун-т ім. Т.Г.Шевченка. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 431 с.

11. Квакернаак, Х. Линейные оптимальные системы управления [Текст] / Х.Квакернаак, Р.Сиван. — М.: 1977. — 650 с.

12. Іваненко В. І. До управління фінансами в комерційних банках / Іваненко В.І., Куц О.В., Гришин О.Г. // Моделювання та інформаційні системи в економіці. — КНЕУ. — К.: 2007. — 280 с.

Інформація з першоджерел/

Доповнення до Переліку осіб, які мають сертифікати Національного банку України на право здійснення функцій тимчасового адміністратора та ліквідатора банків¹, внесені у лютому 2012 р.

За станом на 01.03.2012 р.

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові тимчасового адміністратора або ліквідатора	Дата і номер рішення Комісії ² про надання сертифіката	Серія та номер сертифіката	Строк дії сертифіката / продовження терміну дії сертифіката	Застосування заходів впливу
1	Галабурда Олексій Васильович	23.02.2012 р., № 383	Серія В № 00220 (ліквідація)	23.02.2017 р.	
2	Ковалевський Віталій Олександрович	23.02.2012 р., № 384	Серія В № 00221 (ліквідація)	23.02.2017 р.	
3	Татарінцев Володимир Олександрович	27.02.2012 р., № 385	Серія В № 00222 (ліквідація)	27.02.2017 р.	
4	Громова Галина Василівна	27.02.2012 р., № 386	Серія В № 00223 (ліквідація)	27.02.2017 р.	

¹ “Перелік осіб, які мають сертифікати Національного банку України на право здійснення функцій тимчасового адміністратора та ліквідатора банків” у повному обсязі за станом на 01.01.2012 р. опубліковано у № 2 (2012 р.) “Вісника НБУ” на стор. 62–70.

² Кваліфікаційна комісія Національного банку України з питань сертифікації тимчасових адміністраторів та ліквідаторів банків.

Підготовлено управлінням припинення діяльності банків Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України.

Новий крок у банківській термінології



А.Г.Загородній, Г.Л.Вознюк. Банківська справа: Термінологічний словник. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 508 с.

“Банківська справа — не просто одне з професійних занять. Це винятково важлива органічна складова життєдіяльності сучасного цивілізованого суспільства” — так коротко і влучно охарактеризовано цю сферу економічної діяльності у першому вітчизняному фундаментальному енциклопедичному виданні про банки та банківську діяльність в Україні — “Енциклопедії банківської справи України”. Виникає питання: а чи є потреба за наявності банківської енциклопедії, визнаної всіма фахівцями, укласти ще й допоміжні видання, зокрема термінологічні словники з цієї тематики? Відповідь, на наше глибоке переконання, однозначна — так! По-перше, функції, призначення і коло читачів енциклопедії та словника дещо інші. І по-друге, розвиток банківської системи в нашій країні є надзвичайно динамічним, а енциклопедії, на жаль, щорічно не видають. Тому словник, у якому можна оперативно врахувати всі зміни банківського середовища і законодавства, допоможе оволодіти сучасним апаратом понять і термінів, розуміти їхню змістову наповненість, є цілком актуальним. Крім того, у функціонуванні та подальшому розвитку вітчизняної банківської системи важливу роль відіграє відпрацьованість і точність самої банківської термінології, її включеність у тенденції національної банківської справи і світової фінансової контекст.

Про це свідчить і нова фундаментальна, ґрунтовна праця досвідчених упорядників фінансово-економічного термінологічного господарства — львівських науковців Анатолія Загороднього і Геннадія Вознюка, котрі підготували об’ємне й удосконалене видання словника банківської справи. Він містить понад 3 000 фахових понять і термінів, що формують цілісну систему знань щодо банків, банківської діяльності, грошових розрахунків, банківських операцій та послуг.

Автори вдало вибрали концепцію словника щодо теоретичних аспектів фінансово-економічних термінів, їх конкретного окреслення та використання, а також самої манери викладу та оформлення словникових статей. Ось чому це видання можна вважати не лише прикладним посібником, а й таким, що порушує серйозні теоретичні проблеми сучасного банківництва. Авторі лаконічно, але змістовно і вичерпно, добираючи науково виважені визначення до конкретних понять, викладають матеріал, враховуючи найновіші досягнення у фінансово-економічній сфері, яка повсякчас розвивається. Саме з таких причин словник можна вважати експериментальним, бо він відбиває пошуки у галузі досліджуваної термінології, відгукується на мінливі реалії поточної практики і постійно поповнюється. Головним достоїнством словника є те, що він яскраво і повно відтворює синхронний зріз сучасної української банківської термінологічної системи.

Пропонований увазі читачів словник містить визначення і тлумачення всіх головних понять зі сфери банківської справи. Він є важливим кроком в упорядкуванні української банківської термінології, яка перебуває у процесі відпрацювання та

розвитку і потребує постійного поповнення. Якщо оцінювати реєстр словника, то його, напевно, можна вважати вичерпним на даному етапі розвитку фінансово-економічної справи, бо в ньому подано не лише усталені, науково опрацьовані поняття, а й аббревіатури, які відповідно розкриті (якщо вони запозичені, то подано їхнє іншомовне розшифрування). До науково виваженого і, на нашу думку, цілком правомірного принципу опрацювання цього лексикографічного видання належить принцип, згідно з яким перевага надається національній термінології.

Знайшли у словнику своє місце і найновіші поняття та категорії міжнародного банківництва (“Базельський комітет банківського нагляду”, “Базельські угоди про капітал” та інші), провідні установи світової банківської системи (“Світовий банк”, “Європейський банк реконструкції і розвитку”, “Європейський фонд валютного співробітництва”, “Азійський банк розвитку”, “Арабський банк економічного розвитку” тощо), інші реалії європейського та світового фінансово-економічного життя. Але, звичайно, у словнику насамперед повнокровно відображено принципи і реалії вітчизняної економіки та фінансово-банківської системи відповідно до інструктивних документів і нормативних положень Національного банку України, Міністерства фінансів України тощо, широко представлено розвиток і новачки української банківської галузі, відбито актуальні для неї проблеми, а також оперативно зафіксовано зміни фінансового законодавства.

Словник вигідно вирізняється серед багатьох аналогічних видань обсягом охоплення матеріалу, докладністю і ґрунтовністю тлумачень, точністю й дохідливістю формулювань, чіткою структурою побудови, вдумливим підходом до сучасних науково-теоретичних положень, економічних категорій, практичних реалій розгалуженої фінансово-банківської системи. Творчо використавши свій значний словникарський досвід і напрацювання в конкретних ділянках цієї системи, автори успішно поєднали науковий підхід із лаконізмом і змістовністю у висвітленні практичних питань її функціонування. Загалом широта охоплення матеріалу, насиченість схемами, формулами, прикладами конкретних фінансово-економічних розрахунків свідчать про значну фахову вагомість цього словника, зорієнтованого на різні прошарки користувачів.

Словник розрахований на широкий загал зацікавлених читачів, насамперед на тих, хто безпосередньо займається банківською справою, — фінансистів, банкірів, працівників банківських установ, а також на викладачів, аспірантів, студентів навчальних закладів і факультетів фінансово-економічного та банківського профілю.



Лев Полюга,

доктор філологічних наук, професор
Національного університету
“Львівська політехніка”.





Дослідження/

Оксана Юркевич

Кандидат економічних наук,
доцент кафедри банківських інвестицій
Київського національного економічного
університету ім. Вадима Гетьмана

Аннета Шинкаренко

Завідувач сектору координації збору
і контролю формування форм звітності
банку управління фінансової
та статистичної звітності департаменту
бухгалтерського обліку ПАТ "Ощадбанк",
аспірант кафедри банківських інвестицій
Київського національного економічного
університету імені Вадима Гетьмана



Рівень ліквідності фондового ринку: значення та підходи до визначення

У статті обґрунтовується необхідність здійснення аналізу кон'юнктури на ринку фінансових інструментів у процесі прийняття рішення щодо інвестування банком коштів у певні цінні папери. Оскільки однією з основних характеристик ринку цінних паперів є його ліквідність, автори пропонують перелік якісних параметрів, які треба враховувати у процесі визначення рівня ліквідності певного сектору фондового ринку. В матеріалі також висвітлено інноваційні підходи до оцінки ліквідності фондового ринку, результати яких проілюстровано на конкретному прикладі.

Подолання наслідків фінансової кризи, з якою стикнулася світова спільнота в другій половині 2008 року, потребує розроблення комплексної антикризової стратегії. Необхідно зазначити, що з огляду на поточні економічні реалії важливим напрямом середньострокової фінансової стратегії України, спрямованим на відновлення і стабілізацію економіки та забезпечення її подальшого зростання, має стати поліпшення інвестиційного клімату і стимулювання банківських інвестиційних операцій, оскільки саме банківський сектор покликаний відіграти важливу роль у підвищенні інвестиційної активності.

У контексті порушеної проблеми

під банківськими інвестиційними операціями розуміються виключно операції на фондовому ринку, тобто операції банків із вкладення коштів у різні групи цінних паперів — пайові (акції, інвестиційні сертифікати, сертифікати ФОН), боргові (облігації, депозитні сертифікати), інвестиційні (іпотечні сертифікати, заставні, іпотечні облігації).

Банки, як і будь-яке інше комерційне підприємство, основну мету своєї діяльності вбачають в отриманні прибутку як результату ведення бізнесу та в максимізації його ефективності. Тому рішення щодо інвестування коштів у певні цінні папери слід приймати обов'язково враховуючи й аналізуючи ринкову кон'юнктуру даних

фінансових інструментів. Однією з основних характеристик ринку таких цінних паперів є його ліквідність. Проблема тут полягає в тому, за допомогою яких конкретних кількісних характеристик та показників визначається ступінь ліквідності ринку цінних паперів та які якісні параметри слід враховувати в процесі визначення рівня ліквідності певного сектору фондового ринку.

Методологія оцінки ризиків інвестиційних операцій банку потребує аналізу ризику ліквідності ринку цінних паперів, щодо яких ухвалено рішення про інвестування.

Ліквідність залежить від стійкості попиту на цінні папери на ринку, котрий, у свою чергу, визначається ін-

вестиційною привабливістю і надійністю таких паперів. Фактор ліквідності проявляється, коли в інвестора виникає намір швидко продати, скажімо, пакет акцій. Але кон'юнктура ринку на цей момент — несприятлива: попит на дані акції впав, вони стали менш ліквідними, і як наслідок — інвестор зазнає збитків або отримує прибуток, менший за очікуваний.

Ліквідність ринку характеризується багатьма різними параметрами. Тому й не дивно, що більшість аналітиків легко може визначити, чи ліквідний ринок цінних паперів. Однак формалізувати експертну думку досить складно, і навіть неможливо.

Суть підходу, запропонованого авторами нижче, полягає в аналізі ліквідності ринку цінного папера за такими критеріями, як *в'язкість*, *глибина* та *здатність до відновлення*.

В'язкість (tightness) ринку цінних паперів показує, наскільки сильно відхиляється ціна реальної угоди від середньоринкової ціни. Звісно, що засобом виміру в'язкості ринку є розмір цінового спреду. У найбільш загальному розумінні ціновий спред (spread) — це різниця між цінами пропозиції та попиту. Проте залежно від поставленої мети можна вимірювати різні типи спреду, кожний з яких підкреслює той чи інший аспект ліквідності ринку цінних паперів.

Найпростішим для виміру є спостережувальний спред, який відображає різницю між найкращими котируваннями на купівлю та продаж. Даний показник відображає розмір мінімальних трансакційних витрат при укладенні угоди. Проте якщо обсяг укладеної угоди перевищує обсяг найкращого котирування, реальний спред відрізнятиметься від того, який спостерігався спочатку.

Щоб оцінити таку відмінність, слід розрахувати розмір реалізованого спреду як різницю між середньозваженими цінами угод за певний період часу, здійсненими за ціною попиту, та угод, здійснених за ціною пропозиції. Розмір реалізованого спреду показує, наскільки "тонким" є ринок цінних паперів, тобто чим більше ця величина відрізняється від спостережувального спреду, тим більше витрати на проведення операцій із цінними паперами залежать від обсягу угоди.

Нарешті, найточнішим показником в'язкості ринку цінних паперів є величина ефективного спреду, яка визначається для кожного учасника ринку індивідуально та дорівнює різ-

ниці між реальною ціною угоди і середньою ціною ринку на момент укладення угоди. Необхідно зазначити, що показник ефективного спреду є більш агрегованим: його розмір залежить не тільки від обсягу угоди, а й від її напрямку. Це означає, що за умови тенденції до зростання цін на ринку цінних паперів слід очікувати, що ефективний спред при купівлі активу (цінного папера) буде більшим за той, що був на час продажу.

Отже, використання спостережувального спреду з метою кількісної оцінки в'язкості ринку цінних паперів, незважаючи на простоту його розрахунку, призведе до викривленого відображення справжнього розміру трансакційних витрат. Звісно, кращою альтернативою є застосування ефективного спреду для характеристики в'язкості як критерію ліквідності ринку цінних паперів. Проте використання даного показника виправдане за умови, коли ліквідність ринку оцінюється з метою визначення доцільності придбання цінних паперів, які мають тривалу історію котирувань. За інших обставин застосувати ефективний спред буде неможливо через брак інформації.

Наступним визначальним критерієм ліквідності ринку цінних паперів є його **глибина (depth)**. Вона характеризує активність учасників ринку, обсяг торгівлі, оборот. Сутність даного критерію полягає в оцінці потенційного обсягу попиту/пропозиції на ринку. Для вимірювання глибини можна використовувати максимальний обсяг угоди, який не впливає на розмір котирувань, а також кількість/обсяг заявок на купівлю або продаж цінних паперів, які зареєстровані в торговельній системі на даний момент.

Опосередковано глибину ринку також можна охарактеризувати за допомогою відношення обсягу торгівлі цінним папером за певний період до загального обороту торговельної системи, а також середнього обсягу угод. Перелік подібних характеристик глибини ринку можна продовжувати й далі залежно від того, який конкретно аспект цікавить ризик-менеджера. Тут важливо підкреслити інше: ліквідність ринку цінних паперів прямо пропорційно залежить від його глибини. Це означає, що чим більша ліквідність ринку, тим більшою має бути його глибина та меншою — волатильність ціни залежно від обсягу угоди.

Здатність до відновлення (resiliency) ринку характеризується часом, протягом якого зникає коливання ціни, ви-

кликане здійсненням угоди, або ліквідується дисбаланс між попитом і пропозицією.

Розглянемо конкретний приклад прийняття рішення щодо доцільності придбання інвестором облігацій, емітованих ПАТ "АК "Богдан моторс", із застосуванням описаного вище підходу до оцінки рівня ліквідності ринку цінних паперів.

У ролі параметрів, які характеризують рівень ліквідності ринку цінних паперів, використаємо стандартну біржову інформацію за період із грудня 2009 року до грудня 2011 року [28, 29]. З наявних статистичних даних щодо ціни котирувань неважко отримати параметри ліквідності облігацій ПАТ "АК "Богдан моторс" для кожного торгового дня за аналізований проміжок часу, а саме:

- величину ефективного спреду;
- кількість угод за день;
- середню кількість облігацій в одній угоді.

Як зазначалося вище, показник спреду характеризує в'язкість ринку. У конкретному випадку ефективний спред розраховується за формулою:

$$ES_i = \frac{P_{t_i}}{P_{bid_i}} - \left(\frac{\overline{P_{ask_i}} - \overline{P_{bid_i}}}{2 \overline{P_{bid_i}}} \right), \quad (1)$$

де ES_i — величина ефективного спреду на i -тий день, грн.;

P_{t_i} — ціна угоди на i -тий день, грн.;

$\overline{P_{ask_i}}$ — середньозважена ціна продажу облігацій на дату здійснення угоди, грн.;

$\overline{P_{bid_i}}$ — середньозважена ціна купівлі облігацій на дату здійснення угоди, грн.;

i — номер моменту, на який проводиться розрахунок.

Останні два параметри — кількість угод за день та середня кількість облігацій в одній угоді опосередковано свідчать про рівень глибини ринку облігацій.

З метою забезпечення об'єктивної оцінки ліквідності даного сегмента ринку цінних паперів отримані значення параметрів доцільно нормувати, застосовуючи таку формулу:

$$x_{norm_j} = \frac{x_{max_j} - x_j}{x_{max_j} - x_{min_j}}, \quad (2)$$

де x_{norm_j} — нормований j -тий показник;

x_{max_j} — максимальне значення j -того параметра за обраний інтервал часу;

x_{min_j} — максимальне значення j -того параметра за обраний інтервал часу;

i – значення j -того параметра на обрану дату.

Для оцінки рівня ліквідності облігацій ПАТ “АК “Богдан моторс” інтервал спостережень дорівнює всьому історичному періоду, впродовж якого укладалася угода з купівлі-продажу даних цінних паперів, тобто з грудня 2009 року до грудня 2011 року.

Отже, чим менша величина спреда, тим менші витрати на здійснення угод на ринку, тому зменшення спреда веде до підвищення ліквідності ринку. Більша кількість угод означає більший потік заявок на купівлю та продаж. Тому зростання кількості угод має призводити до підвищення ліквідності ринку облігацій.

Більше уваги треба приділити з'ясуванню зв'язку між середньою кількістю облігацій в угоді та ліквідністю ринку цінних паперів. На нашу думку, він полягає в тому, що чим більший обсяг однієї угоди, тим простіше здійснити операцію великого обсягу, і, відповідно, тим нижчі трансакційні витрати і вища ліквідність ринку. Тобто для біржового ринку параметр кількості облігацій в одній угоді прямо пропорційно характеризує рівень глибини ринку, а, отже, і рівень його ліквідності.

Наступним етапом у процесі оцінки ліквідності ринку облігацій є побудова на основі отриманих параметрів індикатора ліквідності. З цієї метою зробимо такі припущення:

- коли спред мінімальний, а кількість угод і кількість облігацій в одній угоді максимальні, ринок має максимальну ліквідність;
- коли спред максимальний, а кількість угод і кількість облігацій в одній угоді мінімальні, ринок має мінімальну ліквідність.

Визначимо, що ES , B , T – згладжені нормовані значення відповідно ефективного спреда, середньої кількості облігацій в одній угоді та кількості

Обсяги торгів і торгова активність за корпоративними облігаціями підприємств транспортної галузі на біржі ПФТС за період із 01.09.2011 р. до 01.12.2011 р.			
Емітент	Обсяг емісії, тис. грн.	Обсяг торгів, тис. грн.	Кількість угод, шт.
ДМА “Бориспіль”	250 000	249 800	1
ЗАТ “Чорноморська транспортна компанія”	30 000	2 553	3
ТОВ “Автобортранс”	30 000	1 527	20
ПАТ “АК “Богдан моторс”	200 000	1 010	3
Усього	x	253 880	27

укладених угод. Тоді лінійну функцію залежності рівня ліквідності від зазначених параметрів можна записати як:

$$L = B + T - ES. \quad (3)$$

Звідси індикатор ліквідності ринку цінних паперів визначається як:

$$IL = \frac{L_i - L_{min}}{L_{max} - L_{min}}, \quad (4)$$

де L_{max} та L_{min} – відповідно максимальне та мінімальне значення рівня ліквідності;

L_i – значення рівня ліквідності на i -ту дату;

i – номер дати, на яку проводиться розрахунок.

Логічними є формули розрахунку максимального та мінімального значення ліквідності:

$$L_{max} = B_{max} + T_{max} - ES_{min} \text{ та } L_{min} = B_{min} + T_{min} - ES_{max}. \quad (5)$$

На основі зроблених розрахунків побудовано динаміку індикатора ліквідності ринку облігацій ПАТ “АК “Богдан моторс”, наведену на графіку.

Ліквідність ринку облігацій, емітованих ПАТ “АК “Богдан моторс”, протягом проаналізованих двох років була невисокою. Причому досягнувши свого максимуму у червні 2011 року, вона стала поступово зменшуватися. У даному контексті доцільно навести статистику обсягу торгів корпоративними облігаціями підприємств галузі, до якої належить ПАТ “АК “Богдан моторс” (див. таблицю).

Упродовж періоду із 01.09.2011 р. до 01.12.2011 р. ринок облігацій транспортної галузі був представлений чотирма компаніями, що свідчить про вузькість цього сегмента. В проаналізований період було укладено 27 угод з придбання боргових цінних паперів підприємств транспортної галузі на загальну суму 254 млн. грн. При цьому 98.43% загального обсягу торгів становила угода з придбання облігацій ДМА “Бориспіль” серії G, що дорівнює 100% випуску цих облігацій.

За проаналізованих 90 днів на біржі ПФТС укладено три угоди з облігаціями ПАТ “АК “Богдан моторс” на суму 1 010 тис. грн. за ціною одна тисяча гривень за облігацію.

ВИСНОВКИ

Результати аналізу ліквідності ринку облігацій ПАТ “АК “Богдан моторс” за період із грудня 2009 року до грудня 2011 року свідчать про їх низьку ліквідність. Зважаючи на те, що графік індикатора ліквідності цінних паперів ПАТ “АК “Богдан моторс” має значну від’ємну асиметрію відносно свого середнього значення, можна зауважити високу волатильність показників. Вузькість сегмента ринку облігацій підприємств транспортної галузі та незначна торгова активність, на нашу думку, свідчать про недоцільність інвестиційного рішення про придбання боргових цінних паперів ПАТ “АК “Богдан моторс”. Підтвердженням цього також є неоптимальність співвідношення ризику та доходності: висока ризикованість інвестиції при одночасно помірній доходності боргових цінних паперів (протягом 01.09.2011 – 01.12.2011 р. облігації ПАТ “АК “Богдан моторс” купувались за номінальною ціною).

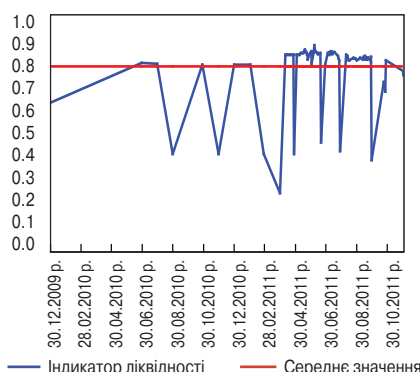
Отже, фондовий ринок корпоративних боргових цінних паперів України нині характеризується низькою ліквідністю, значною волатильністю ринкових показників, ризикованістю інструментів, а також низькою торговою активністю.

З огляду на зазначене вище, вважаємо, що для забезпечення відновлення і стабілізації економіки, подальшого її зростання, середньострокова фінансова стратегія України потребує чіткого узгодження та координації дій усіх гілок влади з метою розробки та впровадження заходів, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності й активізації фондового ринку.

Література

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 12 грудня 2008 р. № 661-VI.
2. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 р. № 1560-XII.
3. Закон України “Про цінні папери

Індикатор ліквідності облігацій ПАТ “АК “Богдан Моторс”



та фондовий ринок" від 23.02.2006 р. № 3480-IV.

4. Бюлетень Національного банку України. — 2010. — № 9 (210). — С. 195.

5. Алдашева А.А., Медведев В.И. Психология банковской деятельности. — СПб.: Смаргл, 2006. — 624 с.

6. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. — К.: МП "ИТЕМ" ЛТД, 1995.

7. Боди З., Кеш А., Маркус А. Принципы инвестиций: Пер. с англ. — М.: Вильямс, 2002. — 984 с.

8. Борщ Л.М., Герасимова С.В. Инвестування: теорія і практика: Навч. посібник. — 2-ге вид., перероб., доп. — К.: Знання, 2007. — 685 с.

9. Ван Хорн, Джеймс К. Основы финансового менеджмента: Пер. с англ. О.Л.Пелевского. — 12-е изд. — М.: СПб. — К.: Вильямс, 2008. — 1232 с.

10. Васюренко О.В. Банківські операції: Навч. посібник. — К.: Знання, 2002. — 255 с.

11. Глен А. Инвестирование. Путеводитель от Financial Times. Самый полный справочник по инвестированию и финансовым рынкам: Пер. с англ. — М.: Дело и Сервис, 2007. — 496 с.

12. Лаврушин О.И. Деньги, кредит,

банки: Учебник. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2000. — 464 с.

13. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій. — Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. — С. 256.

14. Мартин П., Тейт К. Управление инвестициями: Пер. с англ. — СПб.: Питер, 2006. — 224 с.

15. Массе П. Критерии и методы оптимального определения капиталовложения: Пер. с франц. — М.: Статистика, 1971. — 503 с.

16. Мойсєєнко І.П. Інвестування: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 490 с.

17. Пересада А.А., Майорова Т.В. Управління банківськими інвестиціями: Монографія. — К.: КНЕУ, 2005. — 388 с.

18. Секреты инвестиционного дела. Все, что нужно знать об инвестициях/ Под ред. Дж. Пикфорда: Пер. с англ. — М.: Олимп-Бизнес, 2006. — 464 с.

19. Сергеев И.В., Веретенникова И.И. Организация и финансирование инвестиций: Учеб. пособие. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 272 с.

20. Стойко О.Я. Банківські операції. — К.: Лібра, 2000. — 252 с.

21. Фрост С. Настольная книга

банковского аналитика: Деньги, риски и профессиональные приемы: Пер. с англ. — Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2006. — 643 с.

22. Чухно А., Ещенко П., Климко Г. Основы экономической теории: Учебник. — Под редакцией А.А.Чухно. — К.: Высшая школа, 2001 г. — 606 с.

23. Шапкин А.С., Шапкин В.А. Управление портфелем ценных бумаг. — М.: Издательство — торговая корпорация "Данилов и Ко", 2006. — 512 с.

24. Шарп У., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции: Пер. с англ. — М.: ИНФРА — М, 1999. — 1028 с.

25. Эклунд К. Эффективная экономика: Шведская модель: Экономика для начинающих и не только для них. — М.: Экономика, 1991. — 348 с.

26. Карчева Г. Моделювання інвестиційної діяльності банків // Вісник Національного банку України. — 2004. — № 10. — С. 11–15.

27. Колосов О. Інвестиційна перебудова і трансформація сутності та змісту економічної категорії "інвестиція" за умов перехідної економіки // Вісник УАДУ. — 1998. — № 3. — С. 131–147.

28. <http://www.kinto.com>.

29. <http://www.pfjs.com>.

Вітаємо! /



Грег Краснов — "Фінансист року — 2011"

Члени Вищої академічної ради та Генеральної дирекції загальнонаціональної програми "Людина року" оголосили імена краєвих представників української еліти, котрі за свої професійні досягнення у 2011 році визнані лауреатами шістнадцятої загальнонаціональної програми

"Людина року — 2011" у 19 професійних номінаціях.

Традиційно вишанування переможців престижного й амбітного проєкту проходило наприкінці березня в Національному палаці "Україна". Звання лауреатів цього року змагання у номінації "Фінансист року"

Голова правління
ПАТ "Банк
"Київська Русь"
Віктор Братко.



Голова правління ПАТ
"Банк "Кредит-Дніпро"
Павло Макаров.



Генеральний директор ПАТ "Платинум-банк" Грег Краснов (праворуч) — "Фінансист року".

здобули голова правління ПАТ "Банк "Київська Русь" Віктор Братко, голова правління ПАТ "Банк "Кредит-Дніпро" Павло Макаров, а переможцем став генеральний директор ПАТ "Платинум-банк" Грег Краснов. Він є одним із засновників та членом спостережної ради, з 2006 року — генеральний директор компанії. Пан Краснов — громадянин США, народився в Україні, вільно володіє англійською, російською та польською мовами. Захоплюється вітрильним спортом і музикою.

Фото Владислава Негребецького.

Вітаємо!/

Журнал "Банкир" називає кращих

Визначено переможців III Всеукраїнського конкурсу "Пані банкір-2011" та II Міжнародного конкурсу "Кращі банки ГУАМ-2011" за версією журналу "Банкир". Урочиста церемонія нагородження відбулася 15 березня 2012 року в Триумфальному залі готельного комплексу "Київ".

На церемонії нагородження були присутні представники українських банків, центральних банків країн ГУАМ, страхових компаній, Ліги страхових організацій України, акредитовані в Україні дипломатичні особи, журналісти.

Партнери конкурсу – Організація за демократію та економічний розвиток ГУАМ, ПАТ "КБ "Хрещатик", Національне рейтингове агентство "Рюрик", журнали "Вісник Національного банку України" та "Фузте".

У конкурсі "Пані банкір-2011" взяли участь представниці 88 україн-



Приз конкурсу
"Пані банкір-2011".



Приз конкурсу
"Кращі банки ГУАМ-2011".



Приз конкурсу
"Банкір року-2011" серед банків ГУАМ.

Лауреати III Всеукраїнського конкурсу "Пані банкір-2011" за версією журналу "Банкир"

Щербакова Олена Анатоліївна – член Правління Національного банку України, директор Генерального департаменту грошово-кредитної політики НБУ.

Нечипоренко Тетяна Дмитрівна – заступник голови правління ПАТ "Брокбізнесбанк".

Арбузова Валентина Іванівна – голова правління ПАТ "Всеукраїнський банк розвитку".

Якіменко Олена Анатоліївна – голова правління ПАТ "Злато-банк".

Комісаренко Алла Валеріївна – голова правління ПАТ "Банк "Контракт".

ських банків. Мета конкурсу – визнання заслуг найуспішніших жінок, які працюють у банківській сфері України. Основні критерії при визначенні переможців – значний особистий внесок у розвиток банківської справи країни, кращий менеджмент у сучасних непростих умовах розвитку економіки, високі професіоналізм, ділова репутація, принциповість, корпоративна етика, активна соціальна позиція, харизматичність.

Відкриваючи церемонію нагоро-



Генеральний секретар Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ Валері Чечелашвілі вручає диплом переможцю конкурсу "Пані банкір-2011" голові правління ПАТ "Всеукраїнський банк розвитку" Валентині Арбузовій.



Диплом переможця конкурсу "Пані банкір-2011" Олені Щербаковій вручає Генеральний секретар Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ Валері Чечелашвілі.

дження, голова оргкомітету конкурсу, директор видавництва “КБД-Видав” Олег Капралов зазначив, що Всеукраїнський конкурс “Пані банкір” уже став традиційним. “Символічно, що ми вшановуємо найуспішніших жінок-банкірів саме весною, після прекрасного свята 8 Березня, — наголосив Олег Миколайович. — Згоден з думкою аналітиків, які стверджують, що банки, в котрих три і більше управлінських посад займають представниці прекрасної статі, працюють ефективніше”.

Отримуючи символічну корону від Генерального секретаря Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ Валері Чечелашвілі, голова правління ПАТ “Всеукраїнський



Лауреати конкурсу “Кращі банки ГУАМ–2011” за версією журналу “Банкір”.

Лауреати II Міжнародного конкурсу “Кращі банки ГУАМ–2011” за версією журналу “Банкір”

У номінаціях:

“Кращий банк із розробки та запровадження нових банківських продуктів”

БАТ “Замінбанк” (Zaminbank, Азербайджан)

“Кращий банк за програмами лояльності для клієнтів”

КБ “Енерг-банк” АТ (Energbank, Молдова)

“Банк, який зберіг високий рівень довіри”

ПАТ “Златобанк” (Україна)

“За найпрогресивніший банківський продукт”

БАТ “Парабанк” (Parabank, Азербайджан)

“Банк, що розвивається найдинамічніше”

БАТ “Капітал-банк” (Kapital Bank, Азербайджан)

“Найбільш відкритий і прозорий банк”

КБ “Банка соціала” АТ (Banca Sociala, Молдова)

“Кращий банк з надання послуг населенню”

ПАТ “Банк “Фінанси та кредит” (Україна)

“Кращий банк за якістю банківських продуктів, послуг та програм для клієнтів”

АТ “Бейсіс-банк” (Basisbank, Грузія)

“Кращий банк для корпоративного бізнесу”

АТ “Ліберті-банк” (Liberty Bank, Грузія)

“Лідер за надійністю депозитів для юридичних осіб”

ПАТ “Єврогазбанк” (Україна)

Лауреати конкурсу “Банкір року–2011” серед банків ГУАМ за версією журналу “Банкір”

Ісмаїлов Надір Амір огли – голова наглядової ради БАТ “Замінбанк” (Азербайджан)

Буцхрикидзе Вахтанг – генеральний директор АТ “Ті. Бі. Сі Банк” (TBC Bank, Грузія)

Врабіс Наталія – голова правління КБ “Молдова Агроіндбанк” АТ (Moldova Agroindbank, Молдова)

Вайсман Костянтин Михайлович – голова правління ПАТ “ПУМБ” (Україна)

банк розвитку” Валентина Арбузова подякувала та зауважила: “Прийнято вважати, що банкір – суто чоловіча професія. Але чарівні жінки, які сьогодні отримали ці нагороди, кажуть чоловікам: “Не відставайте!””.

Того ж дня було названо лауреатів II Міжнародного конкурсу “Кращі банки ГУАМ–2011” та кращих банкірів 2011 року серед банків ГУАМ.

Конкурс проводився серед 107 банків держав – членів ГУАМ з метою визначення кращих банків, котрі працюють на території Грузії, Азербайджану, України та Молдови за окремими напрямками діяльності; публічного оприлюднення досягнень кращих банків країн ГУАМ відповідно до принципів, загальноприйнятих у світовій практиці; зміцнення довіри до банків організації.

Генеральний секретар Організації за демократію та економічний розвиток ГУАМ Валері Чечелашвілі, вручаючи нагороди, наголосив, що конкурс “Кращі банки ГУАМ” стає традиційним і до нього зростає інтерес з боку банківського співтовариства держав ГУАМ. Він також зазначив, що без співпраці банків не буде повноцінного співробітництва держав. Це кровотворна система, яка дає змогу повністю реалізувати багатий потенціал країн – членів організації.

Крім переможців та лауреатів конкурсів “Пані банкір–2011” та “Кращі банки ГУАМ–2011”, організатори назвали також дванадцять страхових компаній – лауреатів конкурсу “Лідер страхового ринку–2011” за версією журналу “Банкір”.



Марина Гриценко,
“Вісник НБУ”.

ЕКСКЛЮЗИВ/

Основні показники діяльності банків України на 1 березня 2012 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.	01.01. 2012 р.	01.03. 2012 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	193	198	198	197	194	198	198
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	6	1	7	6	6	0	1
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	19	19	13	14	18	21	22
4	Кількість діючих банків	170	175	184	182	176	176	176
4.1	Із них: з іноземним капіталом;	35	47	53	51	55	53	53
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	13	17	17	18	20	22	22
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	27.6	35.0	36.7	35.8	40.6	41.9	41.6
Активи, млн. грн.								
1	Активи, всього	340 179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 060 582
1.1	Загальні активи (не скориговані на резерви під активні операції)	353 086	619 004	973 332	1 001 626	1 090 248	1 211 540	1 219 132
2	Готівкові кошти та банківські метали	11 430	18 313	20 668	21 725	26 749	27 008	26 863
3	Кошти в Національному банку України	15 280	19 120	18 768	23 337	26 190	31 310	26 078
4	Кореспондентські рахунки, відкриті в інших банках	18 535	26 293	40 406	51 323	67 596	78 395	82 034
5	Кредити надані	269 294	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	823 181
5.1	У тому числі: кредити, надані суб'єктам господарювання;	167 661	276 184	472 584	474 991	508 288	580 907	582 939
5.2	кредити, надані фізичним особам	77 755	153 633	268 857	222 538	186 540	174 650	171 052
6	Довгострокові кредити	157 224	291 963	507 715	441 778	420 061	426 430	415 060
6.1	Із них: довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	90 576	156 355	266 204	244 412	262 199	290 348	282 931
7	Прострочена заборгованість за кредитами	4 456	6 357	18 015	69 935	84 851	79 292	81 712
8	Вкладення в цінні папери	14 466	28 693	40 610	39 335	83 559	87 719	86 148
9	Резерви під активні операції банків	13 289	20 188	48 409	122 433	148 839	157 907	159 232
9.1	Відсоток виконання формування резерву	100.1	100.04	100.1	100.05	100.01	100.00	100.00
9.2	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	12 246	18 477	44 502	99 238	112 965	118 941	119 125
Пасиви, млн. грн.								
1	Пасиви, всього	340 179	599 396	926 086	880 302	942 088	1 054 280	1 060 582
2	Власний капітал	42 566	69 578	119 263	115 175	137 725	155 487	156 980
2.1	У тому числі: сплачений зареєстрований статутний капітал	26 266	42 873	82 454	119 189	145 857	171 865	172 823
2.2	Частка капіталу в пасивах, %	12.5	11.6	12.9	13.1	14.6	14.7	14.8
3	Зобов'язання банків	297 613	529 818	806 823	765 127	804 363	898 793	903 603
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання;	76 898	111 995	143 928	115 204	144 038	186 213	173 778
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	37 675	54 189	73 352	50 511	55 276	74 239	68 864
3.2	Кошти фізичних осіб;	106 078	163 482	213 219	210 006	270 733	306 205	320 441
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	81 850	125 625	175 142	155 201	206 630	237 438	249 291
Довідково								
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	41 148	72 265	123 066	135 802	160 897	178 454	171 179
2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу (H2)	14.19	13.92	14.01	18.08	20.83	18.90	18.01
3	Доходи, млн. грн.	41 645	68 185	122 580	142 995	136 848	142 778	23 124
4	Витрати, млн. грн.	37 501	61 565	115 276	181 445	149 875	150 486	21 889
5	Результат діяльності, млн. грн.	4 144	6 620	7 304	-38 450	-13 027	-7 708	1 235
6	Рентабельність активів, %	1.61	1.50	1.03	-4.38	-1.45	-0.76	0.71
7	Рентабельність капіталу, %	13.52	12.67	8.51	-32.52	-10.19	-5.27	4.81
8	Чиста процентна маржа, %	5.30	5.03	5.30	6.21	5.79	5.32	4.76
9	Чистий спред, %	5.76	5.31	5.18	5.29	4.84	4.51	3.94

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у лютому 2012 року

Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у лютому 2012 р. (в розрізі інструментів)

Показники	Відсотки	
	2012 р.	У тому числі за лютий
Обсяги рефінансування банків, усього	100.00	100.00
У тому числі через:		
– кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування	11.62	6.98
– кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера	5.52	6.10
– операції прямого РЕПО	82.86	86.92
– інші короткострокові кредити	–	–
– стабілізаційні кредити	–	–
– інші довгострокові кредити	–	–

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у лютому 2012 р.

Показники	Відсотки річні	
	2012 р.	У тому числі за лютий
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, усього	9.13	8.97
У тому числі за:		
– кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування	8.96	8.79
– кредитами, наданими шляхом проведення тендера	8.97	8.83
– операціями прямого РЕПО (розрахунково)	9.16	9.00
– за іншими короткостроковими кредитами	–	–
– стабілізаційними кредитами	–	–
– іншими довгостроковими кредитами	–	–

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у лютому 2012 р.*

		Відсотки річні
	Показники	Лютий 2012 р.
На міжбанківському ринку:		
	за кредитами, наданими іншим банкам**	6.2
	за кредитами, отриманими від інших банків**	6.1
	за депозитами, розміщеними в інших банках	7.8
	за депозитами, залученими від інших банків	8.2
Фізичним та юридичним особам:		
	за кредитами**	15.3
	за депозитами	10.5
* За щоденною звітністю банків; відображено вартість кредитів (депозитів), фактично наданих (отриманих) банками.		
** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".		

* За щоденною звітністю банків; відображено вартість кредитів (депозитів), фактично наданих (отриманих) банками.

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у лютому 2012 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2012 р.		01.02.2012 р.		01.03.2012 р.	
	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.
Готівка. Гроші поза банками						
M0, % до початку року	105.3	9 674.9	95.8	–8 034.2	96.8	– 6 198.1
M0 + переказані кошти в національній валюті						
M1, % до початку року	107.3	21 153.1	97.3	–8 356.8	96.5	– 11 006.9
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти						
M2, % до початку року	114.2	84 960.1	98.6	–9 803.5	99.2	– 5 576.6
M2 + цінні папери власного боргу банків						
M3, % до початку року	114.7	87 643.0	98.5	–10 043.3	99.1	– 5 827.7

Примітка. Облікова ставка Національного банку України в лютому 2012 року не змінювалася і, починаючи з 10.08.2010 р., становила 7.75% річних. Згідно з Постановою Правління Національного банку України від 21 березня 2012 р. № 102 "Про регулювання грошово-кредитного ринку" з 23 березня 2012 р. облікову ставку встановлено в розмірі 7.5% річних.

Правлінням НБУ прийнято постанову від 15.11.2011 р. № 407, згідно з якою з 30 листопада 2011 року встановлено новий порядок формування обов'язкових резервів, а саме:

– на окремому рахунку в Національному банку України 3203 "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками" – у розмірі **70%** від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування;

– на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України – залишок суми обов'язкових резервів, сформованих згідно з установленими нормативами на відповідний період.

Обсяг обов'язкових резервів, який має зберігатися щоденно на початок операційного дня на кореспондентському рахунку банку в Національному банку України, має бути не меншим, ніж **25%** від суми обов'язкових резервів, що сформовані за попередній звітний період резервування.

Банкам дозволено зараховувати для покриття обов'язкових резервів, що формуються на окремому рахунку в Національному банку України 3203 "Кошти обов'язкових резервів, що перераховані банками", придбані ними цільові облігації внутрішніх державних позик України, випущені з метою залучення коштів для фінансування заходів, пов'язаних із підготовкою і проведенням чемпіонату Європи 2012 року з футболу в Україні, у розмірі **50%** від їхньої номінальної вартості.

Крім того, встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів:

кошти вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – **0**; кошти вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті на вимогу і кошти на поточних рахунках – **8**; строкові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб у національній валюті – **0**; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів у національній валюті, – **0**; довгострокові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – **2**; кошти, які залучені банками від банків-нерезидентів та фінансових організацій-нерезидентів в іноземній валюті, – **2**; короткострокові кошти і вклади (депозити) юридичних і фізичних осіб в іноземній валюті – **7.5**.

З 02.10.2009 р. за залишками коштів обов'язкових резервів, що перераховані банками на окремий рахунок у Національному банку України, Національний банк нараховує проценти в розмірі **30%** від облікової ставки Національного банку України за умови дотримання банком порядку формування та зберігання обов'язкових резервів (постанова Правління НБУ від 29.09.2009 р. № 567).

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками Генерального департаменту грошово-кредитної політики Національного банку України.

Ринок державних цінних паперів України у лютому 2012 року

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, номінованих у національній валюті, у лютому 2012 року										
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція				Результати розміщення				
		Встановлені обмеження на загальну кількість розміщення облігацій, шт.	Номінал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Кількість розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Встановлений рівень дохідності облігацій, %	Середньозважений рівень дохідності облігацій, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
30	01.02.2012 p.	102 690	1 000	-	02.05.2012 p.	102 690	99 354.63	13.50	13.50	
31	01.02.2012 p.	-	1 000	-	01.08.2012 p.	-	-	-	-	
32	01.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
33	01.02.2012 p.	-	1 000	-	08.01.2014 p.	-	-	-	-	
34	01.02.2012 p.	2 000 000	1 000	-	03.07.2013 p.	-	-	-	-	
35	01.02.2012 p.	2 000 000	1 000	-	14.01.2015 p.	-	-	-	-	
38	03.02.2012 p.	245 000	1 000	-	02.05.2012 p.	245 000	237 213.90	13.50	13.50	
39	03.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
40	03.02.2012 p.	-	1 000	-	08.01.2014 p.	-	-	-	-	
41	03.02.2012 p.	-	1 000	-	24.12.2014 p.	-	-	-	-	
42	03.02.2012 p.	2 000 000	1 000	-	14.01.2015 p.	-	-	-	-	
43	08.02.2012 p.	-	1 000	-	08.08.2012 p.	-	-	-	-	
44	08.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
45	08.02.2012 p.	150 100	1 000	75.00	05.02.2014 p.	150 100	150 100.00	15.00	15.00	
46	08.02.2012 p.	-	1 000	-	04.02.2015 p.	-	-	-	-	
49	10.02.2012 p.	-	1 000	-	08.08.2012 p.	-	-	-	-	
50	10.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
51	10.02.2012 p.	-	1 000	-	05.02.2014 p.	-	-	-	-	
52	10.02.2012 p.	-	1 000	-	24.12.2014 p.	-	-	-	-	
53	10.02.2012 p.	-	1 000	-	04.02.2015 p.	-	-	-	-	
54	15.02.2012 p.	1 033 390	1 000	-	16.05.2012 p.	1 033 390	999 825.49	13.50	13.50	
55	15.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
56	15.02.2012 p.	50 000	1 000	75.00	05.02.2014 p.	50 000	50 139.50	15.00	15.00	
57	15.02.2012 p.	-	1 000	-	04.02.2015 p.	-	-	-	-	
60	17.02.2012 p.	100 000	1 000	-	15.08.2012 p.	100 000	93 720.00	13.75	13.63	
61	17.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
62	17.02.2012 p.	700 000	1 000	75.00	05.02.2014 p.	700 000	702 506.00	15.00	15.00	
63	17.02.2012 p.	-	1 000	-	11.02.2015 p.	-	-	-	-	
64	17.02.2012 p.	-	1 000	-	04.02.2015 p.	-	-	-	-	
65	22.02.2012 p.	1 322 745	1 000	-	16.05.2012 p.	1 322 745	1 282 996.51	13.50	13.50	
66	22.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
67	22.02.2012 p.	-	1 000	-	05.02.2014 p.	-	-	-	-	
68	22.02.2012 p.	-	1 000	-	04.02.2015 p.	-	-	-	-	
71	24.02.2012 p.	100 000	1 000	-	15.08.2012 p.	-	-	-	-	
72	24.02.2012 p.	-	1 000	-	09.01.2013 p.	-	-	-	-	
73	24.02.2012 p.	-	1 000	-	05.02.2014 p.	-	-	-	-	
74	24.02.2012 p.	-	1 000	-	11.02.2015 p.	-	-	-	-	
75	24.02.2012 p.	-	1 000	-	04.02.2015 p.	-	-	-	-	

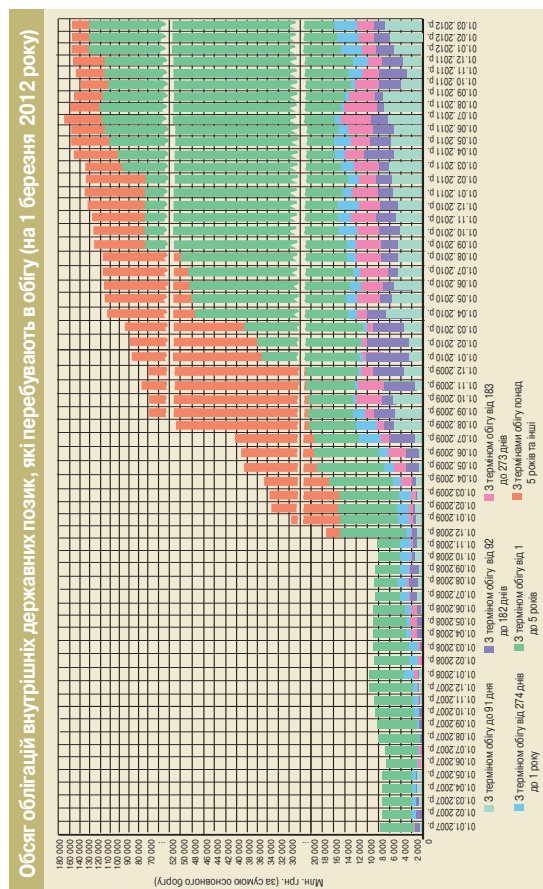
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
76	29.02.2012 р.	53 333	1 000	-	30.05.2012 р.	53 333	51 676.24	13.00	12.89
77	29.02.2012 р.	75 000	1 000	-	15.08.2012 р.	75 000	70 551.45	13.75	13.74
78	29.02.2012 р.	-	1 000	-	09.01.2013 р.	-	-	-	-
79	29.02.2012 р.	-	1 000	-	05.02.2014 р.	-	-	-	-
80	29.02.2012 р.	-	1 000	-	04.02.2015 р.	-	-	-	-
Разом						3 832 258	3 738 083.73		

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик, номінованих в іноземній валюті (долари США), у лютому 2012 року									
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція				Результати розміщення			
		Встановлені обмеження на загальну кількість розміщення облігацій, шт.	Номінал облігацій, дол. США	Розмір купона на одну облігацію, дол. США	Термін погашення облігацій	Кількість розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. дол. США	Встановлений рівень дохідності облігацій, %	Середньозважений рівень дохідності облігацій, %
36	01.02.2012 р.	500 000	1 000	-	14.01.2015 р.	-	-	-	-
37	01.02.2012 р.	137 000	1 000	46.20	06.03.2013 р.	137 000	142 128.30	9.30	9.24
47	08.02.2012 р.	45 857	1 000	46.20	06.03.2013 р.	45 857	47 629.82	9.30	9.30
48	08.02.2012 р.	4 450	1 000	47.75	14.01.2015 р.	4 450	4 486.36	9.45	9.45
58	15.02.2012 р.	37 524	1 000	46.20	06.03.2013 р.	37 524	39 041.10	9.30	9.30
59	15.02.2012 р.	2 135	1 000	47.75	14.01.2015 р.	2 135	2 156.26	9.45	9.45
69	22.02.2012 р.	40 522	1 000	46.20	06.03.2013 р.	40 522	42 234.05	9.30	9.30
70	22.02.2012 р.	500 000	1 000	-	14.01.2015 р.	-	-	-	-
81	29.02.2012 р.	500 000	1 000	-	28.08.2013 р.	-	-	-	-
82	29.02.2012 р.	500 000	1 000	-	14.01.2015 р.	-	-	-	-
Разом						267 488	277 675.89		

Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за лютий 2012 року*				
Період	Результати розміщення ОВДП, номінованих у гривні		Результати розміщення ОВДП, номінованих в іноземній валюті (долари США)	
	Кількість розміщених облігацій, номінованих у гривні, шт.	Залучено коштів до державного бюджету, тис. грн.	Кількість розміщених облігацій, номінованих в іноземній валюті, шт.	Залучено коштів до державного бюджету, тис. дол. США
Січень	402 410	386 567.47	1 860	1 860.47
Лютий	3 832 258	3 738 084	267 488	277 676
Березень	0	0	0	0
I квартал	4 234 668	4 124 651.20	269 348	279 536.37
Квітень	0	0	0	0
Травень	0	0	0	0
Червень	0	0	0	0
II квартал	0	0	0	0
III квартал	4 234 668	4 124 651.20	269 348	279 536.37
Липень	0	0	0	0
Серпень	0	0	0	0
Вересень	0	0	0	0
Жовтень	0	0	0	0
Листопад	0	0	0	0
Грудень	0	0	0	0
IV квартал	0	0	0	0
Усього з початку року	4 234 668	4 124 651.20	269 348	279 536.37

*За станом на 01.03.2012 р.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками Генерального департаменту грошово-кредитної політики Національного банку України.



Юрий Колобов. *Монетарные параметры развития экономики Украины.*

Анализируются основные тенденции и пути реализации денежно-кредитной политики Национального банка Украины в 2011 г. в условиях посткризисного восстановления банковской системы, определены основные направления ее развития. Отмечено, что объединение усилий правительства и НБУ по развитию рынка государственных ценных бумаг будет важной составляющей обеспечения стабильности национальной валюты, а также экономического роста.

Татьяна Богдан. *Долговая безопасность и ее роль в обеспечении финансовой стабильности.*

Анализируется возможное влияние долгового кризиса в ЕС на финансовую систему Украины, а также проведен сравнительный анализ фактических показателей размера, структуры и стоимости обслуживания долга в нашей стране со странами с развивающимся рынком.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за февраль 2012 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за февраль 2012 года).

Оксана Юркевич, Аннета Шинкаренко. *Уровень ликвидности фондового рынка: значение и подходы к определению.*

Обосновывается необходимость осуществления анализа конъюнктуры на рынке финансовых инструментов в процессе принятия решения по инвестированию банков средств в определённые ценные бумаги. Предложен перечень качественных параметров, которые необходимо учитывать в процессе определения уровня ликвидности того или иного сектора фондового рынка, освещены инновационные подходы к оценке ликвидности фондового рынка.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в феврале 2012 года.

Объёмы кредитов, предоставленных Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.03.2012 г.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в феврале 2012 года.

Александр Барановский. *Нынешнее состояние мирового рынка банковских услуг.*

Рассмотрены основные факторы, влияющие на современное состояние мирового рынка банковских услуг, в частности негативное воздействие на него глобального финансово-экономического кризиса. Проанализированы ключевые направления деятельности регуляторов и банков разных стран по восстановлению экономического роста, улучшению имиджа и доверия.

О выпуске в обращение памятной монеты “Олекса Новаківський”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 5 гривень, посвящённой художнику и педагогу Алексею Новаковскому. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение памятных монет “Гутник”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 10 и 5 гривень, посвящённых народному промыслу — гутничеству (стекольному производству). Фотоизображения аверса и реверса монет.

Пополнение налично-денежного обращения банкнотами номиналами 20 и 100 гривень в марте 2012 года.

Сообщение о выпуске в обращение банкнот номиналами 20 и 100 гривень 2011 года выпуска.

Дмитрий Гладких. *Ключевые показатели деятельности банков Украины по итогам 2011 года.*

Анализируются самые высокие и самые низкие показатели банковской системы в целом и отдельных банков Украины по результатам их деятельности в 2011 году.

Раиса Герасименко, Мария Дегтярева. *Проблемные займы и прогнозирование их доли в кредитном портфеле банка.*

Исследуется природа проблемных кредитов и выведена модель прогнозирования доли проблемной задолженности в кредитном портфеле банка.

Изменения и дополнения к Государственному реестру банков, внесённые в феврале 2012 г.

Банки, включённые в Государственный реестр банков в феврале 2012 г.

Дополнения к Перечню лиц, имеющих сертификаты Национального банка Украины на право осуществления функций временного администратора и ликвидатора банков, внесённые в феврале 2012 г.

Грег Краснов — “Финансист года — 2011”.

Сообщение о награждении лауреатов общенационального проекта “Людина року — 2011” в номинации “Финансист года”.

Марина Гриценко. *Журнал “Банкир” называет лучших.*

Сообщение о награждении лауреатов конкурсов “Пани банкир—2011” и “Лучшие банки ГУАМ—2011” по версии журнала “Банкир”.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 марта 2012 года.

Здесь хранятся национальные деньги.

Юбилейные заметки посвящённые 20-летию со дня создания Центрального хранилища Национального банка Украины.

Государственные награды Украины.

Сообщение о награждении государственными наградами работников Национального банка Украины Надежды Пасеновой и Елены Портяковой.

“Шевченко известный и неизвестный”.

Сообщение о праздновании 198-й годовщины со дня рождения Кобзаря в Национальном банке Украины.

Внутригосударственные и трансграничные переводы по итогам 2011 года.

Аналитические данные о деятельности в Украине на протяжении 2011 года внутригосударственных и международных систем перевода средств, созданных резидентами.

Алексей Гришин, Александр Билиловец. *Электронные деньги и микрокредитование: оценка возможности их сосуществования при помощи математической модели.*

При помощи математической модели коммерческого банка проведен анализ экономической целесообразности внедрения банками сервисов, связанных с электронными деньгами, рассмотрен вопрос использования остатков клиентских средств для проведения микрокредитования операций.

Николай Вознюк. *Пять шагов, которые преобразуют наше образование.*

Год назад Львовский институт банковского дела возглавил кандидат экономических наук Николай Вознюк. О том, что сделано за это время и каковы перспективы вуза, читайте в статье.

Сергей Левшаков. *Перспективы развития услуг по предоставлению электронных цифровых подписей в банковской системе Украины.*

Проанализированы современные технологии электронных цифровых подписей, документы SWIFT о необходимости внедрения общих подходов при использовании ЭЦП.

Лев Полога. *Новый шаг в банковской терминологии.*

Рецензия на словарь А.Г.Загородного и Г.Л.Вознюка “Банківська справа: Термінологічний словник”.

ANNOTATIONS

Yurii Kolobov. *Monetary indicators of the development of Ukraine's economy.*

Discussed are mainstreams and ways of implementation of the monetary and credit policy of the National Bank of Ukraine in 2011 in the post-crisis period of restoration of the banking system, determined are guidelines of its development. The author notes that joint efforts of the Government and the NBU in the development of the securities market will be an important component in maintenance of the stability of the national currency and economic growth.

Tetiana Bohdan. *Debt safety and its role in financial stability maintenance.*

Discussed is the possible influence of the debt crisis in the EU upon the financial system of Ukraine. The author conducts the comparative analysis of actual indicators of the volume, structure and cost of servicing of the public debt in Ukraine and in emerging economies.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in February 2012).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in February 2012).

Oksana Yurkevych, Anneta Shynkarenko. *Liquidity level of the stock market: value and approaches to determination.*

Grounded is the necessity of analyzing the conjuncture on the financial instruments market when taking decision on banks' investment in certain securities. The authors give the list of quantitative parameters to be taken into account in determination of the liquidity level of different sectors of the stock market. Considered are innovation approaches to the assessment of the stock market liquidity.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in February 2012.

Volumes of NBU loans for support of banks liquidity, average weighted interest rates on NBU loans for support of banks liquidity, interest rates of banks on national currency loans and deposits, dynamics of money supply growth as of 1 March 2012.

Government securities market in Ukraine in February 2012.

Oleksandr Baranovskyi. *The modern state of the world market of banking services.*

Considered are main factors impacting on the modern state of the world market of banking services, in particular, the negative influence of the global financial and economic crisis upon the market. Analyzed are main trends in activities of regulators and banks of different world countries aimed at restoration of the economic growth, improvement of the image, and an increase in confidence.

Putting into circulation the commemorative coin "Oleksa Novakivskyi".

Official report on putting into circulation the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to Oleksa Novakivskyi, an artist and a teacher. Obverse, reverse, and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Hutnyk" ("Glass-blower").

Official report on putting into circulation the 10 and 5 hryvnia commemorative coins related to glasswork, one of the folk crafts of Ukraine. Obverse, reverse, and numismatic description of the coins are enclosed.

Replenishment of money in cash by the 20 and 100 hryvnia banknotes in March 2012.

Information about putting into circulation the 20 and 100 hryvnia banknotes issued in 2011.

Dmytro Hladkykh. *Key indicators of activities of Ukrainian banks by the 2011 results.*

The author analyzes the highest and the lowest indicators of activities of the banking system and separate banks by the 2011 results.

Raisa Herasymenko, Maria Dehtiarova. *Problem loans and forecasting of their portion within bank's credit portfolio.*

The authors consider the nature of problem loans and present the model for forecasting of the portion of bad debts in bank's credit portfolio.

Amendments to the State Register of Banks made in February 2012.

Banks included in the State Register of Banks in February 2012.

Amendments to the List of officials that have NBU certificates entitling them to be interim administrators and bank liquidators made in February 2012.

Greg Krasnov is the Financier of the Year 2011.

Report on awarding laureates of the All-National Program "The Man of the Year 2011" in the "Financier of the Year" category.

Maryna Hrytsenko. *"The Banker" magazine named the bests.*

Information about awarding laureates of the contests "Madam Banker 2011" and "Best Banks of GUAM 2011" held by "The Banker" magazine.

Main indicators of Ukrainian banks activities as of 1 March 2012.

National money is kept here.

Notes related to the 20th anniversary of the foundation of the NBU Central Vault.

State awards of Ukraine.

Information about decorating of Nadia Pasenova and Olena Portiakova, the NBU employees, with state awards.

Well-known and unknown Shevchenko.

Information about the celebration of the 198th birth anniversary of Kobzar in the National Bank of Ukraine.

Interstate and transboundary transfers in 2011.

Analytical data on operation of interstate and international money transfer systems created by residents for 2011.

Oleksii Hryshyn, Oleksandr Bylylovets. *Electronic money and microcrediting: assessment of possibility of their coexistence by means of a mathematical model.*

The authors conducted analysis of economic reasonability of the introduction of services related to electronic money by banks, which was based on the mathematical model of a commercial bank. They considered the usage of balances of customers' funds for microcrediting.

Mykola Vozniuk. *Five moves that will change our education.*

One year ago, Mykola Vozniuk, Ph.D., became the Rector of the NBU Lviv Banking Institute. The article deals with the work that has been already done and with institute's prospects for future.

Serhii Levshakov. *Prospects of development of services related to the electronic digital signature in the banking system of Ukraine.*

Analyzed is the usage of up-to-date technologies of electronic digital signatures, SWIFT documents concerning the necessity of implementation of common approaches when using e-signatures.

Lev Poliuha. *A new step in the banking terminology.*

Review of the dictionary "Banking: Terminological Dictionary" by A.H.Zahorodnii and H.L.Vozniuk.